

מורשת החוג לפסיכולוגיה

באוניברסיטת חיפה

עורך תוכן: ברוך נבו

עורך גרפי: מיכה לשם

פתח דבר

בחודש אוקטובר שנת 1967, נפתחו לימודי שנה א' לתואר ראשון בפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה. מאז עברו כחמישים שנה. העולם כולו השתנה בתקופה זו, כך גם מדינת ישראל, כך גם האוניברסיטה, כך גם החוג לפסיכולוגיה.

"מורשת החוג" הוא פרי של מאמץ להתחבר לימי בראשית, בבחינת – "דע מניין באת" ["ולאן אתה הולך"]. בסופו של דבר החוג לפסיכולוגיה הוא סך האנשים שבו. בדפים הבאים נביא את קולם של "המייסדים", כפי שהתבטאו בראיונות אישיים עם הח"מ, או לחילופין במכתבים שהעבירו לח"מ. ה"מייסדים" הם אותם חברי סגל אקדמי שגויסו לחוג לפסיכולוגיה, בעשור הראשון לקיומו, כלומר בשנים 1967-1977.

הטקסטים הללו עברו את עינו הבוחנת של העורך ואת עיניהם הבוחנות-עוד-יותר של המרואיינים עצמם. יחד עם זאת, אין ספק שנפלו שגיאות. נשמח לקבל הערות, תוספות וכו' והדברים יתוקנו. בתוך הטקסטים, שילבנו תמונות, כיד דמיונו היוצר של מיכה לשם. בסוף הטקסטים של הראיונות, מופיע "סוף דבר" שהוא מעין סיכום של אותה תקופה רחוקה-רחוקה.

עורך : ברוך נבו

עורך גרפי : מיכה לשם

"הפתעות" השמורות להמשך : "המייסדים דור –ב' ", כלומר ראיונות עם אנשי סגל אקדמי שגויסו בעשור השני של החוג, קרי (בערך) 1978-1990.

תוכן עניינים

המרואיין	עמוד
אליעזר רפאלי.....	3.....
ברוך נבו כותב על יוחנן הופמן ז"ל.....	4.....
שאול סולברג.....	8.....
רינה אייל.....	11.....
גבי נורמן אלמנתו של יואל נורמן ז"ל.....	13.....
רחל סגינר.....	16.....
עודד הנדל בנו של עמוס הנדל ז"ל.....	20.....
מרילין ספר.....	23.....
סאם רקובר.....	27.....
ברוך נבו.....	31.....
ברי ברגר.....	32.....
מייק מרבאום.....	40.....
בני בית הלחמי.....	45.....
יוחי אשל.....	50.....
שלמה ברזניץ.....	53.....
אמנון רפפורט.....	57.....
אשר קוריאט.....	59.....
דוד נבון.....	63.....
רות שרבני.....	66.....
עמליה קוריאט.....	69.....
מיכה לשם.....	71.....
עמנואל ברמן.....	76.....
יעל לירון.....	88.....
צפי דגני.....	90.....
עפרה נבו.....	93.....
ברוך נבו כותב על ריצ'רד שוסטר ז"ל.....	97.....
סוף דבר	100.....

רשימת ה"מייסדים"

המרוויינים מסודרים לפי שנת עבודה ראשונה בחוג לפסיכולוגיה

אליעזר רפאלי – 1964 (מנכ"ל ונשיא האוניברסיטה הראשון)

יוחנן הופמן ז"ל – 1967

שאול סולברג - 1967

רינה אייל - 1967 (מזכירת החוג הראשונה)

יואל נורמן ז"ל – 1967

רחל סגינר – 1968

עמוס הנדל ז"ל – 1969

מרילין ספר – 1970

סאם רקובר – 1971

ברוך נבו – 1971

ברי ברגר – 1972

מייק מרבאום – 1972

בני בית הלחמי – 1973

יוחי אשל – 1974

שלמה ברזניץ – 1974

אמנון רפפורט – 1974

אשר קוריאט – 1975

דוד נבון - 1975

רות שרבני – 1975

עמליה קוריאט – 1975

מיכה לשם – 1976

עמנואל ברמן – 1976

יעל לירון – 1977

צפי דגני – 1977

עפרה נבו - 1977

ריצ'רד שוסטר ז"ל - 1978

רשימת מרואיינים לפרוייקט "מורשת החוג"

שם	אימייל
איל רינה (מזכירת החוג הראשונה)	Shimon_eyal@barak.net.il
אשל יוחנן	yeshel@psy.haifa.ac.il
בית הלחמי בני	benny@psy.haifa.ac.il
ברגר ברי	barry.berger@gmail.com
ברזניץ שלמה	s.breznitz@cognifit.com
ברמן עמנואל	emanuel@psy.haifa.ac.il
דגני צפי	dgani@psy.haifa.ac.il
הנדל עודד (עבור עמוס)	odedhandel@gmail.com
לירון יעל	yaelleron@gmail.com
לשם מיכה	micahl@psy.haifa.ac.il
מרבאום מייק (מיכאל)	mmerbaum@wustl.edu
נבו ברוך	bnevo@psy.haifa.ac.il
נבו עופרה	onevo@univ.haifa.ac.il
נבון דוד	dnavon@psy.haifa.ac.il
נורמן גבי (עבור יואל)	gabi.norman@gmail.com
סגינר רחל	rseginer@edu.haifa.ac.il
סולברג שאול	shauls@bezeqint.net
ספר מרילין	marilyn.safir@gmail.com
קוריאט אשר	akoriat@research.haifa.ac.il
קוריאט עמליה	amalia@psy.haifa.ac.il
רפאלי אליעזר (מנכ"ל ונשיא האוניברסיטה הראשון)	
רפפורט אמנון	amnonr@ucr.edu
רקובר סאם	rakover@psy.haifa.ac.il
שרבני צליוק רות	rsharabany@gmail.com

(לפי אי-ב' שמות משפחה)

ראיון טלפוני עם אליעזר רפאלי

מנכ"ל ונשיא האוניברסיטה לשעבר

(אליעזר רפאלי, כיום בן 93)

קטעי זכרונות מהקמת החוג לפסיכולוגיה בחיפה:

אנו התחלנו ללמד סטודנטים ב"שלוחה החיפאית האקדמית" של האוניברסיטה העברית באוקטובר שנת 1964. החוג לפסיכולוגיה פתח שעריו לסטודנטים שלוש שנים מאוחר יותר. הסיבה העיקרית לקבלת החלטה על הקמת חוג לפסיכולוגיה הייתה ביקושים. ביקושים מצד צעירים וצעירות חיפאים שלא רצו לנסוע לירושלים או ת"א או בר-אילן (באוניברסיטאות אלו היו כבר חוגים לפסיכולוגיה).

כדי לפתוח את החוג היה צורך להעביר החלטות בשני מעגלים: מעגל פנימי, מעין הנהלה, שכללה את פרופ' יהושוע פראוור מהאוניברסיטה העברית, ד"ר משה רינות ראש מחלקת החינוך בעיריית חיפה, ואנוכי. מעגל חיצוני, שכלל בעלי תפקידים שונים באוניברסיטה העברית (לדוגמה – פרופ' שמריהו טלמון, פרופ' דן פטנקין, פרופ' זבלובסקי, וד"ר קוגלמס שהיה ראש החוג לפסיכולוגיה שם).

אינני זוכר את פרטי הדיונים ואת פרטי ההצבעות, אני רק זוכר שה"עסק" לא הלך בקלות, והיה צריך להפעיל קשרים אישיים ולשכנע. היו כאלה שהתנגדו משום שלדעתם החוג לפסיכולוגיה היה צריך להיות מדור בבית הספר לחינוך. אחרים התנגדו מסיבות תקציביות – היוקר הצפוי של המעבדות בפסיכולוגיה. בסופו של דבר – הוחלט בחיוב.

אחרי שהתקבלו האישורים (הזמניים), ראיתי לנכון לפנות לעמוס הנדל ולבקשו לעמוד בראש החוג. מדוע עמוס? כי הוא היה הפסיכולוג היחיד שהכרתי בחיפה. עד כדי כך התשובה פשוטה. עמוס הסביר לי שאיננו יכול להיות ראש חוג ללא תואר "דוקטור" והוא ממליץ מצידו על ד"ר יוחנן הופמן. עמוס הבטיח "להישאר בתמונה" ולעזור ליוחנן, וכך היה. הביקושים מצד הסטודנטים הפוטנציאליים, הם אלה שגם אפשרו גידול הדרגתי במספר חברי הסגל בחוג. החוג לפסיכולוגיה הביא, במשך השנים, הרבה כבוד לאוניברסיטה.

יוחנן הופמן ז"לקוים לדמותו

מאת: ברוך נבו

פרופי יוחנן הופמן – ראש החוג לפסיכולוגיה בשנותיו הראשונות

1922-1989

שנת העסקתו הראשונה באוניברסיטת חיפה (נקראה אז "שלוחה"): 1967; זו השנה שבה נפתחו לימודי תואר ראשון, שנה א' בפסיכולוגיה. יוחנן הופמן היה ראש החוג הראשון.

אני מוותר מראש על הניסיון לתאר את יוחנן ואת פועלו באופן שלם. לשם כך צריך לכתוב ספר עב כרס. ספר שיהיה בו פרק על יוחנן החייל בצבא ארצות הברית על אדמת אירופה במלחמת העולם השנייה, ויהיה בו פרק על יוחנן הציוני המגיע כחלוץ על מנת להיות חבר קיבוץ בישראל.

ויהיה בו פרק על יוחנן איש משפחה, אב לארבעה בנים, בן זוג לרינה אשר בעצם היא זכאית לפרק בפני עצמה, כי בלעדיה יוחנן לא היה יוחנן. ויהיו בספר ההוא פרקים מדעיים לרוב. אני אסתפק כאן בציון תכונות אחדות של יוחנן, כפי שבאו לידי ביטוי בחיים האקדמיים שלנו בחוג.

א. מנהיג בעל כורחו

יוחנן לא אהב להיות ראש-חוג, הוא לא אהב להטיל מרות, הוא לא אהב לשפוט אנשים, הוא סלד מכל צורה של ריב, הוא לא היה נואם כריזמטי ואילו טקסים רק העיקו עליו. בהתחשב בכך שתפקיד ראש החוג הכביד עליו, יתכן שייראה מוזר לאיש מבחוץ שיוחנן שימש כראש חוג שלוש פעמים (לסירוגין, במהלך עשר שנים), וזאת בתקופה שבה ראש חוג לא קיבל גמול תפקיד כספי ואף לא הפחתה בעומס הוראה.

פתרון החידה הוא זה: חוש האחריות של יוחנן היה חזק יותר מרתיעתו ממנהיגות מנהלית אקדמית. חברי הסגל בחוג בשנים הראשונות היו כמעט כולם צעירים, חסרי ניסיון. יוחנן בגיל 40 היה "זקן השבט" פשוט לא הייתה ברירה. מצחו הגבוה, משקפיו החמורים הוסיפו נופך למנהיגות שלו.

ב. אומץ אינטלקטואלי

יוחנן בחר בנושא מחקריו את התחום הרגיש אז והיום של יחסי יהודים-ערבים. תחושת הזהות הישראלית/ היהודית/ הפלסטינית בקרב צעירים עניינה אותו והובילה אותו במחקריו למחוזות מורכבים ורגישים.

ג. אני כותב משמע אני קיים

בשנים הראשונות להקמתה של אוניברסיטת חיפה, לא הודגש כלל העיסוק של פרסומים בכתבי-עת מדעיים כשיקול מרכזי בקידום. עבור אנשי מוסד צעיר בחיפה, נראה חשוב יותר ללמד היטב את הסטודנטים, להקים את מוסדות האוניברסיטה וכו'. יוחנן, כחריג, כתב מתחילת דרכו באוניברסיטה. הוא כתב לז'ורנלים בחו"ל ולכתבי-עת מקומיים, והוא החדיר בנו, חברי הסגל הצעירים את ההבנה שמחקר ראוי חייב לקבל הכרה בצורה של פרסום. ונאה דורש נאה מקיים: כראש חוג הוא הציע את עצותיו, את האנגלית המשובחת שלו, את כישרון העריכה שלו, לכל חבר סגל שביקש את עזרתו. יוחנן היה מוכן לשקוד שעות רבות על טיוטת מאמר של חבר סגל צעיר, על מנת להפוך אותו למאמר סביר. הוא ידע להמליץ איזה מאמר כדאי לשלוח לאיזה כתב-עת. קשה להאמין (במסגרת הנורמות של היום) שיוחנן ראה בסיוע הנ"ל חלק מתפקידו כראש חוג, אבל זה בדיוק מה שהיה.

ד. ערכים

יוחנן התנהל בחייו, מצעירותו, על פי ערכים. כך גם בחיים האקדמיים שלו. יושר, אינטלקטואלי, קפדנות, קולגיאיות, אנושיות וחמלה- אלה רק אחדים מהערכים החיוביים שדגל בהם וחי לפיהם. באמתחת הערכים של יוחנן לא נכללה האמביציה האישית הבוערת שאנו נתקלים בה לא פעם במחוזותינו, גם לא תחרותיות ובשום אופן לא התפארות. היושר של יוחנן גבל בנאיביות, הנה אפיזודה לדוגמה: מועצת החוג מייפה את כוחו של ראש החוג (יוחנן) להתייצב לפני הדיקן/ רקטור/ נשיא ולדרוש תוספת דחופה של שני תקנים לסגל חדש. יוחנן יוצא לדרכו מצויד בנתונים "קשים" המוכיחים מעל לכל ספק כי אם החוג לא יקבל את התקנים, הוא יכנס לקיפאון עמוק. יוחנן נכנס לפגישה, יוצא אחרי שעה, בא לחוג ומדווח לחברת אנשי הסגל המתאספים סביבו: "הסכמתי לקצץ משרה אחת בתקן החוג; צריך לפטר חבר סגל". והוא מסביר: הצגתי לדיקן/

רקטור/ נשיא את הנתונים והוא הסביר לי שהאוניברסיטה בכללותה במצב קשה מאוד וכך גם המדינה כולה ואם ראשי החוגים לא יקצצו, לא יהיה ממה לשלם שכר. "וכי מה יכולתי לעשות?". מתריס יוחנן. למותר לציין שאף חוג לא קיצץ כלום באותה שנה, כולם קיבלו תוספות תקנים.

אפיזודה שניה לדוגמה:

אסיפת ארגון הסגל הבכיר מתכנסת לדיון בהסכם השכר החדש אשר המועצה המתאמת עומדת לסגור עם האוצר. לקראת סוף הדיון עולה סעיף תוספת "רכב", תוספת של כך וכך שקלים לשכר עבור שימוש ברכב פרטי למטרות אקדמיות.

באולם נוכחים כל חברי הסגל האקדמי הבכיר דאז. כולם כבר רוצים להרים את היד "בעד" וללכת הביתה. קם יוחנן הופמן ואומר- "מה יעשה מי שאין לו רכב?" עונה יו"ר הוועד- "יכול לרשום את מספר הרכב של האישה או כל קרוב משפחה אחר, אין צורך במילוי פרטים חודשי". אומר יוחנן- "זה ישראלוף אני לא חותם". בהצבעה מתקבלת הצעת הוועד פה אחד, למעט שניים- יוחנן ועוד חבר סגל ששמו שמור במערכת.

בכל דיון שעסק בשביתה אפשרית של הסגל האקדמי, יוחנן הצביע נגד.

ה. רינה ורינה

מאחרי כל ראש חוג מצליח עומדת אישה נבונה ומזכירת חוג שנונה. רעייתו של יוחנן- רינה, הייתה חלק מה"עסקה". כאשר הצבענו במועצת החוג בעד יוחנן לראשות החוג ידענו שאנחנו מקבלים יחד עם מנהיגותו של יוחנן גם את היופי, החן, התבונה, ההומור, החיוך של רינה, שלא להזכיר את העוגיות הנפלאות שנהגה לאפות, לכבוד אירועים חוגיים.

המזכירה המיתולוגית של החוג- רינה איל- הייתה זו ששמרה שיוחנן לא ייפול בפחים ובמלכודות שאפיינו את המאבקים בין החוגים והפקולטות על תקנים, שטחי משרדים, שטחי מעבדות, ציוד וכו'. לרינה אייל הייתה אינטליגנציה רגשית גבוהה ביותר (אז עוד לא קראו לזה ככה). ואזון פנויה לרכילויות עסיסיות. יוחנן הרוויח מן התובנות המעשיות שלה.

*****

היה איש ואיננו עוד.

החוג לפסיכולוגיה של היום רחוק ת"ק פרסה מהחוג לפסיכולוגיה של סוף שנות השישים ותחילת שנות השבעים, וטוב שכך. אבל היה זה מזגו הנוח והמקבל של יוחנן הופמן שאיפשר לחוג להתגבר על משברי הילדות ולהגיע בשלום לשלב הנעורים- ואיתו ההגירה לחיפה של הקבוצה הירושלמית. הוא הנחיל לראשי החוג שבאו אחריו את התפיסה של "אליטה משרתת" ואת הערך של דוגמא אישית.

*****

שאל סולברג

(מכתב)

אנסה להעלות כמה זכרונות מימיו הראשונים של החוג לפסיכולוגיה בשנות ה-60 של המאה הקודמת.

באותה תקופה האוניברסיטה היתה עדיין בחיתוליה והדבר התבטא בין היתר בכך שהשם המכובד 'אוניברסיטה' היה עדיין בבחינת חזיון רחוק ודור המייסדים הצטרך להסתפק בשם הצנוע יותר של 'המכון האוניברסיטאי של חיפה'.

מקובל עלינו שלצורך התפתחותו התקינה הילד הצעיר זקוק לסביבה רגשית חמה ותומכת בדרך לעצמאותו ולכן הוחלט כנראה שגם המוסד החיפאי הצעיר והחדש בנוף האקדמי בארץ זקוק לתמיכה ואולי אף להשגחה מגבוה. כתוצאה מכך זכה המכון האוניברסיטאי בשנים הראשונות לסמכות אקדמית עליונה מבחוץ בדמותו - איך לא - של נציג בכיר של האוניברסיטה העברית בירושלים.

באשר לחוג לפסיכולוגיה זכור לי היטב שחברי הטוב מאותם הימים, יוחנן הופמן ז"ל, פנה אלי אישית כדי להזמין אותי להצטרף לאנשי הסגל של החוג בהקמה ושמחתי על פנייתו. אוסיף שבאותם הימים לפני יותר מחמישים שנה הייתי למעשה עדיין עולה חדש משום שעליתי ארצה מהולנד בשנת 1959. באותם הימים בשנות ה-60 לא היו עדיין פסיכולוגים רבים בארץ, וכמעט כל דבר משמעותי בארץ היה עדיין בבחינת מעשה חלוצי, ובוודאי שגם למוסד האקדמי הראשון בצפון הארץ היתה הילה חלוצית.

מי שהכיר את יוחנן והיה קרוב אליו ראה משהו מיוחד בעצם הופעתו. הוא היה אדם גבוה ואולי בגלל זה הצטנע ולא הבליט את קומתו הגבוהה. כאשר פנה למישהו נהג לעיתים להתכופף מעט, הוא דיבר בגובה העיניים, ועצם דיבורו היה רך והיה מעט צרוד, דבר יצר לעיתים קשר מיוחד בינו ובין מישהו אחר. בהיותו ילד יהודי שילדותו עברה עליו בגרמניה בראשית שנות ה-30 בשעת עליית הנאצים לשלטון מצא את עצמו מוטרד מהבעיות סביב זהותו היהודית, וכמו קורט לויין גם יוחנן ברבות הימים עסק בנושאים הקשורים בבעיות של זהות (הנדל ונבו, תשנ"ו).¹ למעשה כשם שבעיית הזהות ליוותה את יוחנן בעיסוקיו המדעיים המוטיב של זהותה של מדינת ישראל ואוכלוסייתה הרב-תרבותית מוכר לנו היטב והנושא הזה מלווה אותנו עד היום הזה.

במהלך שנות ה-60 ואף לאחר מכן האוניברסיטה היתה עדיין קטנה ואולי רק טבעי הוא שכמה מחברי הסגל של החוג לפסיכולוגיה, כמו נציגים של חוגים אחרים, עסקו בתפקידים אקדמיים כלל-אוניברסיטאיים. וכך מצאתי את עצמי, למשל, במשך כמה שנים בוועדת הספרייה, כשהיה עלינו להחליט בין היתר על רכישת ספרים לספרייה שהחלה להתפתח באותה תקופה. אחד מחברי ועדת הספרייה היה יוסי שצמילר, איש מבריק ושנון שעיסוקו היה בהיטוריה היהודית של ימי הביניים. תוך כדי התלבטויות שונות בקשר לרכישת כאלה או אחרות הוא אמר לא פעם

הנדל, ע' ו-ב' נבו (תשנ"ו). חוברת זכרון ליוחנן הופמן. עיונים בחינוך, 7 - 10.¹

סולברג, ש' (תשס"א). על הפסיכולוגיה של העם היהודי בעקבות קורט לויין. בתוך: בזק, א, ש' ויגודה

ו-מ' מוניץ (עורכים), על דרך האבות: שלושים שנה למכללת הרצוג ליד ישיבת הר עציון, 519 - 534.

שלפעמים כדאי להזמין עשרה ספרים גם כאשר אף אחד אולי לא ייגע בתשעה מהם אבל יתכן מאוד שדווקא הספר העשירי יוליד פרסום חשוב של אחד מחברי הסגל.

אוסף עוד, שלמרות שאין לי רקע מיוחד בספרנות זכיתי גם בהצעה רצינית לקבל על עצמי את ניהול הספרייה הכלל-אוניברסיטאית, ולמרות הכבוד שבדבר סרבתי בנימוס לאותה הצעה.

מה עוד אפשר לספר על אותה תקופה חלוצית? מטבע הדברים לחברי החוג באותה תקופה חלוצית תחושה שהאוניברסיטה החדשה צריכה לסלול דרכים חדשות, וזכורים לי דיונים רבים בהם עמדה לנגד עינינו השאיפה ליצור משהו חדש באוניברסיטה הצעירה בצפון הארץ, דבר שלא היה עדיין באוניברסיטאות הוותיקות יותר. ואמנם, לאור הקרבה הגיאוגרפית לקיבוצים באזור הצפון והקשרים בין האוניברסיטה הצעירה ובין סמינר הקיבוצים באורנים הביאו להתענינות מיוחדת בנושא של החינוך הקיבוצי - **דוגמת הלינה המשותפת** - היה נושא אקטואלי באותם הימים. על רקע זה נולדה במשך הזמן פעילות מחקרית מיוחדת בנושא התפתחותם הנפשית של ילדי קיבוצים לעומת ילדים מהעיר. אחד הפסיכולוגים המרכזיים בנושא היה שמואל נגלר ז"ל שבהיותו מנהל של התחנה הפסיכולוגית ליד אורנים יזם פעילות מחקרית עניפה בנושא הזה, שכמה מחברי הסגל באוניברסיטת חיפה, כולל כותב שורות אלה, יחד עם חוקרים אחרים כמו סוני קוגלמס מהאוניברסיטה העברית ורבים נוספים היו קשורים אליה.² חלק חשוב של הפעילות המחקרית בנושא קשור בשמו של אבי שגיא. עם הזמן התחום כולו הלך והתרחב וכיום יש לנו ספרות עניפה בנושא ה- attachment, שברבות השנים הפך לנושא מרתק בפסיכולוגיה התפתחותית, הן בארץ והן בעולם, ומן הסתם הנושא כולו זכה למאמרים רבים בכתבי העת היוקרתיים *Child Development* ו- *Developmental Psychology*.

וכעת אולי כמה מילים על הרקע ההשכלתי שלי והניסיון הייחודי שלי כקצין בריאות נפש. למדתי באוניברסיטת אמסטרדם, הולנד. המנחה לדוקטוראט היתה Professor Rita Vuyk מהמגמה לפסיכולוגיה התפתחותית באותה אוניברסיטה. נושא הדוקטוראט היה: 'אינטליגנציה והישגים לימודיים בקרב ילדי עולים בישראל'. בחרתי בנושא הזה בעקבות עבודתי בעליית הנוער.

בריאות הנפש במלחמת יום הכיפורים: במהלך החיים המקצועיים כל פסיכולוג מתנסה לפעמים בניסיונות מיוחדים, שהיתה להם משמעות מיוחדת הן במישור האישי והן במישור המקצועי. במקרה שלי הדבר היה קשור במלחמת יום כיפור. באותה תקופה - לפני כ- 45 שנה - זכיתי לשרת בתור קצין פסיכולוגיה ביחידה של בריאות הנפש. כידוע, באותה מלחמה היו תופעות

² Sagi, A., et al., ((2002). Shedding further light on the effects of various types of and quality of early child care on infant-mother attachment relationship. The Haifa study on early child care. *Child Development*, 73, 1166- 1186.

סקירה מקיפה של הנושא מצויה בספרי פסיכולוגיה של הילד והמתבגר: מבוא לפסיכולוגיה התפתחותית. מהדורה שניה, ירושלים: מאגנס וידועות אחרונות. .

רבות של תגובות פוסט-טראומתיות PTSD בקרב החיילים, ועלינו היה לבנות במהירות מערכת טיפולית יחודית שתתאים לאוכלוסייה הזאת. ואמנם, תוך פרק זמן קצר, נבנתה מערכת טיפולית מיוחדת שהוכיחה את האפקטיביות שלה לגבי הטיפול בתופעות של 'הלם קרב' (לפי המינוח של אותה תקופה). מן הראוי להזכיר שהשיטה הטיפולית הזאת מקורה בעבודתו של הקולונל תומס סלמון מצבא ארה"ב במלחמת העולם הראשונה (!). אין ספק, שבמהלך השנים עקרוניות שונים שהשיטה הזאת מבוססת עליהם שיחקו תפקיד חשוב בפיתוחן של המגוון גדול של שיטות טיפוליות ממוקדות וקצרות מועד של היום (Sohlberg, S. C. (1976). Stress experiences and combat fatigue during the Yom Kippur (1973) War. *Psychological Reports*, 1976, 38, 523-529).

נחזור לחוג לפסיכולוגיה -

יתכן מאוד שיש תחומים רבים אחרים שבהם אונברסיטת חיפה יזמה פרויקטים חשובים משלה, אולם מטבע הדברים אלה אינם ידועים לי. מכל מקום, מותר לומר בנימה כלשהי של סיפוק שדווקא בנושא של הפסיכולוגיה ההתפתחותית הקרובה ללבי אוניברסיטת חיפה תרמה תרומה יחודית לנוף הפסיכולוגיה הכללי בארץ..

ראיון עם רנה איל מרכזת החוג לפסיכולוגיה הראשונה

19/06/17

אהבתי מאוד את החוג לפסיכולוגיה.

את העבודה, את החוג, את הסגל וכן את הסטודנטים.

בשנת 1965 התקבלתי לעבודה באוניברסיטה למחלקה להרשמה כפקידה להרשמת מועמדים. האוניברסיטה שעדיין לא הייתה כלל אוניברסיטה, הייתה שלוחה של האוניברסיטה העברית בירושלים. המשרדים הזמניים שכנו בביה"ס "עירוני ה'" ברחוב הביכורים במרכז הכרמל. התכנית העתידית היתה שהאוניברסיטה תעבור למיקום חדש, ליד יערות הכרמל. אזור מקסים ביופיו, בתוך יער ירוק ונוף נפלא. במעבר למקום החדש היתה התרגשות רבה ועוררה שמחה בלב. על האוניברסיטה שמעתי לא מעט, שכן סמנכ"ל האוניברסיטה היה דודי מר יעקב לבב ז"ל שמאוד תמך וייעץ לי בעבודתי באוניברסיטה. לימים נקראתי לראיון למר אליעזר רפאלי שהיה אז מנכ"ל האוניברסיטה (היה לי קשר אישי טוב איתו. שנינו אהבנו לשיר שירי תנועות הנוער ומה לא...). בראיון עם מר רפאלי מינה אותי אליעזר למזכירת החוג לפסיכולוגיה. באליעזר היה "משהו" שידע להלהיב ולהכניס בנו "גאוות יחידה" וכן, נטע בנו הרגשת "בראשית" שהנה אנו בונים דבר חדש ומיוחד את: החוג לפסיכולוגיה !!!

על מנויי זה כמזכירת החוג לפסיכולוגיה שמחתי מאוד שכן, מאז ומתמיד המילה פסיכולוגיה עוררה בי תמיד סקרנות, מסתורין וכבוד רב כאילו מדע הפסיכולוגיה "חוקר במופלוא" (נדמה לי שהיום אכן זה כך, נכון?). לכן מינויי זה עורר בי גאווה להיות חלק מן החוג בו שרתה אורה נעימה וחמה.

פרופ' יוחנן הופמן כיהן בעת ההיא כראש החוג ועסק בבנייתו של החוג וכן במחקר.

ד"ר עמוס הנדל שימש אף הוא כראש חוג. איש חכם והגון, לא וותרן. הוא שידע לתעל אותי לדרישות החוג ולהכניס אותי למסגרתו. מחמאה מעמוס היתה חגיגה בלבי. אהבתי את עמוס. ד"ר שאול סולברג פסיכולוג התפתחותי, שקט ורציני, שנינו היינו משווים כל מיני מנהגים דתיים – אני עצמי באתי מבית דתי.

פרופ' ברי ברגר אנגלוסקסי שהכניס לחוג "מימד" יותר מדעי – טכנולוגי – מעבדתי. היה זה משב רוח רענן. מבחינת העבודה שלו אתי, לא כל כך "שידרנו על אותו גל" שכן הייתה לי בעיית השפה. אך בחיים היומיומיים היינו חברים, ידידים טובים. ברי היה כיף של בחור.

פרופ' בני בית הלחמי בא מן העולם הגדול, היו לו דעות מהפכניות שהביא אותן מתנועות המחאה של הסטודנטים האמריקאים. אהבתי לשמוע אותו.

פרופ' רחל סגינר – היו לי ועדיין יש עם רחל יחסים קרובים, ידידותיים וחמים. רחל אישה אינטליגנטית, רצינית, אמפטית מאוד וחביבה מאוד.

פרופ' רות שהרבני מקרוב באה לחוג, באה מארה"ב, מן העולם הגדול יחסי. שתינו קרובות ביותר ויש לנו "דיבור" כיפי.

פרופ' יוחי אשל אחרון אחרון, חביב מאוד: מה אומר ומה אדבר – מאוד הייתי שמחה לו היה יוחי הפסיכולוג שלי, וזה אומר הכל.

והנה הגיעו ימים אחרים – ימי הבחינה הפסיכומטרית

השם המפורש "בחינה פסיכומטרית" הכניס לחוג אוירת אקדמיה, מדע, ידע ותחרותיות, מן המועמדים לחוג לפסיכולוגיה הציפיות היו גבוהות ונדרשו ציונים גבוהים על מנת להתקבל לפסיכולוגיה. זאת להבדיל מהחוגים האחרים. ואכן, הציפיות לגבי אלה שהתקבלו התגשמו, שכן היו מעולים.

יחסי עם כל אנשי הסגל היו טובים – מרילין ספר, סם רקובר, כולם כולם.

היה לי יחס של כבוד כלפי המרצים וכלפי הסטודנטים שעם חלקם היו לי יחסי חברות.

ואילו אני – השכלתי הפורמלית שונה – סיימתי את סמינר הריאלי (כיום גורדון) למורים וגננות והוסמכתי לכך.

אני בוגרת הקונסבטוריום למוסיקה ע"ש דוניה וייצמן בו למדתי קורסים לניצוח מקהלות והוראת הריתמיקה בבתי"ס. לאחר לימודי בסמינר גוייסתי לצבא לחטיבה 9 כאשר אלוף אברהם יפה היה מפקד החטיבה ואני מזכירתו.

והשאר היסטוריה.

ראיון עם גבי נורמן 12/7/2017

(גבי היא אלמנתו של יואל נורמן, ממקימי החוג)

גבי מספרת על היתרונות של מקום המגורים הנוכחי שלה (דיור מוגן "פיסגת חן"). פעילויות קהילתיות יום-יומיות, דירה קטנה ונחמדה המשקיפה לים ולגליל. אנחנו מסבים בדירה של גבי.

"אני לא בטוחה שיואל היה מרוצה כאן, אילו היה חי. המקום היה לו קטן. יואל היה גבר גדל-גוף".

יואל נולד בשנת 1936. אילו היה חי, היה כיום, בגיל 81. יואל נפטר בשנת 2013.

יואל הגיע לאוניברסיטה העברית כאיש צעיר עם תואר ראשון כללי מארה"ב (אוניברסיטת אמהרסט הידועה). עשה שנת השלמות בחוג לפסיכולוגיה תואר ראשון, ואז הוא התקבל ללימודי מ.א.

יואל ואני הכרנו בענף המיון, של "הפסיכולוג הראשי של צה"ל" (לימים - ממד"ה). הייתי חיילת צעירה. פקידה. יואל הגיע לאותו ענף. הוא נחשב ל"מומחה" גדול בסטטיסטיקה, כי באמהרסט לקח קורס או שניים בסטטיסטיקה וגם למד שם קורס במדידה.

יואל היה "ציוני" בנשמתו.

חינו בירושלים 9 שנים. עבדתי בירושלים במשרה מלאה, כמזכירה בבי"ס לעבודה סוציאלית. יואל היה עוזר מחקר ומתרגל הוראה בחוג. תחת דני כהנמן. יואל התעניין בתפיסה בעקבות דני. מעט מאוד אנשים זוכרים שתחום המחקר של דני כהנמן בצעירותו היה - תפיסה. באותם ימים, אבא חושי הקים את אוניברסיטת חיפה. הוא יזם תמריצים לגיוס סגל חדש. האוניברסיטה הציעה לנו תנאים מצויינים של דירות ברוממה החדשה. קבוצה שלמה מירושלים, לאו דווקא בפסיכולוגיה, הגיעה לרוממה.

עוד קודם לכן, יואל לימד בחוג בחיפה, יומיים בשבוע, החל מ-1967. נסע במוניות הלך ושוב.

עברנו ב-1969. יואל התחיל אז ללמד משרה מלאה. עדיין לא היה לו דוקטורט.

אני השתלבתני אז בבית ספר לרפואה. עזרתי למספר פרופסורים לרפואה, שנזקקו למזכירה או לעוזרת מחקר.

בשנות ה-70 למדתי תואר ראשון בפסיכולוגיה, באוניברסיטת חיפה. כלומר נעשיתי סטודנטית בחוג שיואל עבד בו. לא התעוררו שום בעיות בנידון.

ראש החוג היה אז יוחנן הופמן. ואולי עמוס הנדל?

השנים הראשונות באוניברסיטה, היו טובות ליואל. הוא ביצע שורה של תפקידים למען הכלל: הוא עזר להקים את החוג, הוא עזר להקים את יחידת הספורט, הוא עמד בראש ארגון הסגל, הוא עזר להקים את הספרייה, הוא הזמין מאות ספרים עבור החוג. בכל הדברים הללו יואל עבד מבוקר עד ערב, פשוטו כמשמעו. זו הייתה הציונות שלו.

יואל עזר לחברי סגל שהתקשו באנגלית, יואל גם הקים את המעבדות הראשונות של החוג, ייסד את קבוצת הכדורסל של סגל האוניברסיטה.

יואל עזר לכולם.

מסיבה זו, של "יואל-עוזר-לכל", יואל איחר מאד בהגשת הדיסרטציה שלו. ומאותה סיבה הוא אחר מאוד בכתיבת המאמרים שלו.

היו בעיות בין יואל נורמן לדני כהנמן, שהיה מדריך שלו. אבל על כך- בהזדמנות אחרת.

יואל אהב מאד את האוניברסיטה.

בשנת 1974-5 היינו בשבתון בפן-סטייט. יחד איתנו הגיעה לפן-סטייט גם משפחת הרציג. מיקי הרציג סיים באותה שנה, תואר מ.א בשנה אחת. המשפחות מאד התיידדו. לנו היה שם בית נפלא, בזול. הייתה שנה נפלאה.

לאחר כעשור הייתה לנו עוד שנת שבתון- בבולדר קולורדו. גם זו הייתה שנה מאד מוצלחת.

היינו גם בשבתון בברקלי.

למרות כל השבתונים הללו- אף פעם לא שקלנו לחזור לארצות הברית.

תוך כדי השבתונים של יואל, אני למדתי טיפול בבעיות קריאה של ילדים.

במשך שנים רבות עבדתי כעוזרת מחקר של צביה ברזניץ בחינוך.

בינתיים הצטרפו לחוג, ברי ברגר, מרבאום, אולין שפר, את כל אלה קלטנו. כלומר יואל ואני הוגדרנו כבר כ"ותיקים" וקלטנו את החדשים.

יואל הכין לברי את המעבדות, מראש, כדי להקל על קליטת ברי. יואל הקדיש עצמו יותר מדי, הרבה יותר מדי, לאחרים. ללא תמורה. במבט לאחור אני חושבת שניצלו את יואל.

יואל עזר לסם- ללא סוף. בכתיבת מאמרים. אנגלית הייתה שפת האם של יואל. הוא "שחה" בכל כתבי העת בפסיכולוגיה. כל דבר עניין אותו, "בור סוד שאינו מאבד טיפה".

כתיבת מאמרים עבור עצמו הייתה קשה ליואל.

ליואל הייתה ביקורת עצמית חמורה. היה מקרה שמאמר שלו כבר התקבל לפירסום ועמד להתפרסם תוך חדשיים- שלושה ויואל מצא איזו שגיאה מינורית וכתב לעורך כי הוא מושך בחזרה את המאמר שלו.

נחזור אחורנית לשנות ה-70.

כאשר הגעתי לחיפה, לא היכרתי נפש חיה. מבחינה חברתית. המעבר לחיפה היה לי קשה, מצד שני החיים בחיפה, כעיר מעורבת, מצאו חן בעיניי.

בירושלים נקלעתי לפיגוע בסופרמרקט באגרון. הייתי ממש בפיגוע. לכן, המעבר לחיפה, החזיר לי שקט בחיים.

אני זוכרת את שנות ה-70 בחוג לפסיכולוגיה כמשהו מיוחד, ראשוני, אוירה חברית, קירבה בין-אישית, עזרה הדדית.

"הקבוצה האמריקאית" (נורמן+ ברגר) הייתה מגיעה תמיד האחרונה במשחק "חפשו את המטמון". אבל הם לא דילגו על אף תחנה.

אחד מסימני ההיכר של שנות ה-80 בחוג היה גידול במספר חברי הסגל. דבר זה כשלעצמו, איפשר לחלק טוב יותר עומסים ביורוקרטיים בין חברי הסגל ויואל פסק להיות "מיצרך נדיר". במקום שיואל יינה מזה, אני חושבת שהוא קיבל זאת בדכדוך.

היה ריב גדול בין יואל לרמזי כאשר רמזי היה ראש החוג. יואל היה כבר אחרי הפרישה ורמזי דרש ממנו בגסות לפנות את המשרד. אז יואל ניתק את עצמו מהחוג ועקר למעמק"ה.

במשבר מול רמזי, יואל הרגיש שהוא לא מקבל מספיק גיבוי מהחברים בחוג, - אלה שהוא עזר להם כל כך הרבה.

ראיון עם רחל סגינר 5/6/2017

הראיון התקיים במשרדה של רחל בפקולטה לחינוך בחיפה

[פרופ' רחל סגינר (בת 82) היא כיום ראש התכנית למ.א. בפסיכולוגיה חינוכית, ראש החוג לפסיכולוגיה, ראש רשות המחקר - הכל במכללת עמק יזרעאל].

רחל: נחזור אחורנית מעט: התחלתי ללמד בחוג לפסיכולוגיה, אוניברסיטת חיפה (שהייתה אז שלוחה של האוניברסיטה העברית), באוקטובר 1968.

לתואר ראשון למדתי באוניברסיטה העברית. יש לי הכבוד להיות בוגרת המחזור הראשון של החוג לפסיכולוגיה הראשון בארץ (קוגלמס- "סאני"- הקים את החוג ובמחזור הראשון היו התלמידים- עמוס טברסקי, תמי קרון, אלחנן מאיר, שלמה ברזניץ, אמנון רפפורט, עמנואל דונכין- מחזור קטן. 25 תלמידים בסך הכל). אחדים מתלמידי המחזור, ניצבו לימים בחזית הפסיכולוגיה העולמית. היינו כתה של אנשים מוכשרים בצורה בלתי רגילה. ההישגים של בני הכתה הראשונה הזו, הן בישראל והן בעולם, חורגים מכל ניבוי סטטיסטי שהוא. מישהו צריך פעם לחקור איך התרחשה ה"מוטציה" הזו. אני חושבת שעצם הריכוז של אנשים מוכשרים הוליד העצמה של כל אחד מהם. כמדומני שהיינו המקרה הראשון בישראל של מיון לאקדמיה באמצעות מבחן פסיכומטרי.

המחזור הראשון הזה התחלנו באוני' העברית ב-8-1957, סיימנו ב-1960.

אם נחזור עוד קצת אחורנית- השתחררתי מהצבא ועבדתי במשהו פקידותי. במקרה ראיתי בעיתון מודעה על "בחינת קונקורס לפסיכולוגיה". דרשו 10 לירות כדמי הרשמה לבחינה. קראו לזה "בחינות פסיכוטכניות" ולימים נודע לי כי חיברה אותן ד"ר גינה אורתר. התלבטתי אם כדאי לבזבז 10 לירות.

כל כך מעטים היינו וכל כך מבוקשים שכבר בשנה ב' הרצינו ברחבי הארץ על פסיכולוגיה. למשל, כשהייתי בשנה ג',- עוד לא היה לי תואר ראשון- עוזר שילד המליץ עלי ללמד פסיכולוגיה במכללה לכלכלת בית בפקולטה לחקלאות ברחובות. מתוך הרצאה חד-פעמית, המשימה הורחבה עד כדי סידרת הרצאות ושם פגשתי את יורי ברונפנברנר הנודע. הוא התרשם ממני לטובה. בעזרתו, קיבלתי מילגה לארה"ב, לאוני' קורנל.

מצאתי עצמי לומדת ל-מ.א אצל יורי ברונפנברנר.

חזרתי ארצה עם תואר מ.א. מקורנל ונעשיתי, שוב, למרצה בקורס לכלכלת בית.

בקורנל פגשתי את עידו, שלימים נעשה בעלי. עידו עשה דוקטוראט בהנדסה בקורנל, מתוך כוונה ללמד בטכניון (וכך היה).

חזרנו אחרי מלחמת ששת הימים. בסוף 1967. בינואר 1968 נולד יואב, בנו הבכור.

באפריל 1968 עוזר שילד (כן, שוב עוזר) שאל אותי אם אני רוצה ללמד בחיפה. הוא היה אז ראש החוג לפסיכולוגיה ב"ם שהיו אחראים על הקמת החוג בשלוחת חיפה. גרתי אז בחיפה ונראיתי לו בחירה טבעית, אולי גם בגלל קשרי הידידות הקרובה שהיו לנו בשנות התואר הראשון שלי.

ואז טילפן אלי יוחנן הופמן: "אמרו לי שאני חייב לקבל אותך לחוג לפסיכולוגיה. בואי וניפגש". הופמן, באצילותו, בא אלי הביתה (כזכור, היה לי תינוק- יואב). השבתי בחיוב.

הופמן הטיל עלי ללמד כמה קורסים בחוג החדש שזה עתה הוקם. שנה א' בפסיכולוגיה תואר ראשון בחיפה, החלה באוקטובר 1967 ואני התחלתי ללמד בחוג שנה לאחר מכן. עדיין לא היה לי דוקטורט ואף לא התקרבותי לזה.

הופמן הזמין אותי ואת עידו אליהם הביתה (כך התחילה הידידות שלנו). לימים הופמן עזר לי בכתבת המאמרים שלי.

לימדתי שנה ב' "פסיכולוגיה חברתית" ו"מבוא לפסיכולוגיה" לשנה א'.

המורים שהיו אז- שאול סולברג, יוחנן (כמובן), (עמוס הנדל עשה אז דוקטוראט בברקלי), יואל נורמן הגיע שנה אחרי, סם- שנתיים אחרי.

היה גם אמריקאי או קנדי בשם אברהם (אלן) לוי.

אולי היו עוד מרצים שהגיעו מי"ם במוניות הלוך ושוב. קשה לי לזכור עכשיו.

יום אחד, מישהי מטעם הנשיא, (פרופ' אקצין) הציגה לי דרישה, בשם הנשיא, שאעשה דוקטוראט ("לפחות תתחילי").

פניתי לעוזר שילד וביקשתי שינחה אותי לדוקטוראט והוא הסכים. הנושא שלי היה- טעוני טיפוח. שוב, עוזר התגייס לטובתי.

רנה איל הייתה אז מזכירת החוג.

ואכן סיימתי דוקטוראט ב-1976.

כתבתי על ומתוך הדוקטוראט- 3 מאמרים. לצורך הדוקטוראט, עבדתי עם ילדים בכפר גלים, הדר העיר וכו'. זו הייתה התנסות לא פשוטה. עד היום אני סבורה שדוקטוראנט חייב להכיר את החומר, את החיים, באופן בלתי אמצעי.

כאשר הגיע זמני לבוא לדיון בקידום, היו לי רק 3 מאמרים והחוג לפסיכולוגיה החליט שזה לא מספיק. (אמנון רפפורט : "נמאסו עלי ה"מרים" ו"הגברות"...). כלומר סולקתי מהאקדמיה.

הייתי מחוץ לאוניברסיטה כשלוש שנים שבהן עבדתי כאזרחית עובדת צהל במחנה מרכוס. (עם סא"ל נילי אלדר הנפלאה, מפקדת המחנה).

הייתה לי הצעה מרפא"ל. אבל החלטתי לחזור לאוניברסיטה.

ב-1978 או 1979 באתי לדבר אתך (נבו), אתה היית ראש החוג לפסיכולוגיה. אתה שאלת אותי אם אסכים "להתחיל הכל מחדש" בבית הספר לחינוך ואני השבתי בחיוב. הלכת ודיברת עם עוזר, הוא היה אז ראש בית הספר לחינוך, וכך נקלטתי בחינוך.

מי שקבלה אותי מאוד יפה בחינוך הייתה מרים בן-פרץ. לא שכחתי לה את זה.

בהתלבטות בין האוניברסיטה לבין להמשיך בצה"ל, הגעתי למסקנה שיותר נוח לי להיות אשה לא חשובה במקום חשוב (אוניב') מאשר להיות אשה חשובה במקום לא חשוב (מרכוס). זה אולי קצת פשטני...

עניין הקביעות הסתדר בחוג לחינוך והוא הפך להיות ביתי האקדמי. כי עם פסיכולוגיה-גמרתי כאשר החוג סירב לתת לי קביעות וכאשר הלכתי לצבא, למרכוס.

בשנות ה-90 התחילו להגיע אלי סטודנטיות לעשות עבודות מ.א. בחוג לפסיכולוגיה ורק אז התחזק שוב הקשר עם פסיכולוגיה. בתוך בית הספר לחינוך נוצרה קבוצה קטנה של "יוצאי פסיכולוגיה" שתרמה רבות לביה"ס לחינוך.

קיבלתי קביעות ביחד עם דרגת "מרצה בכיר" בסוף שנות ה-80.

נחזור לשנות ה-60 :

הסטודנטים של החוג לפסיכולוגיה, - אני התחלתי ללמד את שנה ב', של המחזור הראשון. המחזורים היו אז קטנים : 25 סטודנטים לשנה. הם היו טובים. תמיד אהבתי ללמד.

כמה מהסטודנטים של המחזורים הראשונים התפתחו אחר כך נפלא כבוגרים. אני עדיין זוכרת אחדים- דויד יגיל, שלמה דובר, אלוני זמורה.

בשנים הראשונות- בתחילת שנות ה-70, הקצו לנו משרד משותף- לך ולי- ב"צוללת". לימים – בניין "המדרגה", זו כבר הייתה התקדמות משמעותית כי בתחילה היה חדר מרצים גדול אחד. ביום העצמאות היה משחק "חפש את המטמון" שאתה ועפרה אירגנתם.

תמיד הייתי אישה עסוקה מאד. כך התאים לי.

המראיין : האם את מתחרטת על משהו?

רחל : "החיים הובילו אותי במסלולים טובים".

לפני שנתיים, כאשר כבר הייתי למעלה מעשור בגימלאות, פנתה אלי עליזה שנהר, נשיאת מכללת עמק יזרעאל וגייסה אותי למלא שם מספר תפקידים. אני עושה זאת בשמחה. מוחזרתי..

הרגליים כבר אינן נושאות אותי בזריזות של פעם, אבל הראש עדיין בסדר.

ראיון עם עודד הנדל (בנו של עמוס ז"ל) 6/8/2017

קפה "מיי-קופי"

עמוס הנדל-

נולד : 1923

נפטר : 2006 (בגיל 82)

עמוס הנדל עבד בצעירותו בירושליים בשירות הפסיכולוגי של העירייה, דמויות כמו- יעל פלום, גינה אורתר, קלמן בנימיני ואחרים- צמחו שם, והצמיחו פסיכולוגים צעירים כמו עמוס. לפני כן, עמוס למד באוניברסיטה העברית היסטוריה, פילוסופיה ופסיכולוגיה. החוג לפסיכולוגיה טרם התקיים אז.

בשנת 1957 נענה להצעה להקים את השירות הפסיכולוגי בחיפה. כך שהמעבר לחיפה התבצע שנים אחדות לפני שעמוס גויס לחוג בחיפה.

עמוס עמד בראש השירות הפסיכולוגי עד שכל המשפחה יצאה ב-1966 (בסיוע מילגה מנשות הדסה) לברקלי לעשות דוקטוראט, עם אנגלית "בינונית" והמון מוטיבציה. הוא עשה שם ימים כלילות, והשלים את לימודי הדוקטוראט- כולל הדיסרטציה- תוך פחות משלוש שנים.

עמוס עלה עם הוריו (בן יחיד) ב-1939 מעיירה בשם אולמות בציכיה. הוא הגיע למוסד עליית הנוער בבן-שמן, ולמד שם בבית הספר החקלאי. אח"כ עבר לתיכון בחיפה, ושם הכיר את עפרה. הוא נילחם בשורות הצבא הבריטי ובמלחמת השחרור הוא היה בתותחנים. עפרה למדה בבי"ס לאחיות בהר הצופים ועמוס לקח קורסים באוניברסיטה. הם עלו וירדו עם השיירות של הר הצופים. עמוס למד, אם כן, בצורה לא מסודרת.

הם התחתנו בחיפה, בשנת 1948.

אליעזר רפאלי "שידך" בין עמוס לאוניברסיטה. אליעזר היה אז מנכ"ל "השלוחה" בחיפה. הוא הכיר את עמוס מתקופת שירותו בעירייה. אם כן, חזרנו, כמשפחה, ישירות מברקלי לחוג לפסיכולוגיה, ב-1968 או 1969.

עמוס המשיך עוד קצת כיועץ חיצוני לשירות הפסיכולוגי העירוני אבל אח"כ- המשיך במשרה מלאה באוניברסיטה.

בשנת 1970, עמוס החליף את יוחנן הופמן, בראשות החוג. הוא כיהן בתפקיד כשנתיים.

באופיו עמוס לא היה מספיק "פושר" (דוחף) בתוך האוניברסיטה. הוא סבל מהאינטריגות. בשלב מסוים הוא נעשה מריר וציני לגבי ה"פוליטיקה" של האוניברסיטה.

אבל עמוס נהנה מהמפגש עם הסטודנטים- עולם הצעירים- וגם עם הסגל הצעיר. הוא היה מזוהה עם האוניברסיטה משנותיה הראשונות.

גם כאשר הוא יצא לגמלאות, הוא העדיף לבוא לחדר קטן באוניברסיטה, ולעבוד משם.

לעמוס הייתה בעיה לכתוב מאמרים. אולי בגלל הדייקנות שלו, - הוא היה ביקורתי מאוד כלפי כתיבתו שלו. אולי השפה האנגלית הכבידה עליו.

הפרוייקט הגדול שלו היה- תולדות הייקים (יהודים גרמנים) לאחר מלחמת העולם. הנושא- שינוי תפיסת עצמו- לאור מעברים ושינויים בחיים. אוכלוסיית המחקר שלו היו יהודים בכל העולם, שהיגרו מגרמניה לפני, תוך כדי או אחרי המלחמה. הוא ראיין מאות אנשים כאלה. עד היום שוכבים באיזה שהוא מקום מאות רישומים והקלטות.

עמוס היה ספקן לגבי הגישה הכמותנית בפסיכולוגיה. למעשה, עמוס הנדל היה חוקר איכותני פאר- אקסלנס מבלי שידע לכנות כך את עצמו. החומרים עמם עבד היו תמלילי הראיונות. בעצם הוא האמין ב"פסיכולוגיה של כורסא" אבל גם לגבי הפסיכואנליזה, עמוס ביטא ספקנות. היה באישיותו משהו אובססיבי שכאמור הקשה עליו.

דוד יגיל- היה דוקטוראנט שלו ועמוס החיל גם עליו- מסכן דוד- את האובססיות שלו. עד שעמוס אישר לדוד להגיש את הדיסרטציה, - יצאה נשמתו של זה וגם של זה.

עמוס גם לא ייחס חשיבות ל"טקסים" "דרגות" "מעמד". לא עניין אותו לקבל תואר "פרופסור". מבחינת הגיל, הוא והופמן היו "זקני החוג".

עמוס כינס מדי פעם את חברי הסגל אצלנו בבית, ברחוב חניתה. הוא לא היה אדם אקסטרברטי. אבל הוא עשה זאת מתוך רגש חובה, גם בהקשר של ה"מבוגר האחראי".

שבתון נוסף- בצפון קרוליינה (שם הכיר והתיידד עם מתי לייקין).

שבתון נוסף- סידני, אוסטרליה.

עמוס רצה לנסוע הרבה ואמא רצתה לנסוע מעט. עמוס אהב לראות עולם. היה סקרן. כל נסיעה לחו"ל הייתה מלאה בויכוחים ובהרבה "תנאים" שעפרה רצתה. בעיקר סביב הרצון שלה לא להתנתק מהבנים והנכדים.

בסוף הקריירה שלו עמוס התחיל לדאוג לבריאותו, כל בוקר לבריכה- שש בבוקר בטכניון בבריכה, או לנווה- ים בקיץ, שחיה והליכה.

עמוס יצא לגימלאות בשנת 1991. היו לו ולעפרה כמה שנים טובות ביחד.

עפרה נפטרה ב-1996 ועמוס נפטר עשור שנים אחר כך. מיום שנפטרה עפרה הוא נעשה עצוב ובריאותו התרופפה אט- אט.

סיפור מאת ברוך נבו: רציומטר נומינלי וסינכרוליבידו

באחד הימים נכנסתי למשרד של עמוס – אז ראש החוג – לשוחח על דא ועל הא. מצאתי אותו עסוק בהכנת תקציב המעבדות של החוג לשנה"ל הבאה. שאלתי אותו – "מה אתה מבין בציוד מעבדתי?" ענה לי עמוס – "לקחתי את תקציב השנה שעברה והגשתי בקשה על סכום כפול". שאלתי – "איך אתה יודע איזה ציוד לבקש?" ענה לי עמוס – "אין לי כל מושג. ברי (ברגר) בחו"ל, יואל נורמן במילואים, אני לבד בעניין". שאלתי – "אז מה תעשה?" עמוס מושיט לי גיליון נייר שבכותרתו – מיפרט ציוד, ושני הפריטים ה"כבדים" במחיר הם: "רציומטר נומינלי" ולאחריו "סינכרוליבידו". אני מאמץ את מוחי ולא מצליח להיזכר במיכשור כזה. עמוס רואה את תמיהתי ופורץ בצחוק: "ככל ששם המכשיר יותר מוזר כך יש סיכוי גבוה יותר שהאדמיניסטרציה באוניברסיטה תאשר את התקציב".

שנינו יודעים כי לגופו של עניין – אין ציוד כזה.. אחרי כמה חודשים אני שואל את עמוס "מה קרה עם תקציב ה"מכשירים"? והוא עונה לי "האדמיניסטרציה אישרה, אבל חתכה 25% מהסכום, קמצנים ימח שמם".

ראיון עם מרילין ספר 12/6/2017

הראיון התקיים ב"טריו", קומה 16, בה מתגוררים מרילין ואפי

(נוכחים: מרילין, עפרה, ברוך)

מאמצע שנות ה-60 של המאה הקודמת הייתי חברה בתנועה לזכויות האזרח בארה"ב. כך אני זוכרת עצמי כסטודנטית. כולל צעדת מיסיסיפי 1966. כלומר, הייתי פעילה פוליטית. אני שייכת לדור וייטנאם בארה"ב. דור שהפגין על כל דבר.

במיסיסיפי נשא קרמייקל, נאום שיטנה נגד הנשים השחורות, הייתי שם. זה דחף אותי עוד יותר למעורבות חברתית. הייתי פעילה במפלגה הדמוקרטית. נקרא לזה "הדור הצעיר". ב-1967 כאשר התחילה מלחמת ששת הימים, הרגשתי צורך לבוא לישראל להזדהות. הייתי אז בכתיבת הדוקטוראט שלי. לא הגעתי ישירות למלחמה ביוני 1967 אבל את ההזדהות עם המדינה הגשמת מעט אחר כך, ב-1968.

בלימודי בסירקיוז התחלתי בפסיכולוגיה ניסויית ועברתי לקלינית. המחלקה הקלינית שם הייתה ביהיוריסטית. סיימתי דוקטורט וכאמור ב-1968 הגעתי לישראל, כבר עם תואר "דוקטור".
באתי לארץ, לא ידעתי כלום על ישראל, לא ידעתי אפילו איפה חיפה, שלחו אותי לאולפן בחיפה. אולפן של הסוכנות. בהיותי באולפן פגשתי את אפי (אפריים) בחיפה. התאהבנו, החלטתי להתחתן עם אפי ולהישאר בישראל. האופציה החיפאית הייתה היחידה עבורי, כי קשרתי את גורלי לאפי ואפי כבר היה מושרש בחיפה, מכל הבחינות.

ב-1969 פניתי ליוחנן הופמן שהיה אז ראש החוג לפסיכולוגיה בחיפה. הופמן אמר לי: "תלמדי קודם את השפה העברית, תכירי את ישראל, ואז תחזרי אלי". ואחר כך אמר: "תלמדי קודם כמורה בבית ספר תיכון ואז תפני בבקשה לאוניברסיטה". סירבתי.

אחרי זמן, הלכתי שוב לדבר עם הופמן, בדיוק קרה מקרה שמרצה מסויים הפסיק ללמד באופן פתאומי, ואז הופמן הזמין אותי ללמד במקומו. בהתחלה דיברתי אל הסטודנטים באנגלית ומלכה מעון תירגמה אותי לפני התלמידים לעברית.

במשך שנתיים באוניברסיטה הייתי בסטטוס מורה-מן-החוץ. ורק אז, בהשפעת צבי סובל, גם הוא עולה מארה"ב, דרשתי מהופמן מינוי. אני הייתי תמימה, ואילולא הדחיפה מבחוץ הייתי בוודאי ממשיכה עד היום כמורה מן החוץ..

לימים הופמן התוודה לפני: "ראיתי לפני אישה יפה, בלונדינית, אז חשבתי- היא בטח מטומטמת (דאם בלונד)".

רק מ-1972, היתה לי משרה במינוי (חצי משרה).

חברי סגל שהיו: יואל נורמן, אלן לוי, יוחנן הופמן, רחל סגינר, עמוס הנדל.

פעם בשבוע- שבועיים היו ישיבות חוג בעברית, בכל ישיבה כזו, מישהי ישיבה לידי ועזרה לי עם השפה (מלכה מעון, מרים ריק...)

היה נוהג שהנהיג הופמן שהנשים בסגל אפו עוגות לישיבה. כל ישיבה חברת סגל אחרת אפתה עוגה. יוחנן הופמן ביקש ממני להצטרף לתור. לתדהמתו הבאתי עוגה קנויה... ואז הכרחתי את יוחנן לסדר "תור עוגה" שגם גברים יכללו בו. הקרב הבא נסב סביב שעת הישיבה החוגית. שאלתי- למה לעשות ישיבות בשבע בערב? אנחנו אמהות וזה לא נוח לנו. והצלחתי גם בזה. הישיבות הוקדמו לבוקר או לצהריים.

אחרי לידת נועם, בני, הייתי חולה קשה. הבדיקות נמשכו זמן רב. היו סיבוכים גניקולוגיים וניתוחים חוזרים. שכבתי בבית חולים 5-6 שבועות. סבלתי מאפזיה. נמחקו לי זכרונות בכמויות.. שכחתי את מעט העברית שכבר רכשתי. אפילו לכתוב לא יכולתי. ההתאוששות שלי הייתה ממושכת מאוד והמחלה פגעה גם ביכולתי לכתוב כתיבה מדעית ובפירסומים שלי.

יוחנן- הטריד אותי מינית, הייתי צריכה להתחבא ממנו. הביטוי הזה "הטרדה מינית" לא היה מקובל אז, אבל זה מה שהוא עשה, אם כי לא באופן פיזי ולא בגסות. יוחנן בא כאילו לבקש את עצתי בתור מומחית לענייני טיפול מיני והיה רומז רמזים. כמובן שבמונחים של אותה תקופה, יוחנן פעל בתוך מסגרת הנורמה.

אתה (נבו) העלבת אותי : שנסעתי עם עפרה לכנס למען נשים אמרת לי "מרילין אל תקלקלי את עפרה... כלומר- אל תהפכי את עפרה לפמיניסטית..."

בשנים הראשונות לקחתי חלק בתנועה הפמיניסטית בישראל ובהקמת מפלגת הנשים. הכנסנו לכנסת את מרשה פרידמן. אפילו בתוך אוניברסיטת חיפה היה צריך להיאבק על שוויון. והצלחתי בכך.

לא רק הופמן נטפל אלי.

ס. נהג ללטף אותי ליד המעלית, ככה בחביבות, אז פעם כופפתי לו את היד והכאבתי לו, ומאז הוא הפסיק.

בשנים הראשונות הייתי צריכה לפרסם מאמרים כמו כל חבר סגל אחר. היו לי נתונים מהדוקטוראט אבל היו כמה בעיות טכניות להפוך זאת למאמר. והגרוע ביותר- תדפיסי נתונים שהבאתי מארה"ב, נהרסו בשיטפון שקרה לנו בבית.

בימים ההם היינו בארץ כולה מעט מאד ביהביוריסטים. יצרנו מעין אגודה בין-אוניברסיטאית.

אני זוכרת כמה טיפולים התנהגותיים שעשיתי בתחנת הייעוץ האוניברסיטאית. היו כמה מקרים קשים מאד שהצלחתי לעזור להם.

בשנים הראשונות היה פער בין פסיכולוגיה קלינית לפסיכולוגיה.

בשלב מסוים, ניסיתי ללמוד פסיכולוגיה קלינית דינמית. חשבתי אולי אוכל לחבר בין שתי הגישות – הביהיביוריסטית והדינמית - אבל זה לא הלך.

ב-1972 אני ויואל נורמן גייסנו לחוג את ברי ברגר שהיה אז במכון ויצמן.

בשלב מסוים הכנסתי לארץ גם את הטיפול המיני. אז, בארה"ב, טיפול מיני היה ביהיביוריסטי. הבאתי סרטים על טיפול מיני, עברה שמועה ואנשים שונים מכל חוגי האוניברסיטה באו להציץ... כאילו סקרנות מדעית.

לקח לחוג הרבה שנים לפתוח לי פרוצדורה ל"מרצה בכיר". בשלב ה"מרצה בכיר", "ניתבו" אותי למסלול ג'. מה שהכשיל אותי היה מכתב המלצה גרוע מאד מפרופסור מסויים בישראל, מכתב מחורבן אחד. מדי פעם ניסיתי לעבור ממסלול ג' למסלול א' וזה לא הלך. בין כך וכך, לאורך השנים, התקדמתי לא רע. סיימתי את הקריירה כפרופסור מן המניין.

מייק מרבאום היה מאד טוב עבורי. הוא עזר לי בכתיבה, אבל היה לזה מחיר קטן... הוסיף את שמו. מייק עזב לארה"ב, כי הביהיביוריסט נעשה שם לפופולארי יותר ויותר ואילו בישראל, הסטודנטים דרשו קורסים דינמיים. לכן מייק חזר לארה"ב.

אני העליתי בארץ את הנושא של הטרדה מינית. עשיתי מחקר גדול. סקר המבוסס על שאלונים. וגילינו- שסטודנטיות בכלל לא הבינו מה זה "הטרדה מינית". יצרנו קמפיין הסברה...

כאשר עמנואל הפך להיות ראש המגמה הקלינית, הוא הוריד אותי ממשרה מלאה לחצי משרה ("בעלך מרויח יפה, זו לא תהיה בעיה בשבילך"). נשארתי הרבה שנים בחצי משרה- ועבדתי בהתנדבות בנושאי מגדר.

אחד הכנסים העולמיים הראשונים שאי-פעם אורגנו באוניברסיטה, היה (1981): "נשים בהשכלה הגבוהה". הגיעו מכל העולם נשים מפורסמות. 700 איש, בסך הכל. הגיע אפילו חוקר ממצריים.

היי-לייטס :

פגשתי את מרתה מדניק בכנס שארגנתי בארץ: היא הכניסה אותי למעגל הבינלאומי של נשים פסיכולוגיות בתנועה הפמיניסטית. הכנס הבינלאומי בחיפה (1981) היה מעין שיא בשבילי. אחריו נעשיתי חלק מ"רשת בינלאומית".

אז עדיין לא היה אינטרנט. באשר להוראה, אהבתי לתת סמינרים מחקריים, עם כתיבה קטנה. פחות אוהבת כיתות גדולות.

אני מרוצה מההתפתחויות בחוג- כי נשים תופסות יותר ויותר מקום מרכזי בחוג. היום יש שוויון כמעט מלא בחוג שלנו בפרט ובאוניברסיטה בכלל. אני מרגישה שתרמתי לזה. בשבתונים שלי הייתה בעיה. בגלל סוג העבודה שלו אפי לא יכול היה להצטרף אלי. הוא נאלץ להישאר עם הילדים ואני טסתי הלך ושוב.

עוד הייליט: אני הקמתי בארץ את האגודה לטיפול קוגניטיבי- התנהגותי. וגם הקמתי את האגודה לטיפול מיני. קיבלתי פרסים והכרה ב-APA, קיבלתי קצת פחות בארץ...

ראיון עם סאם רקובר 5/6/2017

הראיון התקיים ב"משרד הגימלאים" או: "הר השלג" שאליו מועברים הזקנים של האסקימוסים

למדתי פסיכולוגיה באוניברסיטה העברית, מחזור ד'. לימודי פסיכולוגיה לא היו משאת חיי ועד סוף התואר הראשון עוד התלבטתי.

ב.א. - (1960-1963) עם מורי ורבותי- שלמה קוגלמס, דני כהנמן, גינה אורתור, אברהם מינקוביץ, רבקה אייפרמן

מ.א. - בעיקר עם צ'רלי גרינבאום (1964-1966)

Ph.D. - צ'רלי גרינבאום + דויד סמואל (לורד דויד סמואל ז"ל מווייצמן) (1967-1971)

הייתי עוזר הוראה בקורס "למידה" (תואר ראשון). עובדה קטנה זו הכתיבה את תחילת הקריירה שלי.

התחנתני עם אביבה בתחילת המ.א. והתחלתי לחשוב על פרנסה.

באוניב' ת"א חיפשו מישהו שילמד ניסויית. ראש החוג היה רוני שובל- הוא שכר אותי לשנה. בינתיים סיימתי את ה-מ.א. והתחלתי דוקטוראט.

תוך כדי כך שלימדתי בת"א, 2 סטודנטיות מת"א, נסעו בהמלצתי לווייצמן כדי לעשות אצל דויד סמואל עבודת מ.א. כך נוצר קשר ביננו. הוא היה איש מקסים (סמואל).

סמואל היה חוקר מוח. הוא הזמין אותי לעבוד וללמוד בקייץ במכון ווייצמן. וכך היה.. ביליתי שם קייץ באופן מקוטע. זה היה מרתק, אבל זה היה עיסוק זמני.

כמקובל באותם ימים התבקשתי להציג את תכנית הדוקטוראט שלי לפני ועדה של בכירי החוג לפסיכולוגיה באוניב' העברית. זה היה תנאי קבלה לדוקטוראט. בוועדה היו יצחק שלזינגר, כהן-רז, עוזר שילד, ועוד. עמוס טברסקי היה שם והוא אמר בתום ההרצאה שלי: "זו הרצאה טובה, אבל כבר ביצעו את המחקר הזה".

סאם: "אז בוא תראה לי את המאמר!"

מתברר שעמוס טברסקי הכשיל סתם, כנראה מתוך חוסר תשומת לב. לא היה מאמר מקדים ולא בטיח. אבל זה התברר כבר מחוץ לפורום וועדת הקבלה וכבר הוטל בי מום.

חיפשתי בצורה נואשת מדריכי דוקטוראט. הלכתי להרבה כיוונים, כולל זואולוגיה.

נעשיתי מדוכא. יום ולילה- פתרתי בעיות בשחמט... היו ימים ששרצתי סתם בגבעת רם, בלי לעשות כלום. העיקר לא להיות בבית. התביישתי מאביבה.

בסוף- פניתי לסמואל בווייצמן.

סמואל הגיע אלי לירושלים ונפגש עם צ'רלי וחתם על הסכמה להנחות אותי. זו הייתה הנחייה משותפת של צ'רלי ושל סמואל. בסוף 1972 סיימתי את הדוקטוראט.

איך קרה שפיספסתי קריירה מזהירה באמריקה:

בלימודי ה-מ.א. רות גוטמן לימדה גנטיקה התנהגותית. נהניתי בקורס והשקעתי בו. רות התלהבה ממני. שלחה דוח מחקר שלי לקרצ' בארה"ב. קרצ' היה מגדולי הפסיכולוגים דאז. קרצ'- הציע לי מיד לבוא אליו ולעשות אצלו דוקטוראט.

אבל לא יכולתי לנסוע לקרצ'- כי לא ידעתי אנגלית, גמגמתי באנגלית, אז סרבתי. לא היה לי אומץ לנסוע בלי שליטה מוחלטת באנגלית. אפשר לקרוא לזה - פחדנות מבוססת.

אח"כ קרצ' בא אלי לביקור במעבדה שלי בישראל - ועדיין היה סיכוי שאסע אליו אח"כ לארה"ב - ואני שכחתי או חליתי (אולי היה זה גילוי חרדה) ובמקומי פגשה את קרצ' עוזרת שלי בשם אטה.

מדוע עברתי מ"מ" לחיפה? כי זו עלתה כאפשרות היחידה לקריירה אקדמית עבורי.

הופמן ביקש המלצות מעוזר שילד, שילד פנה לצ'רלי וצ'רלי- המליץ עלי. צ'רלי היה המלאך המגן שלי לכל אורך הדרך.

הגעתי לחיפה לראשונה ב-2-1971.

הציעו לי משרה בחיפה ובבאר שבע. היה עלי לבחור בין השניים. אביבה בחרה בשבילי (את חיפה).

בסוף 1972 עברנו לגור בחיפה.

יואל נורמן הגיע לפני, הוא לימד פה והיה לו טוב בחיפה, אבל הוא נתקע עם הדוקטוראט. התחלנו

לדבר על הדוקטוראט שלו והצעתי לו שנשב על העיבודים של הנתונים שלו. ישבנו על כל עיבוד

ועיבוד, ושוב- לא יצא ליואל ממצא מובהק. דני כהנמן שהיה המדריך של יואל לא ידע מה לעשות

עם יואל. כבר עמד לפסול אותו. ואז הייתה לי הברקה: ביקשתי מיואל שיקריא לי את תיאור

המחקר שלו לדוקטוראט, - זו טכניקה שמאפשרת לי להתרכז בצורה טובה, וגיליתי מדוע הוא

נתקע מקודם. הצעתי ליואל שינוי קל בצורת החישוב, ופתאום יצאו לו ממצאים מובהקים.

נסללה הדרך לדוקטוראט של יואל.

ברוך: מי היה בחוג בתחילת שנות ה-70:

שמואל נגלר, יוחנן הופמן, רחל סגינר, שאול סולברג, אברהם לוי.

גם לסולברג גם ללוי וגם ליואל היה מיסקונספן: הם התייחסו להוראה שלהם כדבר הכי חשוב

בקריירה. זו שגיאה אופיינית לסגל אקדמי של מוסד חדש וקטן. כל האנרגיה הולכת להרצאות

ולסטודנטים ולא נשאר כוח לכתיבת מאמרים. היו חברי סגל ששלמו מחיר אישי כבד. אני עצמי

נחלצתי בקושי רב מהצרה הזו (ראה בהמשך).

בשלב מסויים בנו לי מעבדה בתוך הבניין הרב-תכליתי. התחלתי עם ניסויים בבני אדם (זיכרון, פרצופים) ואח"כ דגים וחולדות.

ראוי להזכיר את פפו שהקים וניהל את מעבדות החוג לפסיכולוגיה. אני הבאתי אותו מהטכניון. ברי ברגר, במעבדה שונה, עשה אז ניסויים עם aversive conditioning.

אני מתחיל אז לכתוב מאמרים. כ-2 מאמרים מהדוקטוראט ואח"כ זיכרון פרצופים, וגם פילוסופיה של הפסיכולוגיה. לקחתי קורסים בפילוסופיה באוניברסיטה העברית. זה ריתק אותי. כל הקריירה שלי קראתי ופירסמתי גם בפילוסופיה. עד היום, אני כבר במילואים (גימלאות)- אינני בטוח שפסיכולוגיה היא "הייעוד" שלי.

המאבק שלי לקביעות

3 הגדולים של ירושלים- שילד, רפפורט, ברזניץ- עוברים מירושלים לחיפה.

מייקל סולטמן סיפר לי את זה. כששמעתי שהם באים- נפל לבי. [ברזניץ: היה לנו סכסוך מדעי]. נכנסתי לקדחת של פירסומים! עבדתי יום- ולילה. סולטמן עזר לי עם האנגלית. הוא היה בחור נפלא. ממוצא בריטי. סולטמן נפטר לפני כשנה.

הופיע גם אייב קפלן, הדיקן של הפקולטה. הוא ראה את רשימת הפירסומים שלי וסירב להגיש אותי לקביעות, תוך דרישה לעוד 2 מאמרים. כתבתי במהירות 2 מאמרים ושלחתי לכתבי עת חלשים, במכוון. קיבלו אותם מהר. הגשתי לדיקן. ותוך זמן קצר קיבלתי קביעות (1978). זה מלמד אותך מה כל "הסטנדרטים" האלה שוים. זה היה שיעור מאלף עבורי לגבי מה הם החיים האקדמיים.

אף פעם לא היה לי חשק לנסוע לחו"ל. לא לכנסים ולא לשבתון.

פעם אחת נסעתי לחו"ל וגם זה נתקל בקושי כי שלמה ברזניץ ניסה להכשיל את חילופי המרצים עם Oakland, שאתה ברוך יזמת.

תמיד היו לי דעות עצמאיות. למשל, חשבתי שכל סטודנט שלנו לתואר ראשון, חייב לקחת קורס במתמטיקה. המתמטיקה היא הבסיס לכל המדעים. דוגמה נוספת - חשבתי שהקודים האתיים החדשים של ניסויים בחיות ובבני אדם הם מחמירים מדי. ועוד דוגמה - אני חושב שהפורשים צריכים לקבל זכות הצבעה בהצבעות חשובות בחוג. הפורש איננו אינטרסנט. הוא רואה היטב את התמונה הכללית.

הלכתי תמיד בדרכי העצמאית.

אבל מי שומע לתרח כמוני?

בשני העשורים האחרונים פיתחתי מסלול חיים נוסף, מקביל לאקדמי, והוא – יצירה בתחום הספרות. טוב לי בו.

במקום ראיון עם ברוך נבו-

לינק לסרט אישי בן 35 דקות על ההסטוריה של החוג לפסיכולוגיה מנקודת מבט אישית

<https://psy.hevra.haifa.ac.il/index.php/2016-03-09-15-33-06/amaritus/306-2016-06->

15-08-09-19

Reflections: Department of Psychology, University of Haifa
Barry D. Berger

Zionism and Judaism have been co-dependent throughout my life. Growing up in Baltimore, Maryland, USA in the 1940's, I attended Jewish Day School, continued my Jewish education at the Baltimore Hebrew College, and was active in the "modern orthodox" *Beth Tfiloh* synagogue. My social activities and many of my friends were from the Beth Tfiloh community and from the Labor Zionist youth organization, *Habonim*. I first joined Habonim to play basketball and for social activities, but gradually I became influenced by their more philosophical aspects – Jewish culture, Zionism, and interpersonal and communal social values.

My most formative experience during this period was spending a post-high school year in Israel through the Habonim Workshop project. "Workshop" was designed to actualize the theory through practice. A group of 38 North American "graduates" of Habonim, spent a year integrating ourselves in all respects as working members of Kibbutz Kfar Blum. The most salient part of this experience was the need for the 38 of us to organize ourselves as a cohesive group, make decisions about how we would live communally, and collectively solve any problems that might arise. Without a doubt, this year of "ed-venture"

imprinted Israel, Zionism, and Judaism cognitively and emotionally, and was a pivotal step in my personal growth.

No less important during this year in Israel was that I met Beverly, a fellow “workshopper” from Montreal. We became a “couple” at 17-18 years old, and are currently celebrating 67 years together along with 3 children, their spouses, nine grandchildren, and recently a great grandchild!

Returning to the US, I resumed my undergraduate studies at the University of Maryland, with a double major in Psychology and Zoology, and then continued graduate studies at Bryn Mawr College (Pennsylvania), focusing on Physiological and Comparative Psychology (MA) mentored by Professor M.E. Bitterman and Psychopharmacology (PhD). While a PhD student, I worked -in the Research and Development Department at nearby Wyeth Laboratories and was able to conduct my dissertation research there under the direction of Professor Larry Stein.

Israel had been put on “hold” during the period of my studies, but in 1970 I was offered a prestigious Weizmann Institute Fellowship to spend a year with Professor David Samuels. This gave us an opportunity to see what Israel was like through a more professional lens rather than through our earlier experience as adventurous teenagers. We spent the year as a family under the protective shield of the Weizmann Institute and saw how it might be should we return as “*Olim*”.

Israeli universities were in a period of development during the early 1970's, and my field of psychopharmacology / behavioral pharmacology was in its infancy. Thus, I received many “feelers” from Universities in Israel, but the one that interested me most was from the University of Haifa. I remember that Joel Norman and Marilyn Sefer came down to Rehovot to talk with me about joining the young Department of Psychology at the young University of Haifa. The North of Israel had always been my preferred location in Israel and I loved the challenge of joining and helping to build something from scratch - something no doubt connected to my Zionist ideology.

I paid a site visit to the Department of Psychology located in the Multi-Purpose building, hosted warmly by Joel and Marilyn and by others in the Department who then included Amos Hendel (Department Chair) and others including Baruch Nevo, Ofra Nevo, Sam Rockover, Yohanan Hoffman, Michael Merbaum and others including Lee Gabor, Shaul Sohlberg, Avraham Lavi, Rachael Seginor, the Departmental Secretary, Rina Eyal, and the CEO of the University, Eliezer Refaeli. I gave an informal “job talk” on “Drugs and Memory” and Bev and I spent several days meeting faculty and staff at this very intimate institution. Within a few days I was offered a tenure track teaching and research position and a firm commitment to build Departmental Research laboratories – both

“dry” and “wet” facilities to our specifications. As I recall, Joel Norman was the coordinator and my contact person for this undertaking.

I was overwhelmed by the enthusiasm and warmth of the people I met at Haifa and saw the position in the Department as a way to actualize my professional, ideological, and personal dreams. I explained that I needed to return to the US for a year to finish my obligations to Wyeth Labs and to see if what Haifa had promised would actually materialize. We also had to deal with the fact that moving to Israel was a huge and risky step at many levels in our lives and that we would be leaving family, friends, and our US cultural lives. It was not a decision without ambivalence. Nevertheless, we accepted the offer, returned to the US for a year, and returned in the Fall of 1972 as permanent residents.

The University was amazingly supportive in those days of us and I think of new faculty in general. We were protected from administrative, bureaucratic, and even financial hurdles through various support structures and individuals at the University. Amos Hendel was very important to me as a role model during that period and Joel and Gabi and Marilyn and Effi and Baruch and Ofra as friends. .. and a few years later, Yochi and Michal as friends and neighbors in Tivon. We settled in with our children in rental housing in Denya. I also recall the Deans during that period, Zvi Sobel and David Lapkin as greatly supportive of the Department and of us. Eliezer Refaeli was a “bulldozer” in the positive sense of the word. Rina Eyal and successor, Sara, knew everything about navigating the University and helped at every level. The promises to build the Psychology Laboratories in a wing of the Multipurpose Building were fulfilled to the maximum, including funds for permanent administrative positions for laboratory workshops and technicians (Avraham Papo and Dalia Teucher). To cap it all off for me, the University eventually sponsored a festive opening ceremony for the Laboratories and my former mentor, Dr. Larry Stein, was the honored speaker. Thus, our initial transition period was very smooth, supportive, and personally challenging.

In 1973, one year after our arrival in Israel, the Yom Kippur War broke out. At that time, we were still not “citizens” and I had not yet served in the army. Nevertheless, during the initial uncertain and stressful period of the war, we did our best to maintain structure and to volunteer in whatever capacity we could... our car was registered for being drafted but this was not actualized.

After several days, I received a call from the army asking if I would be willing to volunteer to be part of the units who had the impossible duty of informing the parents, siblings, and spouses that their loved ones had been killed. I spent at least two weeks going from family to family carrying out this horrendous task. One case stands out in particular – being assigned to inform my student and lab collaborator, Eva Shapira,

that her husband, Ilan, had been killed. My very sad task was to inform Eva and the rest of Ilan's family; I maintained contact with them all for many years – directly and through the “Ilan Shapira” University run that the family sponsored. As terrible as this was, more than anything else these personalized experiences solidified my commitment to Israel and our decision to move here.

University classes resumed over the next months to a degree, considering the confusing, surrealistic post war atmosphere. In addition to my regular teaching, I volunteered to “fill in” at Tel Aviv University for fellow psychobiologist, Ariel Merari, who had been wounded in the fighting. (A year or so later, we became citizens, I did basic training and then went directly into a reserve duty position as a psychologist in the Air Force where I served until I was 56-years old).

In the aftermath of the war, I was asked by Amos Hendel to assume the responsibility of Department Chair and the challenges of further developing the Department of Psychology. Despite my lack of experience, I felt that I had the consensus of my fellow Departmental members and members of the University infrastructure and on that basis I agreed to the post. My recollection of that period is very positive, in that the University administration was amenable and supportive of our requests and plans and made it “relatively” easy for us to actualize our short and long term intentions. Life at the University in general, and in the Department in particular, was very informal, friendly, and intimate. Everyone encountered while walking the corridors was a friend or colleague. I remember how bizarre it was to be asked to co-sign bank guarantees for people I had just casual contact with ... and for me to do the same! A highlight during that period were the annual *Yom HaAtsmaut* treasure hunts organized by the Nevo and Eshel families (if I remember correctly) and the participation by the faculty extended including spouses and children. For me, the facilities and activities sponsored by the physical education department (Micky Herzig) were important – especially faculty basketball and *tiyulim*.

In that period, the Department of Psychology was considered by the University to be the “measuring stick” for the reputation and achievements of the University and on that basis of that criterion, we enjoyed a degree of “priority” in approval of our requests for new faculty and funding for infrastructure and projects. I cannot say that we had a well-defined long term plan for the Department at that time. If we had a “strategy”, it was to recruit individuals based on excellence and promise – we needed so many positions, that we filtered applicants more on the basis of quality than on the basis of some overall plan. It was clear that we wanted to develop MA and PhD programs within focus areas (*megamot*), and that we needed to recruit additional senior faculty for these purposes. Again, this fit the University's general objective; I recall that though I needed to make a strong case and argue for each

petition, my requests in these areas as Departmental Chair based on the collaborative consensus of the members of the Department, were met with a positive attitude of common objective by the University administration. Special mention must be made of the partnership I had with the Departmental Secretary and Administrative Coordinator, Ruth Fried who helped not only me, but also helped steer other Department Chairs after my terms(s) of service.

I served a term, perhaps, two terms as Departmental Chair and then was elected Dean of the Faculty of Social Sciences and Mathematics, which included the Department of Psychology. Thus, whatever leadership I had begun as Department Chair continued pretty seamlessly when I became Dean. My administrative “partner” as Dean was Guiora Lehavi who also served as a car-pool partner (together with Yochi Eshel - neighbor, colleague, and friend,) between the University and home in Tivon. As Dean, I saw my role primarily as a supervisor, sounding board, filter, and hopefully, facilitator for the wishes and programs of the Departments that comprised the Faculty. There were times that I needed to intervene in policies and practices of Departments when I thought they had overstepped (or under-stepped) academic norms. One outgrowth of these interactions was my recommendation to separate the Departments of Economics and Business Administration into two independent units.

During this period, we “recruited” senior and core faculty, many of whom are still associated directly or indirectly with the Department. These included: Shlomo Breznitz, Ozer Shield, Amnon Rapoport, Asher Koriat, Amalia Koriat, David Navon, Benny Beit-Hallahmi, Yohanan Eshel, Raanan Lipshitz, Richard Schuster, and Micha Leshem. During my “Deanship”, others joined including Avi Sagi-Schwartz, Rutie Kimchi, Ruth Sharabany, Rachel Seginor, Shimshon Rubin, Ramzi Suleiman, Yael Liron, Judith Harel, Michael Katz, and Alexander (Shoni) Giora. *Please (!!!), forgive me for those colleagues from this period whom I may have inadvertently omitted. Of course I did not include here, colleagues who joined the Department not during my terms as Chair or as Dean.*

Meanwhile, and throughout this entire period I divided my time between teaching responsibilities, the laboratory, and administrative tasks. The area of psychobiology became more developed both in Israel and in the University. Together with Professor Ami Carmon, Professor Joel Elkes, and other leading figures in this emerging area in Israel, we formed the Israel Institute of Psychobiology (Charles Smith Foundation). In the Department, we increased our psychobiological faculty from just me and perhaps Sam to include Micha and Richard. During this initial period, we had a very cohesive group of dedicated students and support staff. For me, it was a stimulating and very fulfilling environment. Later, of course, the psychobiology area expanded even further when Gal Richter

joined the Department, later Irit and Mouna, and more recently other additions ... and when the separate, though related area of Neurobiology was developed at the University. Also, at a later period, again during a term in which I believe I was serving as Chair, I supported that the Department adopt a more clinical / applied megama to study brain/behavior – Clinical Neuropsychology. Rachael Tomer and Simone Shamay-Tsoory spear-headed this effort historically together with Zohar Eviatar; since then, this has become an independent and prolific Departmental focus area including second and third generation faculty members.

The Cognitive Psychology group decided to organize itself as an independent research unit (MAAMAKA). From the perspective of the Department of Psychology, I was disappointed by this decision, as I thought such a “split” by a group of such talent would detract from the reputation and achievements in the name of the Department. Now, years later, while I still wish that the MAAMAKA could have been formalized as a unit *within* the Department, I can only praise them for their individual and collective achievements that at least indirectly have brought honor to the Department.

During this same period and extending to my retirement in 2008, I continued to be involved in virtually every aspect of University life. (At the same time, Beverly opened the first “*Beverlys Books*” in the Hadar, which eventually morphed to an online internet venture.) A dramatic year for me was during the “early days” when I was the acting Dean of Students. This was a period of political activism at the University and as Dean of Students I was called on to make very difficult decisions about “freedom of speech”. Extremists on both sides tested how and if theory and practice could exist at the University. As Dean, the “buck stopped with me” but I was most thankful to have had the support of the University administration for my policies and decisions. I think I remained true to my personal principles and ideals during that trying period.

I also undertook the position as Head of the Department of Overseas Studies, enabling students from abroad to spend an academic and experiential semester / year at the University. I stayed in that position for a full ten years(!) with Tamar Vital by my side as Administrative coordinator. In retrospect, this to a degree this undertaking “closed the circle” from my youth as a member of Habonim in the US to our decision to become Israeli. Actually, even after my retirement and (almost) to the present, I taught classes on Contemporary Israeli Society at the University of South Florida and, through my good friend and colleague, Professor Len Saxe, became active in follow-up research of the Birthright/ Taglit program. As Ofra Nevo likes to joke about me – I essentially stayed a *madrich* all my life!

Following retirement, I taught part time at YVC (Jezreel Valley College), becoming Chair of the Department of Psychology there, and achieving recognition from the Council of Higher Education independent status as an accredited Department of Psychology.

Overall reflections: I recall a wise mentor's advice to me – “there are green and red lights ahead of you in life – follow the green ones”. In general, for better or worse, I have tried to do this, though sometimes the green lights have caused me to stray from a well-defined and professionally productive path in my research.

Without a doubt, I look back with great satisfaction on the numbers of students whom I taught and many of whom I hope that I have influenced in and out of the classroom as they have enriched me. A side benefit to this aspect is that a large number of our faculty members and faculty in other universities in Israel passed through my classrooms in the course of their studies.

In keeping with my overall outlook, I believe there must be more cross fertilization between the clinical and the physiological / experimental in our teaching and training programs. We pay lip service to this integration, but it doesn't always reflect how it is applied in our teaching and research programs. Indeed, at one period in my career I had considered certification as a clinical psychologist and even began a training program, mostly to better understand the dynamics of pathologies I was studying in the laboratory.

In my research projects relating drugs, brain, and behavior and in my teaching, I tried throughout to focus on *behavioral* mechanisms of these interactions rather than on *micro or molecular* ones. In recent years I became interested in “Addiction”, but unlike the popular current stream of thought, I came to see the applied and therapeutic aspects of this area as requiring behavioral/social more than physiological intervention.

For several years, I focused my research on learned food preferences and aversions, interested in both theoretical and applied aspects of that broad area. One particularly satisfying project was to reduce damage caused by rodents gnawing on electrical wires and irrigation pipes by inducing taste aversions to these objects.

Though I worked with animal (rat) models my entire career, I came (correctly or incorrectly) to see the limitations of simple animal models to simulate or study complex human behavior. To this end, I developed the “*Zugia*” – an animal (rat) model of social interaction. Richard Shuster and I partnered in this venture, the idea being that I would do the more physiological /pharmacological side and he the more behavioral /comparative side. We had a few personal and interactive cooperative hiccups along the way, but in retrospect, I think the *zugia*

and models like that are important research tools to study the complex behavior. I hope others take up where we left off.

Now that I am in my retirement phase, I hope to focus on some more informal areas of interest. I have become interested in the concept of “wisdom” and its folk-based link to ageing. I also have developed a renewed interest in how an intrinsic and hard-wired need for *reward* guides and motivates behavior and I relate that concept to an understanding of “drug-seeking behavior” and addiction. I also hope to continue to develop some of my personal projects: an “app” enabling parents / grandparents to record stories and books for their children and grandchildren, fostering tolerance and cross-cultural understanding through internet dialogue, and of course, I hope to continue my hobby of germinating cherry tomato seeds to provide seedlings each spring to members of the Department!

"I've submitted my "reflections" in English, as the most natural way to express my thoughts. Actually, leaving it in English is also consistent with my written communications throughout my years at the University. I'm not especially proud of the fact that I didn't totally switch to Hebrew over the years for all my writing and reading tasks. Interacting mostly with University colleagues and with our bilingual family and friends, made it easy for me to "get away" with using English for my day to day correspondence. When I needed or when it was appropriate for me to write in Hebrew for formal or official communications, I usually dictated in Hebrew and then requested the help of tolerant and patient administrative staff to polish and correct my Hebrew style and grammar for the final text. Apologies to all!"

Final item: My biggest concern in composing my thoughts here is what and mainly whom I may have omitted, distorted, or errors in historical fact. None of these are intentional and I hope these mostly impromptu perspectives are received in the honest and positive spirit intended.

Thank you, all ... it has been, and continues to be, a “great ride”!

Barry - ברי

מיכאל (מייק) מרבאום

יליד 1933, חי בארה"ב.

a. I AM TRAVELING WITH THE TENNIS TEAM THIS WEEK END BUT NEXT WEEK WILL TRY TO JOG MY MEMORY AND SHARE SOME TIDBITS I CAN RECALL. IN SO FAR AS OTHER PERSONAL STUFF IS CONCERNED MY RESEARCH THAT I AM PREOCCUPIED WITH IS FOCUSED ON SENSORY LOSS AND DECLINE IN OLDER ADULTS AS WELL AS YOUNGER FOLKS. SENSORY ISSUES (VISION, HEARING, TASTE, OLFACTION AND TOUCH) ARE THE CRUX OF LIFE, AFTER ALL THESE ARE THE PRIMORY SOURCES OF POSITIVE AND NEGATICE REINFORCERS AND UNFORTUNATELY ARE THE DEFAULT LOSSES THAT MOST OLDER FOLKS HAVE TO GRAPPLE WITH IN THE 70'S AND 80'S. THERE ARE SOME OUTLIERS BUT THEY ARE FEW AND FAR BETWEEN. NOT ONLY SENSORY DECLINES ARE PREVALENT BUT THERE ARE THESE LOVELY ADDITIONS SUCH AS, PAIN, SLEEP DISORDERS, POOR BALANCE, MUSCLE LOSS AND WEAKNESS, FATIGUE AND RESPONSE SLOWNESS. IT IS AMAZING THT OUR POOR BRAINS HAVE TO FIGURE OUT HOW TO MANAGE THESE WONDERFUL REALITIES. SO, SOME OF THE ISSUES I AND MY MUCH SMARTER TEAM OF COLLEAGUES ARE TRYING TO FIGURE OUT ARE SOME OF THE PERSONALITY VARIABLES THAT HELP SOME OF US MANAGE THESE REALITIES MORE OR LESS SUCCESSFULLY. WHAT IS INTERESTING TO ME AS I BECAME OBSESSED WITH THESE ISSUES IS THAT MOST OF THE RESEARCH ON OLDER

FOLKS IS CARRIED OUT BY YOUNGER FOLKS. NOT THAT MANY 84 YEAR OLDS ARE PRIMARY INVESTIGATORS IN THIS AREA. BUT, THE MOST INTERESTING CLINICAL ISSUE IS THAT YOUNGER FOLKS WHO ARE USUALLY MUCH SMARTER THAN OLDER FOLKS HAVE ONLY A FRACTIONAL AWARENESS AND EMPATHY FOR THE PHENOMONOLOGICAL EXPERIENCE OF BEING OLD. ALSO, TO KEEP MY BRAIN ALIVE I AM TEACHING A RESEARCH HONORS COURSE AND THAT IS REALLY CHALLENGING AND FASCINATING.

ABOUT THE DEPARTMENT TASK I WILL TRY TO GET AT IT NEXT WEEK. AS TO THE DEPARTMENT GROUP I REMEMBER, WITH MOSTLY POSITIVE AFFECT IS OF COURSE, YOU AND OFRA, SAM RACKOVER, YOEL NORMON, MARILYN, MIKE ROSENBAUM, BENNI, KORIAT, THE STRESS GUY (FORGET HIS NAME) THE TWO CHAIRMAN (FORGET THEIR NAMES) AND ANOTHER AMERICAN WHO WAS WELL RESPECTED IN FAMILY RESEARCH. IF YOU HAVE SOME NAMES I CAN RECONSTRUCT SOME INTERESTING STORIES. SO, GREAT TO HEAR FROM YOU AND WILL TRY TO SHARE MY EXPERIENCES, FROM 1972 THROUGH 1978.

b. I ARRIVED TO HAIFA IN, I BELIEVE, AUGUST 1972 FOLLOWING A 6 WEEK EXCURSION IN EUROPE WITH MARTA, TAL AND MARC. IT WAS AN EXCITING THOUGH DEMANDING TRIP. WE PICKED UP A VOLVO IN AMSTERDAM AND TRAVELED ALL OVER EUROPE, FINALLY STOPPING IN ITALY IN TIME TO BOARD THE NILI WITH CAR, KIDS AND LUGGAGE. I WAS ON A SABBATICAL FROM ADELPHI UNIVERSITY IN NEW YORK AND HAD BEEN CORRESPONDING WITH AMOS HENDEL ABOUT A POSITION IN THE DEPARTMENT FOR ABOUT A YEAR. WHEN I GOT SETTLED IN THE DEPARTMENT IT WAS IN SOME WAYS ALMOST LIKE I NEVER LEFT THE STATES. THE UNIVERSITY AT THAT TIME WAS GOING THROUGH A KIND OF RENAISSANCE.THERE WAS A CONCERTED EFFORT TO ATTRACT AMERICAN SCHOLARS AND IN MANY WAYS IT RESEMBLED AN AMERICAN UNIVERSITY. THE RECTOR WAS AMERICAN AS WERE A NUMBER OF OTHERS IN THE ADMINISTRATION. BUT WHAT REALLY STOOD OUT WAS THAT ENGLISH WAS THE PRIMARY LANGUAGE AND HEBREW WAS RARELY CONDUCTED IN MEETINGS AND IN CLASSROOM INSTRUCTION. OF COURSE THIS WAS GREAT FOR ME AS MY HEBREW WAS BARLEY AT THE ONE YEAR LEVEL. AS AN ASSIDE, MY PARENTS WERE DEDICATED SOCIALISTS/COMMUNISTS AND RELIGIOUS IDENTIFICATION WITH HEBREW LANGUAGE AND RITUALS WAS REGARDED WITH DISDAN. SO, WHILE HAVING A STRONG SECULAR JEWISH IDENTITY I NEVER LEARNED HEBREW AND WAS NOT BAR MITZVAH'D. AS THE YEARS IN HAIFA PROGRESSED, THE UNIVERSITY PROVIDED ALL SORTS OF RESOURCES FOR HEBREW INSTRUCTION BUT MY ENTHUSIASM AND GENERAL LANGUAGE SKILLS WERE UNIMPRESSIVE. TEACHING STUDENTS IN ISRAEL WAS INTERESTING TO SAY THE LEAST. IN THE US I WAS ACCUSTOMED TO DISCUSSION AND SHARING OF IDEAS IN CLASS BUT IN ISRAEL THE STUDENTS WERE MAINLY ACTIVE NOTE TAKERS AND GENERALLY WERE RELUCTANT TO ENGAGE IN CONVERSATION. PARTLY IT WAS BECAUSE THEIR LANGUAGE SKILLS IN ENGLISH WERE NOT NEARLY AS PROFICIENT AS THEIR ENGLISH WRITING AND READING SKILLS. BUT AS TIME PROGRESSED THE GRADUATE STUDENTS WERE VERY RESPONSIVE AND IT WAS AN INTELLECTUALLY STIMULATING TIME IN THE DEPARTMENT. THE CLINICAL PROGRAM TRADITIONALLY HAD A PREFERENCE FOR PSYCHOANALYTIC THEORY AND PRACTICE BUT MYSELF AND MARILYN AND I THINK

EVEN OFRA WERE OPEN TO BEHAVIORAL THEORIES, RESEARCH AND PRACTICE. OF INTEREST, AT THAT TIME THERE WERE NO CLINICAL FACILITIES FOR STUDENTS GRAPPLING WITH EMOTIONAL CONCERNS AND WITH OFRA, MARILYN AND I BELIEVE, BENI WE OPENED A COUNSELING CENTER TO SERVICE UNIVERSITY STUDENTS. AT THE END OF 1972 WE DECIDED TO STAY IN ISRAEL, MARTA WAS EXCITED, THE KIDS WERE IN THE REALI THOUGH WE SHIFTED THEM TO THE OPEN EXPERIMENTAL SCHOOL AT THE UNIVERSITY. WE BOUGHT AN APARTMENT WHICH WAS A BIZARRE EXPERIENCE. GAVE UP MY APPOINTMENT AT ADELPHI AND WENT THROUGH THE FACULTY APPOINTMENT PROCESS AT HAIFA. I ASSUME BECAUSE OF MY RESEARCH PRODUCTIVITY, GREAT RECOMMENDATION LETTERS FROM THE STATES AND IMPRESSIONS OF MY DEPARTMENT CONTRIBUTIONS I WAS GRANTED A FULL PROFESSORSHIP WITH TENURE. IT SEEMED THAT THE UNIVERSITY WANTED TO KEEP ME. EVEN WITH FAVORABLE TAX REGULATIONS FOR NEW OLIM THE FINANCIAL SITUATION WAS DIFFICULT. SO TO MAKE ENDS MEET, I HAD A UNIVERSITY SALARY, A STIPEND FROM THE COUNSELING CENTER, TAUGHT A COURSE AND SUPERVISED GRADUATE STUDENTS AT BAR ILLAN, SUPERVISED FACULTY AT ORANIM, HAD A PRIVATE CLINICAL PRACTICE AND PLAYED BASKETBALL AND TENNIS WITH YOU AND TRIED UNSUCCESSFULLY TO LEARN HEBREW. I ALSO HAD A LARGE OVERDRAFT EACH MONTH. BY THE WAY, AT THAT TIME THERE WERE VERY FEW FULL PROFESSORS AT ISRAELI UNIVERSITIES PARTICULARLY FOR CLINICAL PSYCHOLOGY PROFESSORS. I WAS OBVIOUSLY PLEASED WITH THE OUTCOME. AS AN ASSIDE, AND PERHAPS BECAUSE ACADEMIC LUCK WAS FOLLOWING ME, WHEN WASHINGTON UNIVERSITY WANTED TO HIRE ME ON LEAVING HAIFA, THEY OFFERED ME IMMEDIATELY A FULL PROFESSORSHIP WITH IMMEDIATE TENURE, THIS WAS IN 1978.

THE DEPARTMENT WAS, I RECALL, A PLEASANT ENVIRONMENT, ESPECIALLY WHEN AMOS WAS AT THE HELM. IT WAS LESS SO WHEN JOHN TOOK OVER, I HAD PARTICULARLY GOOD RELATIONS WITH JOEL NORMAN, SORRY ABOUT HIS DEATH, SAM RACKOVER, WONDERFUL GUY, OPEN MIND AND INTERESTED IN ALL KINDS OF DIRECTIONS AND ACTIVITIES, BARRY BERGER WHO ALSO WAS CLOSE TO ME, MARILYN AND OFRA WHO PLAYED A MAJOR ROLE IN THE COUNSELING CENTER. LATER IN MY CAREER I PUBLISHED SOME STUFF ON HUMOR THAT I RECALL WAS AN AREA OFRA SPECIALIZED IN. THEN THERE WAS THE BRILLIANT STATISTICIAN FROM THE HEBREW UNIVERSITY WHO I WAS CLOSE TO BUT HE LEFT FOR THE STATES AND WE CONTINUED TO HAVE SOME CONTACT. MIKE ROSENBAUM WAS I BELIEVE IN THE DEPARTMENT FOR A BRIEF PERIOD AND WE DID CONSIDERABLE PUBLISHING EVEN WHILE HE WAS AT TEL AVIV UNIVERSITY. I ALSO WORKED WITH JOEL GOLDBERG AT BAR ILLAN WHO I WAS QUITE CLOSE TO. IN 1973 THE WAR BROKE OUT AND MANY OF MY STUDENTS SUCH AS ARIE STRAVINSKY, WHO EVENTUALLY MOVED TO CANADA, MIA BIRAN WHO MOVED TO THE STATES AND OTHERS WERE INVOLVED IN THAT TERRIBLE WAR EXPERIENCE. DURING THE WAR I WAS WORKING AT RAM BAM HOSPITAL WITH ALBERT HEFIZ AND I WAS CLINICALLY INVOLVED WITH SOLDIERS WHO HAD BROKEN DOWN IN COMBAT. ALSO, ALBERT AND I CARRIED OUT A SERIES OF RESEARCH STUDIES ABOUT THE WAR AND WITH YOEL GOLDBERG ALSO DID SOME SMOKING RESEARCH OF WAR SURVIVORS. AFTER THE WAR ENDED I DECIDED TO VOLUNTEER FOR BASIC TRAINING IN THE IDF AND WAS IN TRAINING FOR THREE MONTHS OR SO AND THEN WAS POSTED TO A PSYCHOLOGICAL UNIT IN

TEL HASHOMER ? PLANNING FOR MORE EFFICIENT PSYCHOLOGICAL SERVICES IN THE NEXT WAR. MY IDF EXPERIENCE WAS DAUNTING IN MANY WAYS ESPECIALLY SINCE MOST OF THE TIME I DIDN'T HAVE THE FOGGIEST IDEA WHAT WAS GOING ON. BEING ILLITERATE I TENDED TO WATCH AND MODEL SOME OF THE NUTTIEST GUYS IMAGINABLE, ON MORE THAN ONE OCCASION AS A PUNISHMENT THEY TOOK MY GUN AWAY AND SENT ME SOMEWHERE TO PROTECT ME AND OTHER GUYS IN THE UNIT FROM MY SCARY MISTAKES. I THOUGHT THAT WAS A TERRIFIC IDEA! BUT, I HAVE WONDERFUL LUNY STORIES ABOUT THIS ADVENTURE.

AS THE YEARS WENT ON IN THE DEPARTMENT THE ATMOSPHERE CHANGED MARKEDLY. NEW MEMBERS ARRIVED WHO WERE ACTUALLY ISRAELI, HEBREW WAS THE DEPARTMENTAL LANGUAGE, AS IT SHOULD BE AND ENGLISH WAS TOLERATED BUT NOT ACCORDED ANY SPECIAL STATUS EXCEPT IN PUBLISHING. I WAS STILL ACTIVELY INVOLVED BUT, INTERESTINGLY, AT THAT TIME, NOT SO DIFFERENT FROM WHAT WAS FOUND IN AMERICAN UNIVERSITIES, THE EXPERIMENTAL PSYCHOLOGISTS HAD A DIM VIEW OF THE SCIENTIFIC CREDENTIALS OF THE CLINICAL GROUP. THUS, THE TWO GROUPS SEPARATED AND THERE WAS RATHER TENSE INTERACTIONS ABOUT DEPARTMENTAL OBJECTIVES. I ALSO FOUND THIS AT WASHINGTON UNIVERSITY WHEN I DIRECTED THE PHD PROGRAM IN CLINICAL. BUT I WISELY TRIED TO INTEGRATE GRAD STUDENT RESEARCH WITH THE EXPERIMENTAL FACULTY ANND MUCH OF THE TENSION WAS REDUCED. FOR THE LAST TWO YEARS IN THE HAIFA DEPARTMENT I WAS PROBABLY TOO MUCH DISTANCED FROM POLICY ISSUES AND DECISIONS. I BECAME, TOO PASSIVE, DEPRESSED AND FELT THAT MY ACADEMIC CAREER WAS IN A STATE OF SUSPENDED ANIMATION. I RECALL WHEN MARC BROUGHT HOME A YOUNG FRIEND TO PLAY, THE KID STARTED TALKING TO ME IN HEBREW AND MARC INTERVENED AND SAID "DON'T TALK TO HIM HE WON'T UNDERSTAND". THAT WAS WHEN I SAID TO MYSELF THAT LIVING IN ISRAEL WITHOUT HEBREW, EVEN IF I COULD ACQUIRE MINIMAL SKILLS, HAVING SPIRITED CONVERSATIONS WITH MY KIDS WOULD BE A QUESTIONABLE PROPOSITION. IN 1977 I BEGAN MY SABBATICAL IN CANADA AT CONCORDIA AND MCGILL UNIVERSITY. MY DEPRESSION LIFTED WITH THIS NEW ENVIRONMENT AND I DECIDED THAT I HAD TO LEAVE ISRAEL FOR THE SAKE OF MY MENTAL HEALTH AND PROFESSIONAL CAREER TO SURVIVE AND ADVANCE. NOT SURPRISINGLY MARTA AND THE KIDS WERE READY TO DELIVER ME IN CHAINS TO THE EGYPTIANS. IT WAS A TRAUMATIC PERIOD AND WAS EQUALLY DIFFICULT FOR EVERYONE IN ST. LOUIS. BUT, WE SURVIVED.

REFLECTING WHY I, WE LEFT ISRAEL, THE VARIABLE THAT ACCOUNTS FOR MOST OF THE VARIANCE IS LANGUAGE. I HAVE NO DOUBT THAT IF I WAS RELATIVELY FLUENT IN HEBREW WE WOULD BE THERE TODAY. I HAD THE BEST THE COUNTRY COULD OFFER. I HAD A VERY PRESTIGIOUS ACADEMIC POSITION, I WAS VERY FOND OF THE PEOPE, INCLUDING YOU, THAT IS MOST CRUCIAL FOR QUALITY OF LIFE. I HAD A CHANCE TO PLAY AND TRAVEL. I WOULD NOT BE AS AFFLUENT AS I AM TODAY BUT WHO CARES, I COULD HAVE DONE OKAY. BUT LANGUAGE WAS THE BARRIER TO EXPRESSION, EASE OF COMMUNICATION AND BEING REALLY PART OF AN ENVIRONMENTAL EXPERIENCE.

c. WHY ISRAEL IN THE FIRST PLACE? FOR SOME REASON THAT IS DIFFICULT FOR ME TO FATHOM, I WAS OBSESSED WITH THE POSSIBILITY OF WORKING IN ISRAEL AFTER

I GOT MY PHD IN 1961. I SUSPECT IT HAD MORE TO DO WITH ADVENTURE THAN WITH ANY IDIOLOGICAL RETURN FANTASY. BUT, AFTER I GOT MY DEGREE I HAD A SURPRISING OPPORTUNITY. A GOOD FRIEND FROM NORTH CAROLINA UNIV. WAS DOING HIS PHD DISSERTATION IN ISRAEL ON THE BLACK JEWS OF CHOCHIN AND INVITED ME TO JOIN HIM IN ISRAEL FOR A TWO WEEK VACATION. I THOUGHT THAT WAS A TERRIFIC IDEA AS I HAD RECENTLY ACCEPTED A POSITION AT THE UNIVERSITY OF CHICAGO AND NEEDED A BIT OF EXCITEMENT. THE UNEXPECTED BONUS FOR THIS TRIP WAS DELIGHTFULLY SURPRISING. GIL QUICKLY INTRODUCED ME IN ISRAEL TO MARTA WHO WAS STUDYING AT THE HEBREW UNIVERSITY AND MY TRIP TO ISRAEL TOOK ON A COMPLETELY DIFFERENT PERSPECTIVE. I WAS SMITTEN AND AFTER A FEW DAYS, REALIZING THAT I WAS LEAVING ISRAEL I MADE A WONDERFULLY QUICK AND UNEXPECTED DECISION AND ASKED HER TO MARRY ME. SHE SAID NO, BUT AFTER A WEEK OF EXCITING INTIMACY SHE SAID YES. MY FRIEND PRIDED HIMSELF ON BEING A GREAT MATCH MAKER. AT THAT TIME THERE WAS A DELIGHTFUL MOVIE CALLED "I LIKE MIKE" MAKING THE ROUNDS IN ISRAELI CINEMA THAT HAD A PLOT RATHER SIMILAR TO THE ONE I WAS EXPERIENCING IN REALITY. FOR MARTA GETTING OUT OF ISRAEL TO REJOIN ME IN THE STATES WAS NOT THAT SIMPLE, THE VISA PROCESS WAS COMPLEX. HOWEVER ANOTHER FORTUITIOUS ARRANGEMENT PROVIDED THE SOLUTION. GIL KUSHNER'S UNCLE HAPPENED TO BE MOSHE SHARETT A FORMER, I BELIEVE PRIME MINISTER ? WHO INTERVENED AND ARRANGED THE VISA. TO MAKE MATTERS BRIEF, WHEN WE WERE MARRIED ONE BARGAIN WAS TO EVENTUALLY WIND UP IN ISRAEL AND THAT COMMITMENT PROMPTED OUR THINKING OF A POSITION IN ISRAEL AT SOME FUTURE DATE.

d. AS TO WHY HAIFA UNIVERSITY, THE REASON WAS QUITE SIMPLE, AMOS HANDEL. KNOWING THAT I WAS GOING TO BE ON SABATTICAL IN A YEAR, I SENT OUT FEELER LETTERS TO THE HEBREW UNIVERSITY, TEL AVIV, BAR ILLAN AND HAIFA. I EVENTUALLY RECEIVED A POSITIVE RESPONSE FROM ALL BUT THE MOST IMMEDIATE AND WARMLY RECEPTIVE RESPONSE WAS FROM AMOS. HE DESCRIBED THE PROGRAM, HIS GOALS FOR THE DEPARTMENT AND THAT HE WAS IN THE PROCESS OF ATTRACTING OTHER AMERICAN SCHOLARS. I FORGET THE NAME OF THE NORTH CAROLINA SENIOR FAMILY RESEARCHER WHO ALSO CAME AT THE SAME TIME I DID. HE WAS PROMPT, SKILLFUL AND ENGAGING DURING THE PROCESS AND OUR DEAL WAS MADE. ARRANGING LIFE IN ISRAEL, EVEN FOR SUPPOSEDLY A ONE YEAR STINT IS NOT SIMPLE. AMOS WAS EXCEPTIONALLY HELPFUL DURING THIS PROCESS. AS THE WONDERFUL YEAR PROGRESSED WE DECIDED TO BUY AN APARTMENT AND TELL ADLPHI UNIVERSITY THAT I WOULD NOT BE RETURNING. THE END OF MY HAIFA STORY, I TOLD YOU BEFORE

ראיון עם בני בית הלחמי, 4/7/2017

הראיון התקיים במשרדו בחוג

הגעתי לחוג לפסיכולוגיה בחיפה בספטמבר 1973 (שבועיים לפני מלחמת יום- הכיפור).

שכרתי חדר אצל משפחת ד"ר מילך בשכונת דניה.

במילואים הייתי רשום בשלישות הראשית ושם התייצבתי כאשר פרצה המלחמה.

קודם לכן הייתי בחו"ל זמן ממושך- 7 שנים, כך שלא הייתה לי איזו יחידה מקורית מוגדרת שהייתי שייך לה.

נקלעתי, אם כן, ממש לתוך המלחמה.

שרתתי יחד עם סאם. שנינו, ועוד אנשים, היינו צוות מחקר שעבד עם עוזי גל.

עוזי גל, ממציא העוזי, הקים יחידת סקר שעברה בחזית וקיבלה משוב מהלוחמים, בדבר השימוש

בנשק. עוזי רצה לתכנן רובה צהלי חדש. הגענו לתעלה ולכל מקום, לחפש ולראיין לוחמים. בין

השאר ראינו פצועים ברמב"ם.

להלן פרטים על הדוקטוראט שלי :

Michigan State University, East Lansing, Michigan

Ph. D. 1970

Major: Clinical Psychology; Minor: Personality.

A.I. Rabin, Bertram Karon, A.M. Barclay

שנת הלימודים בחיפה התחילה בפברואר 1974, במקום באוקטובר 1973. איחור של 5 חודשים.

אני זוכר את רינה אייל מודיעה לנו שהממשלה החליטה לחדש את הלימודים.

אתה (ברוך) "גייסת אותי" לוועדות החוג השונות. דאגת שלא אתבטל יותר מדי...

התחלתי ללמוד בפברואר 1974. לימדתי "אבנורמלית" ו"גישות ושיטות". מישו מהתלמידים כתב

סיכומים ואלה הופצו לסטודנטים במילואים, אשר עדיין שרתו בקווי הפסקת האש.

התחלנו להקים את המגמה הקלינית. אירגנו ראיונות קבלה למגמה. יש לי חוברת "15 שנה

למגמה הקלינית". כדאי לכלול אותה ב"מורשת".

טרם בואי לחיפה, עבדתי באן-ארבור כפסיכולוג קליני, 3 שנים. סיימתי דוקטוראט ב-1970

באיסט-לנסינג, ואז-שלוש שנים במשרה מלאה, כפסיכולוג קליני, אצל בורדין, בתחנת הייעוץ של

אוניב' משיגן באן-ארבור. מקום הכשרה נפלא.

עוד לפני כן, ב-1972- הייתי בביקור בארץ, הלכתי לבקר באוניב' העברית. נפגשתי עם מינקוביץ :

יש לו צרור ענק של מפתחות. ידיו רועדות בפתיחת משרדו, ומיד אומר לי: למה לך לחזור ארצה

ממקום כמו אן-ארבור? הוא קלע להתלבטות שהייתה לי אז. קוגלמס קיבל אותי מאד יפה (הוא

היה הדיקן ב"ס). אמר שיציע לי עבודה. הייתי בן 30. לגמרי בשל להתחיל קריירה. מההבטחות

של קוגלמס לא יצא כלום. אבל הגיעו "קולות" מאוניברסיטת חיפה. כולל התכתבות עם יוחנן

הופמן ותכנון של עבודה כפסיכולוג קליני.

לא חשבתי על קריירה אקדמית, ולא חשבתי על משרה אקדמית, אלא על משרה קלינית בתוך

האוניברסיטה.

השתתפתי בצות המחקר של שוני גיורא משנת 1970, ושם נעשה מחקר על השפעת המין הדקדוקי

על הזהות המינית. האם ילדים דוברי עברית, שבה מדגישים את המין בכל פועל ובכל שם עצם,

יגיעו לזהות מינית מוקדם יותר מילדים דוברי שפות כמו אנגלית או הונגרית.

בדצמבר 1972, בביקור שלי בחיפה, התבקשתי לתת הרצאה בחוג לפסיכולוגיה. הצגתי שם את המחקר הזה. אחרי ההרצאה הזו- קיבלתי מכם (הופמן, הנדל) הצעה של משרה כ"מרצה" ועוד 1/4 משרה בתחנת הייעוץ.

שמחתי מאוד. רציתי בליבי, את המסלול האקדמי. אהבתי לכתוב ולפרסם. כבר ב-1973 יצא ספר בעריכתי על פסיכולוגיה של הדת.

בקיץ 1973 ישבתי עם מייקל ארגייל באוקספורד וכתבנו ספר.

אם כך, הייתה לי זהות כפולה- כפסיכולוג קליני וכמרצה באקדמיה.

רק בשנת 1980- החלטתי סופית שאינני רוצה להיות פסיכולוג קליני.

ענין הפסיכולוגיה הקלינית משך אותי, כמו רבים אחרים, כדרך להוכיח את עצמי. היה ברור שהעבודה הקלינית היא מבחן אישי. כסטודנט במגמה הקלינית, עשיתי בארה"ב הרבה פרקטיקומים: גם עם סטודנטים, גם עם ילדים, גם עם פושעים בבית סהר. עמדתי בכל הדרישות.

כדי להתקבל למרכז הייעוץ באוניברסיטת מישגן, עברתי יום שלם של ראיונות. וקיבלו אותי! הייתי מאד גאה בכך שאני חלק ממוסד כה יוקרתי. שלוש שנים תיפקדתי ביועץ קליני וגיליתי שאני לא פחות טוב מאחרים, ואולי גם טוב יותר מרבים.

באשר לדמויות אשר עצבו אותי כחוקר בפסיכולוגיה.

הראשון שסייע לי וליווה אותי ו"חנך" אותי באקדמיה היה AL RABIN, שהיה מנחה שלי ומורה שלי בMICHIGAN STATE.

הוא לא היה אדם שביטא רגשות בקלות. הוא הזמין אותי להצטרף אליו במחקר המעקב על ילדי הקיבוץ והמושב, שאותם חקר ב1955. בצעתי את המעקב החל משנת 1975, ובשנת 1982 יצא הספר עליו TWENTY YEARS LATER: KIBBUTZ CHILDREN GROWN UP.

כאשר רייבין פרסם מאמר אוטוביוגרפי ב-2005, גיליתי שהוא הזכיר רק את שמי, למרות שהיו לו תלמידים רבים במשך הקריירה הארוכה שלו.

השני שהשפיע עלי היה שוני גיורא, שהזמין אותי להצטרף לקבוצת המחקר שלו באוניברסיטת מישגן, כפי שהוסבר.

לאחר מכן בא MICHAEL ARGYLE מאוקספורד, שאתו עבדתי במשך 30 שנה. פרסמנו יחד 2 ספרים שהפכו לידועים מאד בתחום הפסיכולוגיה של הדת. נפגשנו לעתים קרובות החל משנת 1972 באוקספורד וגם בישראל. השותפות אתו קידמה אותי מאד.

אחריו בא Jean-Pierre Deconchy שבזכותו בקרתי בפריז פעמים רבות בשנות ה-80 וביליתי בה 6 חדשים ב-1991\92.

ובשנים האחרונות חברי BARRY KOSMIN שהזמין אותי להיות עמית מחקר במכון לחקר החילוניות ב Trinity College, ניו-יורק, שם אני מאז – 2006.

והנה אחרי כל ההכנות הללו נפרדתי ב-1980 מהפרקטיקה הקלינית, כי עברתי את השלב שבו הייתי צריך להוכיח את עצמי, וחיפשתי אתגרים נוספים. היתה לי גם בקורת רבה על הדרך שבה התנהלו דברים בפסיכולוגיה קלינית.

נושא הדת עניין אותי תמיד. כתבתי, כדוקטוראנט, כמה עבודות על הפסיכולוגיה של הדת.

קראתי את ארגייל מאוקספורד, - היה לו אז ספר אחד מצויין, ואני הצעתי לארגייל, להכין מהדורה חדשה.

ארגייל מת בשנת 2002. עד אז הוצאנו 2 ספרים והם קלאסיקה עד היום. עבדנו יחד כ-30 שנה. העבודה אתו היתה הזדמנות אדירה מבחינתי. אני רק התחלתי והוא היה בעל שם עולמי.

הייתי נשוי, במשיגן, כשנתיים. התגרשתי וזו הייתה אחת הסיבות לחזרתי ארצה.

בתש"י לימדתי: פסיכותרפיה וייעוץ. גם הדרכתני בפרקטיקום. עפרה נבו, אגב, הייתה אסיסטנטית בקורס.

נחזור לשנות ה-70, בחוג. הכל היה חדש.

1976- אתה (ברוך נבו) קישרת אותי עם פן- סטייט וקיבלתי שם משרה לשנה. אתה סידרת לי את זה. משרה בבית ספר לחינוך. מאד אהבתי את אותה שנה.

בשנה של פן, למדתי גם בחוג לצרפתית.

מייק מרבאום עמד בראש המגמה הקלינית- טיפוס מאד מוכשר, מאד מיוחד. הוא היה ביהביוריסט. הוא לא הצליח ללמוד עברית. זה היה מכשול עצום.. ובסופו של דבר זה מה שגרם לשובו לארה"ב. לאחר שובו לארה"ב הוא הצליח שם מאד.

הכיוון הדינמי היה מיוצג על ידי עמנואל ברמן. אבל הוא הגיע מאוחר יותר. עמנואל שינה הכל. עמנואל הביא אתו מארה"ב דווקא את הכיוון השמרני, הדינמי – אנליטי. ברוח אישיותו הדומיננטית, זה הכיוון ששלט בחוג, עד לשנים האחרונות.

הרבה שנים לימדתי "גישות ושיטות", והמשכתי עד 1980 במגמה הקלינית.

היו נגדי תלונות על כך שאני מפרסם דברים פוליטיים, בגנות ישראל. פירסמתי ספר – "הקשר הישראלי" על הקשרים של ישראל עם מדינות ברחבי העולם, כמחמשת צבאות במיוחד את דרום-אפריקה.

אבל עוזר שילד וגבי בן-דור הגנו עלי. הם אמרו שכל הפעילות ה פוליטית הזו נעשתה מחוץ לאוניברסיטה. הופעתי בפורומים ציבוריים שמאליים, באוניברסיטה ומחוצה לה. עם הופמן דיברתי על יחסי יהודים-ערבים ועל זהויות. היו לנו 3-4 פרסומים משותפים בנושא. המחקר שלי התמקד – במשך השנים – בפסיכולוגיה של הדת. הייתי חבר בוועדה לאומית שעסקה בכתות הדתיות. עזרתי לאפיין ולסווג את התופעה.

פרשת יוסי בן-דק: יוסי בן-דק הוא בן גילי. נפגשנו בעברית. ושוב באן-ארבור. בחור מוכשר מאד. הוא נקלט כפרופסור בחוג למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה! אני הזהרתי את גבי בן-דור מפניו.

בשלב מאוחר חשפו אנשי החוג למדע המדינה כי רשימת הפרסומים הארוכה שלו היתה המצאה. עוזר היה רקטור כאשר בן-דק היה בהליכי הקידום. ההליכים הוקפאו.

בן-דק אירגן את המשלחת החיפאית לכנס המונים ("כנסיית האיחוד") בדרום קוריאה, משלחת של-20 פרופסורים. ביניהם היו שלמה ברזניץ, אמנון רפפורט. אני הרמתי קול נגד כת המונים ונגד הנסיעה. התחוללה שערורייה באוניברסיטה.

חברי הוועדה המקצועית שדנו בקידום שלי עצמי, נסעו בחלקם לכנס המונים. אז הם התפטרו מהוועדה שלי, והיה צריך להקים וועדה חדשה וזה דפק אותי מבחינת הקידום.

איפה בן-דק כיום? מסתבר שהוא בישראל. הוא עבד באו"ם הרבה שנים. כיום הוא חי בישראל.

מה לגבי התפתחות החוג כיום?

לדעתי, החוג התפתח בצורה נפלאה. הדור הצעיר של החוקרים- כיווני המוח למיניהם- הם יוצאים מן הכלל והחוג התקדם יפה. בתחום הקליני, כמה מתלמידנו בחוג התפתחו כאנשי מקצוע בתחום הקליני ותופסים עמדות מרכזיות. יצרנו קבוצה נהדרת.

הקיום הישראלי בעיניים אמריקאיות: הקורבן, המקופח, הערבים הם המיעוט הנגזל היום בדעת הקהל העולמית. זו ראייה שאיננה רחוקה מראיית שלי. נחשפה העובדה- גם בעזרתי- שהקבוצים קמו על חורבות הכפרים הערבים. הפלסטינאים הם הצד שמשלם את המחיר.

בשנים האחרונות, לא הופעתי ולא כתבתי אם כי אני ממשיך להתעניין ולהתעמק בהתפתחויות של הפסיכולוגיה של הדת. יש לי במחשב ספר שלם על הציונות והפלסטינים. אבל עוד לא הוצאתי את זה. אני מחפש מו"ל.

ראיון עם יוחי אשל 31/7/2017

הראיון התקיים בטבעון

(נוכחים: יוחי, מיכל, עפרה, ברוך)

יוחי יליד 1935.

עשיתי עבודת דוקטור בהנחייתם של דני כהנמן ועוזר שילד. בנושא- "דחינות ופזיזות". סיימתי דוקטוראט ב-1970, לאחר לא מעט דחיות והיסוסים.

התגייסתי לממד"ה (אז זה נקרא "הפסיכולוג הראשי") שבתל השומר. בראשה עמד בני שליט שעשה דוקטוראט על "דימוי גוף" אצל מינקוביץ. עברנו אז לגור מי"ם לקיראון.

עבדתי שלוש שנים בממד"ה כראש ענף מחקר, במעמד של אזרח עובד צה"ל.

הקורס הראשון שלימדתי בחיפה היה ב-1974 במינוי של מורה מן החוץ. החל מ-1975 היה לי כבר מינוי של "מרצה" בתקן בפסיכולוגיה. כאשר הגענו לחיפה, מיכל ואני, אתם הנבואים הייתם בשבתון.

אחרי שנה, ברי ברגר, ראש החוג, קרא לי ואמר: "ההוראה שלך היא בסדר, אבל אינך משתלב מספיק מבחינה חברתית". עניין זה תוקן כאשר עברנו לגור בחיפה. החוג היה אז לכולנו- בית.

איך קיבלו אותי אז לחוג? - ראיון עם ברי ברגר ומו"מ על תכנית ההוראה האישית שלי. סיימנו הכל תוך שעה.

הקושי העיקרי שלי אז היה כתיבת מאמרים לכתבי עת באנגלית. בתחילה, סייע לי מאד זאב קליין, מורי ורבי באוניב' העברית. לא היה לי נסיון בכתיבה עצמאית של מאמרים. כאשר שקלתי להתחיל קריירה אקדמאית, ידעתי במעורפל, שיש סיפור כזה של כתיבת מאמרים. אבל עד שזה לא נוחת עליך אתה לא יכול להאמין כמה זה מעיק.

במועד הפורמלי, לא היו לי מספיק פירסומים. הייתי אמור להיות מודח, אבל היה לי ספר באנגלית ביחד עם קליין, וזה הציל אותי. בתקופה ההיא העריכו מאוד ספרים. קיבלתי עוד שנה-שנתיים הארכה בדרגת מרצה. כדאי לזכור, שעבודים סטטיסטיים לצורך מחקר ופירסומים, היו אז מסורבלים ביותר. אני מדבר על תקופה שהיינו מחשבים בעזרת מכונת וואנג ואת הפרשנויות נתנו תוך הליכה על ארבע, על סדין מתוח על הרצפה ועליו כתובים מאות נתונים.

בכתיבה לא היה לי מקור של משוב. לא היה לי את מי לשאול, כי אני כזה: אני לא נשען על אף אחד. שלמה ברזניץ – חבר טוב שלי ואפילו אליו לא פניתי. ובאופן הפוך על הפוך- תמיד עזרתי לכל סטודנט וכל קולגה שפנו אלי. בסוף עניין הדרגה והקביעות הסתדר איכשהו.

סיפור "משחקי המטמון" של החוג: כל יום עצמאות היה חידון סימני דרך שאתה (ברוך) אירגנת. היו פרסים למנצחים. שלמה ברזניץ ואלכס כרמל, היו פותרים את כתב החידה כאשר הם יושבים בכורסאות אצל אלכס בבית...

לימים, גם מיכל ואני לקחנו על עצמנו חלק בארגון משחקים כאלה. דרך נחמדה להכיר את חיפה והגליל.

בשנת 1984-5 יצאתי לשבתון ומה שיצא לי מזה, הייתה שליטה טובה בדיבור אנגלית וכתיבה באנגלית. השבתון הזה שיחרר לי את "פקק השפה".

כיצד נולדה המגמה החינוכית: עמליה ואני נסענו יחד יום אחד לירושלים, דברנו בדרך, ואז צץ הרעיון של פתיחת מגמה לפסיכולוגיה בית-ספרית. התחלנו לעבוד על זה ברצינות. החוג דרש מאיתנו "נייר". רות שרבני, עמליה ואני, כתבנו את התכנית. עד היום המסמך נמצא אצלי באיזה שהוא מקום. עשרות שעות של שיחות.

עמוס הנדל עודד אותנו ועזר לנו להתחיל. עשינו ניסיון ראשוני בקנה מידה קטן – מחזור ראשון מצומצם - כולל עבודה מעשית במספר בתי ספר. וזה הלך טוב.

עמליה ואני הכרנו בצורך לקיים הדרכה מעשית לסטודנטים של המגמה. אני לא ידעתי כלום בפסיכולוגיה מעשית של בית ספר... אבל לא הייתה ברירה... נכנסתי איכשהוא לעניינים. בעצם למדתי מהסטודנטים שלי... היו מאות תקנים פנויים בארץ לפסיכולוגים חינוכיים והיה צורך דחוף בפסיכולוגים חינוכיים אבל הסטודנטים שלנו לחצו על עוד ועוד קורסים קליניים.

לאט-לאט התברר שהסטודנטים שלנו בעצם רוצים להיות פסיכולוגים קליניים. התייעצנו עם מועצת הפסיכולוגים, והכיוון שבחרנו היה להקנות שתי מומחיויות במגמה אחת: חינוכית וקלינית.

ביקשנו אישור החוג והאוניברסיטה- וזה עבר. הכפילות הזו יצרה ביקוש אדיר למגמה.

הייתי ראש החוג בשנים 1982-1984.

כראש חוג הייתה לי בעיה: גם שלמה וגם אמנון הקימו מכונים והם רצו לקחת שטחים ותקנים מהחוג. היו לי משאים ומתנים לא נעימים. אבל זה הסתדר בסוף. בזמני, כראש חוג, הקמנו גם את בית ספר לפסיכותרפיה לילדים.

אין לי חרטה בכלל באשר לבחירה שעשיתי לגבי מיקום הקריירה שלי- אוניברסיטת חיפה.

מיכל (רעייתו של יוחי): מבחינת הקריירה שלי זה היה אסון. רציתי להישאר לעבוד בחיל האוויר, בתל השומר - שנים נסעתי הלך ושוב מטבעון לתל- השומר, עד שנגמרתי מהנסיעות הללו. עברתי לרפא"ל, אבל זו כבר הייתה מוזיקה אחרת.

הודו אהובתני

סיפור חיי וחייה של מיכל, לא יהיה שלם בלי להזכיר את ה"אובססיה" שלנו להודו. במקביל לקריירה שלי בחיפה, ניהלנו - מיכל ואני - חיים כפולים בהודו. בכל הזדמנות, בכל חופשה, בשבתונים - קפצנו להודו. לפעמים לשבועיים, לפעמים לחודשיים, לפעמים ליותר משנה. היכרנו את הודו יותר טוב מאשר היכרנו את העיר חיפה. היה לי חלום - לשלב את הפסיכולוגיה המערבית עם ה"פסיכולוגיה ההודית". אבל זה לא הלך. זה כמו לחבר כימיה ואל-כימיה לתהליך אחד.

לאחר הפרישה

יצאתי לגימלאות מאוניברסיטת חיפה בשנת 2003. מיד בהמשך נכנסתי לתפקיד הראש הראשון של החוג החדש לפסיכולוגיה במכללת תל-חי (תואר ראשון). אהבתי את התפקיד, את החלוציות וכי'.

לפני שנים אחדות, יזמתי הקמה של מ.א בפסיכולוגיה חינוכית, במכללה. התכנית קיבלה אישור מל"ג, וכעת כבר מתקבלים תלמידים למחזור השלישי. בחיפה לעומת זאת, הפסיכולוגיה החינוכית נסגרה.

לאורך השנים בתל-חי (2003-2017), בצעתי מחקרים רבים ופירסמתי מאמרים לא מעטים. בשלב מסוים הכתיבה באנגלית הפכה אצלי לטבע שני.

בסוף ספטמבר 2017 פרשתי אחרי 12 שנים מתפקידי בתל-חי.

בגיל 82... אני יוצא סוף-סוף לפנסיה.

ראיון עם שלמה ברזניץ 31/7/2017

הראיון התקיים בדירתנו שבחיפה

הגעתי לאוניברסיטת חיפה בשנת 1974 והתחלתי ללמד באוקטובר של אותה שנה.

במשך שנה-שנתיים לימדתי גם בי"ם 2 קורסים, במקביל לחיפה, ואחר כך התמקדתי בחיפה.

הקשר עם חיפה נוצר כאשר הייתי בשבתון בלונדון סקול אוף אקונומיקס בשנת 2-1971 (הייתי עדיין חבר סגל באוניברסיטה העברית). חליפת מכתבים התנהלה במשך כשנתיים נוספות כאשר הייתי בחל"ת במרילנד, ארצות הברית. רציתי לחזור לי"ם, אבל צביה חששה מזה. היינו זוג צעיר. שנינו התגרשנו מבני הזוג שלנו בירושלים והיה לא נוח לחזור לשם.

קיבלתי הצעות מבאר-שבע וחיפה. הסיבה העיקרית שבחרתי בחיפה- אחותי וגיסי ואמא שלי, כולם גרו בחיפה.

מי שפנו אלי בזמנו היו ברי ברגר וצבי סובול שהיה דיקן הפקולטה למדעי החברה. אמנן רפפורט רצה גם הוא לעזוב את ירושלים ולעבור לחיפה, כך שלא הרגשתי לבד. באותם שנים היינו "צוות לעניין".

גבי ורבורג היה אז רקטור. התרחשה בינינו "אהבה ממבט ראשון", נכרתה ביננו ברית ידידות. אגב, לא מזמן חגגנו יום הולדת 90 לגבי. נשארנו בקשר כל השנים הללו. הוא שוחה מספר פעמים בשבוע. הוא קורא, כותב, עוקב אחרי התקשורת, הראש שלו בסדר גמור.

בסך הכל קיבלו אותי יפה מאוד בחיפה. למרבית הצער, אמי חלתה ונפטרה זמן קצר אחרי שהגעתי לחיפה. בנוסף, הייתי מאוד עסוק בשנה החיפאית הראשונה בליווי של ההריון של צביה עם נורית ובנסיעות ליי"ס. בקיצור- הייתה שנה מסובכת.

ש : האם היו לך הצעות להישאר בארה"ב?

ת : כן, היו הרבה הצעות. אבל לא עלה על דעתי להישאר בארה"ב. גם בהמשך הקריירה שלי וגם בקריירה של צביה- קיבלנו הצעות קוסמות, רבות.

ש : מדוע אם כן, חזרת בכל זאת לישראל?

ת : כי עצם החיים שלי היו נס. ההישרדות שלי בשואה כילד בן 6 הייתה סימן בעיני לנחיות ישראל ולתקומה. ישראל תמיד הייתה החלופה היחידה עבורי. זו מן מחוייבות עמוקה, מעבר לכל שיקול אחר.

[כאמור, הפגישה עם גבי ורבורג- הייתה נהדרת. הוא עשה הרבה למעני].

היו אז באוניברסיטה מעט מאוד פרופסורים מהמניין. הפועל היוצא היה שבשנים הראשונות- הייתי חבר כל הוועדות שאפשר להעלות על הדעת. גבי חזר וביקש ממני ואני תמיד נעניתי בחיוב. די מהר התמנתי להיות "משנה לרקטור". כך גם נעשיתי יו"ר וועדת תכנון של האוניברסיטה.

קיבלתי אז שיעור חשוב במשקלה של השמרנות באקדמיה. הצלחתי להעביר בוועדה המתמדת החלטה לבטל את מועדי ב'. כל האוניברסיטאות תמכו בנו... ומחאו לנו כפיים (אבל לא אז ממקומן). הסטודנטים איימו בשביתה, והרקטור- גבי- חברי הטוב - נאלץ לסגת.

בשנים הראשונות שלי בחוג לפסיכולוגיה לימדתי קורסים נוחים לי ומתאימים להעדפותי : מבוא לפסיכולוגיה, הפסיכולוגיה של הלחץ, וכו'.

מאוד אהבתי את החוג לפסיכולוגיה בחיפה. כמה מהתלמידים שלי לשעבר (בירושלים) איישו את המשרות בחוג והייתה הרגשה של "חבורה". בחוג הייתה תחושה של גאות מתמדת ופיתוח מואץ.

חוג קיבל- הראשון מחוגי האוניברסיטה- אישור ממל"ג לתכנית דוקטוראט. הדוקטוראנטית הראשונה שלי הייתה חסי בן- צור שלימים נעשתה בעצמה פרופסור באוניברסיטה.

רבים נוספו לחוג בשנים 1975-1980 : עוזר שילד הגיע לחוג, דוד נבון, עמליה ואשר. הייתה הרגשה שאנחנו יכולים להמריא. בלי להתנצל.

אני עצמי, יחד עם אמנון ועוזר- מצאתי עצמי בין המחמירים. כלומר, העמדנו בחוג לפסיכולוגיה סטנדרטים אקדמיים (פירסומים וכו') גבוהים שלא היה להם דומה בשאר חוגי האוניברסיטה. הדבר שימש מודל לכולם.

אחר כך נבחרתי לרקטור והקשר עם החוג התרופף. (רקטור ונשיא אינם מלמדים). כרקטור הייתי בקשר טוב עם רוטנשטרייך, יו"ר ות"ת. היכרנו כבר בירושלים, כאשר הייתי סטודנט שלו. הגעתי אליו בשם האוניברסיטה : טרם היו לנו באוניברסיטה ארגוני ידידות, שוחרים, ותרומות.

בהשוואה לשאר האוניברסיטאות כמעט לא היו לנו משאבים חיצוניים. הצלחתי לשכנע את רוטנשטרייך לפצות אותנו באמצעות תיקצוב נדיב מות"ת. ובכך הועלתי לאוניברסיטה מאוד.

אחד המאבקים הגדולים שניהלתי כרקטור, היה מאבק כנגד הטכניון. ארבעה חברי סגל בכלכלה עברו מהטכניון אלינו בבת אחת. היום היו קוראים לזה "מחטף", כי המו"מ התנהל בחשאיות.

אני סיפרתי לרוטנשטרייך מראש על המהלך וכך הישגתי את תמיכתו.

עמוס חורב שהיה אז נשיא הטכניון- התפוצץ מרוב כעס. אבל האקט ה"לוחמני" הזה שינה בבת אחת את המעמד והתדמית של אוניברסיטת חיפה.

כאמור, באותן שנים של רקטורה ונשיאות (מילוי מקום)- התרופף מאוד הקשר שלי עם החוג לפסיכולוגיה, אבל זה התקבל כתהליך טבעי, תוצאה מהאחריות שהוטלה עליי שוב ושוב.

בעיה נוספת שהדירה שינה מעיניי בהיותי רקטור הייתה דמותו של אליעזר רפאלי, מקים האוניברסיטה ונשיאה הראשון. הימים היו ימי בחירות עירוניות ואליעזר התעניין בתפקיד של ראש העיר בחיפה. אליעזר ידע כי בכל האוניברסיטאות הוותיקות בארץ, הולכת ונוצרה נטייה לבחור בנשיא אשר בא מן האקדמיה. אליעזר לא בא מהסגל. הוא החליט, אם כן, לפרוש מהאוניברסיטה ולקח זמן עד שמצאנו לו תחליף. בבחירות העירוניות אליעזר הפסיד באחוזים בודדים במאבק מול גוראל.

באופן זמני, מילאתי בעל כורחי גם את מקום הנשיא.

בשנת 1982, יזמתי את הכנס "האנושות בשנת 2000". הזמנו אז לאוניברסיטה, 15-20 איש בעלי שם, מדיסציפלינות שונות, מכל העולם. הכנס היה ארוך מאוד- 8 ימים. כל המשתתפים התבקשו לחשוב מראש ולשוחח ביניהם- מה יקרה בעוד 18 שנה (שנת 2000).

מימון : חברה שרכשה זכויות של פירסום החומרים מהכנס נתנה 250,000 דולר, היינו כל כך טירונים אז באוניברסיטה. קנינו אז מזגני ענק, כדי למזג את הנורות של מצלמות הווידאו... חלק מהכסף הלך על זה...

נשיא המדינה- יצחק נבון- נעתר להזמנתי לכנס והוא פתח את הכינוס בנאום מרשים.

הכנס נפתח עם קטעי נגינה של נבל וחליל צד ובראשם היצירה אווה- מריה של שוברט. זה קטע נגינה מרטיט, עבורי, עד היום, כי הוא ליווה את ימי ילדותי וילדותה של אחותי במנזר בצ'כיה, שם התחבאנו בזמן השואה.

בסך הכל, הכנס "mankind 2000" נתן צבע בינלאומי לאוניברסיטת חיפה. המשתתפים שנזכרו לעיל, שמשו לנו כשגרירים בשנים שלאחר מכן. נוצרו קשרים בין חברי סגל שלנו לבין מדענים מהשורה הראשונה בעולם.

כאשר התפטרתי מהרקטורה, חזרתי קצת לחוג. סיימתי את תפקידי ה"ממלכתיים" וחזרתי חלקית, לחוג ולמכון לחקר הלחץ. כפי שציינתי קודם, ההתפתחות שלי לעבר תפקידים כלל אוניברסיטאיים הייתה טבעית. לא כך היה הדבר כאשר חזרתי לחוג לפסיכולוגיה. התקשיתי להיקלט בחזרה לחוג. בתקופת היעדרי מהחוג, גוייסו חברי סגל חדשים רבים שלא היכרתי כלל. את הסכסוך עם א. אינני מבין עד היום. הוא פעל כנגדי בכל פורום אפשרי בדרך שלא נראתה לי רציונאלית. אולי זה בא לו מקנאה. אחרי הכל, אני עצמי הבאתי אותו לחיפה. נוכח גל של עוינות זו בחרתי לעזוב את החוג ולעבור לחוג לב.א. מצטיינים.

במהלך השנים, חקרתי מספר נושאים : הפסיכולוגיה של הלחץ ; היכולת (או אי-היכולת) לתגבר ולשפר את המערכת החיסונית ; שימור יכולות קוגניטיביות בגיל מבוגר.

פרשתי מהאוניברסיטה ב-2000.

בסך הכל- יש לי זכרונות טובים מהחוג, ואני שמח שהייתי בין מקימיו.

[שלמה הוא יליד שנת 1936].

אמנון רפפורט : זכרונות

(במכתב)

נכתב בסוף יוני 2017 באריזונה, בה אמנון חי.

אמנון בן 82. יליד חדרה.

שירת בחיל השריון, סיים תואר ראשון באוניברסיטה העברית ודוקטורט בארה"ב.

Early Encounters

In 1974, about a year after the Yom Kippur war, I was living in Chapel Hill, North Carolina, as a Professor of Psychology at the University of North Carolina (UNC). I was then a faculty member of the Quantitative Program that included faculty members with interest in psychometrics, mathematical psychology, or both. I was married and had a daughter ten years old. There were several reasons why I decided to leave a very comfortable and lucrative academic position and returned to Israel.

Firstly, I was contacted by Prof. David Lapkin, who was then the Acting Rector of the university and a very close and old friend from our joint stay at UNC. In a series of phone conversations, he tried his best to recruit me. For this purpose, he also asked Prof. Sobol, who was then the dean of Social Sciences, to contact me by phone during one of his visits to the USA and reiterate David's invitation. Secondly, my daughter was reaching the age of ten and, perhaps not surprisingly, succumbing to the American culture and becoming too Americanized to me taste. Jointly with my wife, we reached a resolution to return to Israel and stay there until my daughter completes her military service at the IDF. We have kept our resolution. Thirdly, after resigning twice from the

Hebrew University, I have opted to look for a position elsewhere. The University of Tel Aviv was then an unknown entity. The Technion was a viable option. Its faculty members wanted me, mostly because of my quantitative skills and interest, but were unwilling to commit to a program with several faculty members in quantitative psychology. Hence, the deal was not struck.

So I have joined the University of Haifa and never had a reason to regret my decision. It had then opportunities to expand that were not available at other and more established universities. In 1975, after approximately one year at Haifa University, I came up with the idea of starting an institute focusing on research in information processing and decision making, and convinced several faculty members to join me in this adventure. The IIPDM was first established within the psychology department. Realizing that I may not succeed in winning the internal battles for space and money, I applied directly to the university administration for a change of status as an independent institute outside the faculty of Social Sciences. The condition for establishing an independent institute with its own budget, set by the provost Ozer Schild, was my consent to start a Graduate School at the university level and serve as its first dean. I consented to this request not without reservations. Ozer Schild was a skilled and effective bargainer.

As they say, “the rest is history.” The Ma’maka was a story of success judging by the quality of its members, by the quality and quantity of their publications, and by its growing budget from grants. When I left Israel a few years later, it was on its way to become financially independent. I have only positive memories from that period.

Most of the members of the Ma’maka were also full-pledged members of the psychology department. My memories of the departmental faculty meetings are mixed. There was too much friction between members of the various programs that I did not like. In retrospect, this friction has not exceeded what one would expect in a multi-disciplinary department. Faculty members, by nature and training, are very individualistic, some with inflated egos, who are not geared to contribute to the public good. Over the years I have seen worse situations with departments that were formally split because of interpersonal animosity.

In the later 80’s I switched my academic affiliation from psychology to business administration (without changing the focus of my research), and moved through a sequence of business schools. Consequently, I have lost track with my colleagues and

friends in the psychology department and their academic accomplishments. My impression is that the psychology department is still strong with considerable potential to grow both in number and influence. I remember it fondly, and I wish it well.

Amnon

ראיון עם אשר קוריאט ; הראיון מתקיים במשרדו שבמעמק"ה (16.8.2017)

את לימודי הדוקטורט שלי עשיתי בברקלי. דני כהנמן, ששמו הלך כבר לפניו, המליץ עלי. הוא עצמו סיים את ברקלי שנים אחדות קודם לכן. לימודי הדוקטורט נמשכו בין 1965-1970. ג'ק בלוק היה מדריך שלי (גם של עמוס הנדל – ראה בהמשך). תחומי העניין שלי היו אישיות ופסיכולוגיה קוגניטיבית גם יחד. עם סיום לימודי הדוקטורט בברקלי חזרתי לאוני' העברית ב-1970. הייתי אז בדרגת "מרצה". לימדתי "פסיכולוגיה קוגניטיבית" בלי טקסטבוק. זה היה מושג חדש שסטודנטים לא ידעו מה זה. התחום עדיין לא היה מקובל בעולם כתחום מרכזי וטרם זכה לספר לימוד. לימדתי גם "תולדות הפסיכולוגיה" וגם "אישיות". לאט-לאט, התמקדתי בקוגניטיבית. בסופו של דבר שקעתי אל תוך הפסיכולוגיה הקוגניטיבית ולא יצאתי ממנה במשך ארבעים שנה.

אחרי שנים אחדות באוני' העברית במעבר ל"מרצה בכיר", צצו בעיות. הרקטור שם עצר את כל הקביעות. הוא טען שאסור להעניק יותר סטטוס של קביעות, כי "כל התקנים יתפסו" והאוניברסיטה "תתאבן" חס וחלילה. רשימת הפרסומים שלי הייתה טובה, גם ההוראה שלי התנהלה היטב. ביקשו ממני להמתין עוד שנה לקביעות, אבל החלטתי שלא.

הוצע לי לעבור לאוניברסיטת חיפה. המעבר היה נורא. החוג באוניברסיטת חיפה היה בפיגור שלא ציפיתי לו, עד כדי כך שבא לי לארוז ולחזור לירושלים. הלוגיסטיקה המחקרית בחיפה הייתה בשפל המדרגה. במשך 4-5 השנים הראשונות בחיפה, הרגשתי שעשיתי טעות עצומה בכך שלא נשארתי בירושלים. אז, בימים ההם, חשבתי שנפלתי למוסד שהוא מכללה. אחר כך דברים הסתדרו (ראה בהמשך).

אחרי זמן קצר בחיפה יצאתי לשבתון. ביוג'ין, אורגון, עבדתי עם פוזנר. ראיתי מה זה מעבדה, מה זה מחשבים בשירות הניסוי וכו', קינאתי. כשחזרתי לחיפה ניסיתי להפעיל כאן את השיטות

שלמדתי בברקלי ובאורגון. בתקופה ההיא – זו הייתה דווקא תקופה יצירתית בחיי – היו לנו, לחוקרים, המון בעיות באוניברסיטה. היינו צריכים להתמודד יום-יום עם קשיים. פשוט לא הייתה עדיין באוניברסיטה תודעה וניסיון של מהו מחקר.

הנשיא היה עוזר שילד. הוא "שידך" את אמנון רפפורט ואותי, אל הכיוון של מעבדה גדולה, מצוידת היטב, שתשרת בו-זמנית מספר חוקרים. אמנון ואני שיתפנו פעולה והגשנו תכנית וכך התחיל סיפור המעמק"ה. עד מהרה הצטרפו גם דוד נבון וגם יואל נורמן שהיו בתמונה עוד לפני אמנון. קיבלנו מחשב PDP ששינה את הכל לטובה.

לאט-לאט נוצרה לנו קבוצה – אמנון, יואל, דוד, אשר, חסי. הקבוצה הזו עזרה לי אישית, כי מחוץ לזה הייתה לי "שממה אינטלקטואלית". לימים נוספו לחבורה מורי גולדשמידט ורות קמחי. אמנון דחף את המעמק"ה מהצד הפוליטי והשיג תקציבים, בזכות מעמדו ודרגתו. אמנון נהג לנסוע לצפון-קרוליינה בכל קיץ, ושם הוא הריץ את הניסויים שלו. הוא היה "נוכח-נפקד". אנחנו, כל ניסוי עם נבדקים – הכי פשוט שיהיה – נאבקנו איך למצוא פתרונות. יום אחד השגתי 2 מסכים מדהימים, ששכבו באריזות באיזה מקום באוניברסיטה, ללא שימוש. הגיע סטודנט מוכשר מהטכניון שחיפש פרנסה ואתגר, והוא הכין לנו מערכת תוכנות שאפשרה ניסויים מגוונים בתחום הקוגניטיבי. זו הייתה קפיצת מדרגה.

בזכות התקדמות טכנולוגית שהשקענו בה המון, התשתית השתפרה וכך גם המדע שלנו. במובנים רבים, הצוות שלנו במעמק"ה הוביל את כל האוניברסיטה בנושאי מחשוב, טכנולוגיה, וכו'. אני אז חקרתי תהליכי קריאה וזיכרון. כשמורי גולדשמיד החליט לעשות דוקטוראט בחוג ובמעמק"ה, השאלה הראשונה שהוא שאל: "איפה אני יושב?" אז הבנו שצריך להערך למצב שבו לכל דוקטוראנט יש מקום ישיבה.

המעמק"ה הלכה והתרחבה, וכל התרחבות היתה כרוכה במלחמות על שטחים, תקנים, ציוד, ותקציבים. בהדרגה הבננו את הבעיות שקיימת במודל של "קיבוץ מחקרי". כמו בכל מבנה שיתופי, התחלנו לנסח "חוקה". עד עכשיו אני משוכנע שזה המודל הנכון ביותר. במודל הזה, כל החוקרים וכל התלמידים (תלמידי מ.א., דוקטוראט ופוסטדוקטורט) הם בעלי זכויות שוות בניצול כל המשאבים של המעמק"ה. חוקר חשוב, ראש מקס פלאנק בגרמניה העיר: מצב שבו פרופסורים ותלמידים עומדים באותו תור לא היה יכו להתקיים בגרמניה. בהדרגה, השיתוף הניב את מרכז מינרבה שעזר רבות לתמיכה במחקר ומילגות, וכן מענקי מחקר שיתופיים.

תקופת ראשות החוג: הרגשתי די טוב להיות ראש חוג. קבלתי מהנשיא תקן של עוזרת מחקר אישית, כפיצוי על בזבוז הזמן המחקרי שלי, חבל שלא נוהגים כך כיום. מה שיחד אז את החוג הוא שהמורים בחוג פשוט נתנו את הנשמה! זה היה במיוחד בולט במגמות הישומיות, שבהן השקיעו הרבה בכל תלמיד. התוצאה היתה שזכינו למשוך את התלמידים הטובים ביותר ולגדל דור של מנהיגים בשדה. היתה המון איכפתיות והמון רוח צוות. היום יש הרבה יותר השקעה בתלמידי מחקר.

אף פעם בקריירה שלי לא חיפשתי תפקיד אקדמי – פוליטי. לא הסכמתי להיות דיקן, רקטור, וכו'. לא הסכמתי להיות חבר מל"ג. כנראה שראש-חוג היה המקסימום עבורי (אם כי הייתי יועץ אקדמי של הרקטור, אבל בלי הצלחה). אני יושב היום בוועדות לאומיות חשובות. אבל אינני נושא באחריות ביצועית ישירה.

פרס ישראל: קבלתי את פרס ישראל בפסיכולוגיה בשנת 2002. אני מניח שבן-זאב הרקטור, דחף. הזכייה באה לי בהפתעה. לימים גם נבחרתי לאקדמיה הלאומית למדעים, וקיבלתי גם את פרס רוטשילד במדעי החברה.

ההכרה הכי חשובה מבחינת ה"אגו האקדמי" שלי, באה לי מן האגודה הבינלאומית הפסיכונומית, שהיא הגוף הבינלאומי החשוב ביותר בפסיכולוגיה קוגניטיבית, שמקיים כנס כל שנה שהוא ממש חובה. ב 15 השנים האחרונות נהוג לבקש מהחברים להציע חבר שיתן את ההרצאה המרכזית בשנה שלאחר כך. ב 2015 נבחרתי לתת את ההרצאה המרכזית, ואני היחיד עד עתה שנבחר לתפקיד זה שאינו אמריקאי (להוציא דני כהנמן אולי). הייתה לזה, כמובן, משמעות לא רק עבורי כפרט, אלא עבור החוג והאוניברסיטה.

כיום, בגיל 78, אני מבלה הרבה שעות במעמק"ה, ממשיך לחקור כחוקר מן השורה. אינני מלמד, אינני מדריך דוקטורנטים ואני משתדל לא להפריע לפרופ' רות קמחי לנהל את המעמק"ה.

בקיץ 2018 אנו עוברים לתל-אביב.

נימוקי השופטים

פרס ישראל בחקר הפסיכולוגיה מוענק לפרופ' אשר קוריאט על הישגיו המדעיים בפסיכולוגיה ועל תרומותיו לקידום מעמדה של הפסיכולוגיה בישראל ובעולם.

פרופ' אשר קוריאט הוא מבכירי הפסיכולוגים המחקריים בישראל. הוא פרסם מאמרים מדעיים בכתבי העת היוקרתיים ביותר בתחום הפסיכולוגיה ברמה בינלאומית. יש לו פרסומים רבים בתחומי מחקר מגוונים, כולל אישיות, שפה ולמידה, אך עיקר תרומותיו הן בתחום הפסיכולוגיה הקוגניטיבית - בתחומי הזיכרון, עיבוד מידע, דימויים וחשיבה. עבודותיו המדעיות מצטיינות ברוחב ובעומק, בשילוב בין הגישה הניסויית ובין הפיתוח התיאורטי ובחיבור בין תחומי תוכן שונים במקצוע עצמו. הוא התמקד בממשק שבין תהליכים בלתי-מודעים לתהליכים מודעים, ותרם במיוחד להבנה מעמיקה יותר בתחום האינטואיציה, הידיעה, תחושת הידיעה והתודעה. תרומותיו בתחום רמות הידיעה והקשרים שבין תהליכים גלויים וסמויים משולבות כיום במודלים החדשניים ביותר בפסיכולוגיה קוגניטיבית.

פרופ' קוריאט בולט גם בפעילותו לקידום הפסיכולוגיה בישראל. בין השאר הוא שימש מדריך למספר רב של עבודות מאסטר ודוקטור בפסיכולוגיה, בעיקר באוניברסיטת חיפה. פרופ' קוריאט היה בין מקימי המכון לעיבוד מידע ולקבלת החלטות באוניברסיטת חיפה, המשמש מודל לחיקוי בארצות אחרות. כמו-כן הוא מכהן כראש מכון "מינרבה" לתהליכים קוגניטיביים ולביצועי אנוש המשותף לאוניברסיטת חיפה ולטכניון.

תרומותיו זכו להוקרה ברמה בינלאומית. הוא הוזמן לשמש חבר מערכת של כתבי העת המדעיים היוקרתיים ביותר בארצות שונות, זכה במענקי מחקר גדולים ובמלגות חשובות, והוזמן לתרום מכתביו לפרסומים

בינלאומיים חשובים ולהשתתף כחבר בוועדות מדעיות יוקרתיות. הוא משמש בין השאר יו"ר הוועד המנהל של מכון מקס פלאנק לחקר הפסיכולוגיה שבגרמניה.

על כל אלה החליטה ועדת השופטים להעניק את פרס ישראל בחקר הפסיכולוגיה לשנת תשס"ב לפרופ' אשר קוריאט.

ראיון עם דוד נבון, במשרדי החוג

הדוקטוראט: סיימתי לימודי תואר שלישי ב-UCSD (אוניברסיטת קליפורניה, סן דייגו), בשנת 1975. הנושא היה - קדימות גלובלית בהיכר חזותי והמנחים - דון נורמן, דייוויד רומלהרט. עוד לפני שסיימתי את הדוקטוראט התחלתי לחפש את הדרך חזרה לישראל. לא עמד על הפרק אף פעם להישאר בחו"ל. הרעיון של פוסט-דוקטורט ירד די מהר, גם כי אז אפשר היה גם בלי, וגם כי חשבתי - בגלל כל מיני שיקולים - שהגיע הזמן לחזור. מבין האפשרויות בארץ, העדפתי הראשונה הייתה לחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטה העברית, בו למדתי לקראת שני התארים הראשונים. אך הסתבר שבאותה עת לא ניתן היה לי להיקלט שם. החלופות הבאות בתור היו: א. החוג לחינוך באוניברסיטה העברית, ב. החוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה. היתרון של א' היה שהעיר והמוסד היו מוכרים לי וזכורים לטוב; החיסרון – שמעטים שם באותה עת עסקו בפסיכולוגיה קוגניטיבית. היתרון של ב' היה שמדובר בחוג לפסיכולוגיה פרופר, שעתידי מן הסתם להתפתח בין היתר גם בכיוון של פסיכולוגיה קוגניטיבית. התקשרתי לאמנון רפפורט, שאז החל ללמד בחוג בחיפה והכיר אותי עוד מתקופת לימודי בירושלים, והוא עודד אותי לפנות בבקשה להתקבל לחוג. עמוס טברסקי, שהיה אחד המנחים שלי לעבודת ה-מ.א. בירושלים (יחד עם דני כהנמן), ולימד אז בסטנפורד, יעץ לי להעדיף את ב', כי להערכתו החוג עתיד להתפתח היטב, ואם אבוא – אוכל להשפיע על כיוון ההתפתחות.

פניתי אם כן, בכתב בסתיו 1974 ליוחנן הופמן, שהיה אז ראש החוג. אמנון רפפורט הכיר אותי, כאמור, והיו המלצות גם מאחרים. התקבלתי. ההתלבטות בעד ונגד לא הייתה קלה. בשלב מסוים העדפתי לחזור לירושלים, ונתתי תשובה שלילית לחיפה. אמנון אמר לי שלדעתו אני טועה. אחרי כמה ימים של לבטים ודיונים בבית, השתכנעתי לשנות את ההחלטה. התקשרתי לאמנון, והודעתיו לו על כך. הוא הביא את זה לשיקול ראש החוג וועדת הקבלה, והסוף ידוע.

השנים הראשונות היו שנים של הסתגלות והיקלטות. הייתי כמובן במתח, אם כי לא כבד במיוחד, עד שקיבלתי העלאה בדרגה (ל"מרצה בכיר") וקביעות (ב-1979).

הכהונה כראש חוג (בשנים 1987-1989) הייתה משא די כבד. היו מאבקים לא פשוטים עם הדיקן (ארנון סופר) על תקנים ושטחים, שאילצו אותי לפנות לרקטור (גבי בנדור). היו בתקופת כהונתי גם דיונים מתוחים מאד במועצת החוג ובוועדת המינויים החוגית שבסופם נפלו הכרעות קשות.. פרשתי מהמעמק"ה בשנת 1992 עקב חילוקי דעות מסוימים, ונאלצתי לבצע את מחקריי במעבדה מאולתרת, שרק כעשור אח"כ נמצא מימון הולם לציוד עבודה ולבניית מבנה פיזי עבודה.

אח"כ הגיעו ה"שנים הטובות". קבלתי מינוי לפרופ' מן המניין (ב-1984). קבלתי פרס ישראל (ב-1992) – להלן (בעמוד האחרון) נימוקי ועדת השופטים (אותם לא עלה בידי למצוא, אבל ברוך יגע ומצא במשרד החינוך והתרבות). בהמשך התמניתי כחבר האקדמיה הלאומית למדעים (ב-1992).

אני חושב שעוזר שילד ז"ל יזם את ההמלצה להענקת פרס ישראל ואולי גם את קידום ההליך למינוי לאקדמיה.

בשנים האחרונות עוד לפני הפרישה ואף לאחריה אני מתעניין בגורמים קוגניטיביים המשפיעים על מהירות נהיגה בכבישים מהירים וביישום האימפליקציות מהמצאים במחקר לשינוי במדיניות הרגולציה של מהירות בכבישים.

כיום: אני עדיין מגיע יום-יום לאוניברסיטה. יש לי חדר קטן בקומפלקס בקומת ה-600 שהיה עד לפני כמה שנים המעבדה לקשב וקבלת החלטות, והיום פעילים בה בעיקר כמה מהחוקרים הצעירים בחוג.

באשר לכיוון ההתפתחות של החוג לפסיכולוגיה בשנים האחרונות, אני חושב שאכן, הגיע הזמן להעמיק את האספקט הפסיכו-ביולוגי, וטוב שכן.

פרס ישראל התשנ"ב במדעי החברה לפרופ' דוד נבון

נימוקי ועדת השופטים

ועדת השופטים של פרסי ישראל במדעי החברה החליטה להעניק את פרס ישראל בפסיכולוגיה לשנת התשנ"ב לפרופסור דוד נבון. פרופ' נבון הוא אחד החוקרים הבולטים והמובילים בתחום הפסיכולוגיה הקוגניטיבית. מחקרו מונע על ידי שאלות תיאורטיות עמוקות וחשובות לגבי פעילותו הקוגניטיבית של האדם, והוא מבוסס על שילוב של תיאוריות ומודלים מתחכמים (חלקם מתמטיים וחלקם באנלוגיות של מחשב) עם שיטות ניסוי קפדניות וחדשניות (לדוגמה: ניתוחי זמני תגובה בדיוק של אלפיות שנייה).

עיקר תרומתו של פרופ' נבון בשני תחומים:

א. בתחום הקשב (Attention): מחקרו בתחום זה התמקד ביכולתם של אנשים "להקצות" קשב לכמה פעולות במקביל, וכן בדק את התשובות על הקצאת הקשב בשלבים שונים (מוקדמים ומאוחרים) בתהליכי זיהוי ועיבוד גירויים.

ב. בתחום הארגון התפיסתי: עבודתו החלוצית בתחום זה התמקדה בשאלת הקדימות של תפיסת השלם על פני תפיסת חלקיו ומרכיביו. עבודתו בתחום זה פתחה, למעשה, כיוון מחקר חדש, שונה ומלהיב, בנושא ארגון התפיסה האנושית.

תרומותיו התיאורטיות והניסיוניות של פרופ' נבון מקנות לו מעמד בולט בשורה הראשונה של חוקרי הקוגניציה בעולם. תוצאות מחקריו זכות להדים ולציטוטים מרובים ונרחבים, והקנו לו מעמד ומוניטין של מתווה דרך ומכוון של כיווני המחקר החדשים בתחום פעילותו.

עבודתו המדעית של פרופ' נבון מביאה כבוד, יוקרה והכרה בינלאומית לקהילת הפסיכולוגיה המדעית במדינת ישראל. מספר ההסתמכויות של חוקרי הפסיכולוגיה בעולם על עבודותיו של פרופ' נבון היה 89 בשנת 1988, 104 בשנת 1989 ו-103 בשנת 1990. עבודותיו החלוציות של פרופ' נבון מעמידות את ישראל בשורה הראשונה על מפת חקר הפסיכולוגיה הבינלאומית, ומביאות כבוד רב למדינה ולקהילה המדעית, ועל כך הוא ראוי לקבל את פרס ישראל בחקר הפסיכולוגיה לשנת התשנ"ב.

ראיון עם רות שרבני- צליוק 9/5/2017

הראיון התקיים במשרדי החוג

לאחר סיום ב.א. בפסיכולוגיה ותאטרון באוניברסיטת תל אביב למדתי במחזור המ.א. הראשון בפסיכולוגיה – במחקר וקלינית. כבר כתלמידת מ.א. ועקב הנסיבות לימדתי סמינר מחקר עם זהר עילם והשתתפתי בהוראת פסיכולוגיה נסויית. במסגרת שיתוף פעולה מחקרי עם

Urie Bronfenbrenner.

בהמלצתה של רינה אליאלי הוא הזמין אותי ללימודי דוקטורט בהנחייתו באוניברסיטת קורנל, ובהמשך קבלתי מלגה מאוניברסיטת תל אביב. המנחים הנוספים היו

Elinor J. Gibson , Herbert Ginsburg

השתתפתי בשלושה פוסט דוקטורטים- במחקר התפתחותי ב- E.T.S בפינסטון ; בטיפול

בילדים בהדרכת פרד פיין בקליניקת רוסו בברונקס ; ובאופן חלקי בפוסט-דוקטורט

בפסיכואנליזה באוניברסיטת NYU בשנה האחרונה לימדתי כאסיסטנט-פרופסור

ב-Queens C.C. CUNY.

ב1975 הגעתי לחוג בחיפה בהזמנת ראש החוג ברי ברגר ועקב התלבטות לימדתי במקביל גם באוניברסיטת תל אביב במגמה קלינית-ילד עד 1981.

בהתכתבות ולשאלת ברי מה אוכל ללמד ענייתי : או התפתחותית או אישיות או פסיכופתולוגיה וגם סמינר מחקרי בנושא חברות-בני גיל. ברי ענה לי -

“You got them all”

וכך הוצנחתי, עם חזרתי לארץ לאחר 6 שנים בארה"ב, לשלושה קורסי חובה וסמינר בחירה. המעבר היה לא קל כי המושגים שלי היו פסיכודינמיים בשעה שמרצי החוג היו באוריינטציה

ביהיוריסטית. מרלין ספר תמכה בקליטתי ואף הגיעה לשעור פסיכופתולוגיה כדי לתמוך ולומר מעל במת האולם שבבנין המדרגה למאה הסטודנטים"

"You see that behaviourist and psychodynamist can be friends"

שנה לאחר מכן, עם הגעתם של עמנואל ברמן ועמליה קוריאט וכעבור שנה גיוסה של יעל לירון, וגם עזיבתם של מרצים ביהיוריסטים לחו"ל החל מהפך במגמה הקלינית לכוון פסיכודינמי מובהק. במשך כארבעים שנה היתה המגמה מבוקשת ובמעמד מוביל בארץ בהכשרה הקלינית. כיום בצפון הארץ רוב מנהלי הקליניקות ופסיכולוגים ראשיים הם בוגרי המגמה.

חדרי המרצים היו בקומת הקרקע של בנין המדרגה ובצפיפות בחדר חסר חלונות, "הצוללת". חלקתי משרד עם בני בית-הלחמי תוך שאנחנו שומעים על מגדל אשכול שמוקם, וצופים בסם רקובר משחק פינג-פונג בין השעורים, ובמיכה לשם מתחרה בקליעת חיצים למטרה. הגעתי לחוג שהיה כמעט כולו יוצאי האוניברסיטה העברית בירושלים, שרובם חבורה הומוגנית של חברים עם הסטוריה ומיתולוגיה משותפים.

עם קבלת דרגת "מרצה בכיר" (שבה הייתי המרצה-אשה היחידה במשך כ-15 שנה בחוג!) נקראתי לשיחה עם שלמה ברזניץ, אמנון רפפורט ועוזר שילד, נושאי תפקידים בכירים בחוג ובאוניברסיטה ובה התבקשתי למלא את תפקיד ראש החוג. לא הרגשתי מסוגלת ומוכנה למלא תפקיד שהיה ידוע כמורכב ונאלצתי לסרב.

זכיתי להיות מאומצת לתוך החבורה הירושלמית שגם היתה לה הסטוריה של טיולים בארץ: יוחי ומיכל אשל, שלמה וצביה ברזניץ, עפרה וברוך נבו, עמליה ואשר קוריאט. כחלק מהאימוץ הכרתי את ספורי ההווי הירושלמי ואף את ההערצה למזכירת המחלקה המיתולוגית מרים. לעתים נדמה לי שהייתי שם.

הקריירה שלי המשיכה להיות חצויה בין מחקר חברתי התפתחותי ובין טיפול קליני. וכך ב-1976 הזמינה אותי מרים בן אהרון לתחנה לטיפול בילד של משרד הבריאות. שם הדרכתי את הצוות במשך 18 שנה, ושם נולד לימים "הטיפול הדיאדי החיפאיי". במעמדי כמדריכה קלינית הדרכתי במקומות נוספים כגון עליית הנוער בהזמנתו של זאב גליק וכו'. במגמה הקלינית לימדתי סמינרים על טיפול פסיכודינמי... ובמגמה החינוכית (לימים קלינית חינוכית) טיפול בילדים. כמו כן בקורסי הדרכה על טיפול בחוג נחשפתי למנעד רחב של מקומות פרקטיקום החל מבתי חולים פסיכיאטריים, וטיפול במבוגרים, מתבגרים, וילדים. עמדתי בראש המגמה הקלינית ובה

השתתפתי בגיוסו של פרופסור זאב גיורא ז"ל, וכן עמדתי בראש למודי ההמשך בפסיכותרפיה. ברמה ארצית השתתפתי כחברה בועדה המקצועית לפסיכולוגיה קלינית.

בין הקורסים שלימדתי למעלה מעשר שנים היו התפתחותית, התפתחות חברתית, אספקטים בין תרבותיים, סמינרים קליניים במ.א., בנושאים נבחרים בטיפול פסיכודינמי וקורס חד פעמי "הפסיכולוג בתאטרון".

בתחום המחקרי התמקדתי בחקר יחסים קרובים בהקשרים תרבותיים שונים, ובקבוץ. היתה לי תרומה חלוצית וחדשנית בדוקטורט בתחום חקר החברות בין ילדים והאינטימיות בין מבוגרים. בניית קונצפט חדש ושאלון שעד היום הוא בשימוש בין לאומי נרחב.

יש לי שותפות יקרות ומרכזיות למחקרים, ולהדרכה במחקר – יוחי אשל, רחל הרץ-לזרוביץ, הדס ויסמן, עפרה מייזלס, וענת שר. הדרכתי קרוב ל-100 עבודות רובן מ.א. וחלקן דוקטורטים. אהבתי מאוד את המחקר ואת הקשר האישי הישיר עם תלמידיי. עמדתי בראש ועדת הדוקטורט החוגית, ובוועדה האוניברסיטאית ללמודים מתקדמים. זכיתי גם בתמיכה ועזרה משמעותיים בצמתים שונים מברוך ברוך נבו ואשר קוריאט.

במסגרת פעילות בין לאומית מחקרית השתתפתי בשנת 1981 בהקמת אירגון בין לאומי אינטרדיסציפלינרי לחקר יחסים קרובים שנקרא כיום :

International Association for Relationship Research

שבו במשך השנים מלאתי תפקידים שונים (בין היתר כעורך-משנה של כתב העת

Journal of Social and Personal Relationship

וגם כיושבת ראש של כנס בין לאומי שהתקיים בשיתוף עם מריו מיקולינסר בבין-תחומי בהרצליה).

היתה לי זכות גדולה ולא מובנת מאליה להיות חוקרת מרצה ומדריכה קלינית (וכמובן חברות באין ספור ועדות שונות בחוג ובאוניברסיטה) שבעיניי אלה שלוש קריירות מגולמות באחת. ותוך כדי כך להיות חלק מרשתות בין לאומיות של עמיתים שבהם נאגרו חברים קרובים ויקרים.

החוג לפסיכולוגיה הוא ביתי המקצועי במשך למעלה מארבעים שנה. זכיתי ובדור המייסד "הירושלמי" בקרב עמיתי לעבודה נכללים כמה מחבריי הקרובים. כיום כגמלאית אני ממשיכה בפעילות מחקרית בין-לאומית, במחקריי ובהנחיית מ.א. ודוקטורנטים בחוג, חברות בועדת למודי

פסיכותרפיה-פסיכואנליטית, ובמקביל אני שותפה להקמת מגמת מ.א. התפתחותית במכללה האקדמית תל-אביב יפו, ועומדת בראשה.

ראיון עם עמליה קוריאט 23/5/2017

הראיון התקיים בקפה סטלה מאריס

[מנעוריה עמליה אורביטל. אשר קוריאט הוא בעלה]

עמליה: התחלתי ללמד בחוג באוקטובר 1975.

ביסוד המעבר מהאוניברסיטה העברית בירושלים לחוג באוניברסיטת חיפה עמדה שאלה בדבר קידומו האקדמי של אשר. עבורי המעבר לחיפה היה מאוד קשה: היו לי קשרי עבודה אמיצים בירושלים, גם באוניברסיטה וגם בשרות הפסיכולוגי-חינוכי העירוני בהם עבדתי, הייתי בעיצומו של שלב איסוף הנתונים למחקר הדוקטורט שלי, היו לנו חברים ואהבתי את ירושלים. בניגוד לכך, גם חיפה העיר וגם האוניברסיטה היו זרות לנו לחלוטין. עם זאת היו מספר עוגנים אשר הקלו על המעבר: יוחי ומיכל אשל כבר היו בחיפה, כמוהם גם אתם, עפרה וברוך נבו, גבי ויואל נורמן, אביבה וסם רקובר ובני בית הלחמי.

מראש תכננו לבוא לעבוד בחוג שנה אחת בלבד ולאחריה לצאת לשבתון לאוניברסיטת אורגון. כך גם עשינו.

כשהתחלתי ללמד בחוג, היו נהוגות בלימודי המוסמך שתי מגמות בלבד: מחקרית וקלינית. במגמה הקלינית הושם אז דגש על האסכולה הביהביוריסטית. אט אט חברו אנשים כמו: רותי שרבני, עמנואל ברמן, יעל לירון, לי גבר, שמשון רובין ואנכי ויחדיו הצלחנו להטות את הכף לכיוון הדינמי-פסיכואנליטי.

במהלך השנים הראשונות גילינו, יוחי אשל ואני, שיש הרבה מן המשותף בעבודתו הוא בצבא ובעבודתי בשרות הפסיכולוגי-חינוכי. השיחות בינינו, בהן נסינו לחשוב ולנסח עקרונות-על משותפים, היוו את הרקע להחלטתנו להקים מגמת לימודים חדשה למ.א שתכשיר את הסטודנטים לעבודה פסיכולוגית במערכות חינוכיות. בעבודת החשיבה והתכנון של תכנית הלימודים החדשה הזו השתתפה אתנו רותי שרבני. בין הבדיקות המטרימות שביצענו בררנו מה הן האופציות התעסוקתיות שתעמודנה לרשות הבוגרים במערכות החינוך בארץ. משרד החינוך, ובתוכו שפ"י (השרות הפסיכולוגי הייעוצי) שיווע לפסיכולוגים. מצאנו, אפוא, כי כמות התקנים שעדיין אינם מאוישים הינה מאוד גדולה. נתון זה תרם לתחושת השכנוע שאמנם כדאי לנו לעסוק בטיפוח סטודנטים, שהרי עם סיום הלימודים מובטחת להם עבודה. קראנו למגמה: **המגמה החינוכית**. לשמחתנו התוכנית אושרה גם ברמה החוגית וגם ברמה האוניברסיטאית ויצאנו לדרך. יוחי ואני היינו "אבא" ו"אמא" של המגמה. שנינו, בעזרת צוות

מורים מהחוג ומהשדה, היינו מאוד מעורבים הן רגשית והן אקדמית בהתפתחותם של הסטודנטים.

במהלך השנים חלו מספר שינויים ברוח הכללית של המגמה:

ראשית, שמה של המגמה הוסב מ-**המגמה החינוכית ל-המגמה הקלינית-חינוכית**. שינוי השם היה כרוך בשינוי דגשים, גם בהוראה וגם בפרקטיקום: פחות התייחסות לעבודה במסגרות ויותר התייחסות לילד הבודד. לאמיתו של דבר תכנית הלימודים הלכה ודמתה יותר ויותר למה שבאוניברסיטאות אחרות כינו: **קלינית של הילד**.

ובשנית, עם השנים, יוחי טיפח את הרעיון של הכנת סטודנטים ערביים לעבודה בבתי הספר במגזר הערבי. לראשונה שילבנו סטודנטים ערבים במגמה ועם הזמן יוחי ייסד מגמה חינוכית נפרדת לערבים. בעבודת ההוראה וההדרכה במגמה זו לא לקחתי חלק.

כאשר אני מסתכלת אחורה על אותן שנים, אני מסכמת לעצמי שהדגש בעבודתי בחוג היה בעידוד ובטיפוח הסטודנט. מטרתנו הייתה להכין פסיכולוגים עתידיים טובים. צוות המורים והמדריכים במגמה נהג לשבת שעות רבות ולדון בכל סטודנט. העמקנו לדון באישיותו ובהתקדמותו וזאת מתוך תחושת אחריות עצומה: אנחנו מכינים את הפסיכולוגים לעתיד שגורל ילדי ישראל יקבע לא פעם על ידם. תהליך מתן המשוב לסטודנטים, אותו הנהגנו במגמה, היה תהליך קשה שלעיתים נחוה על ידי הסטודנטים כתהליך פוגע.

עבודת הדוקטורט שלי עסקה בחקר השפעת מילוי התפקיד של **חונך**, שילד ממלא בכותלי בית הספר כעוזר לילד אחר, על החונך עצמו. ניסיתי לנסח תיאוריה פרלימינארית על הדינמיקה של חונכות וממנה גזרתי 6 טיפוסים חונכות שנבדלו אלו מאלו במספר פרמטרים. ניבאתי שלתכניות חונכות שונות תהיינה השפעות דיפרנציאליות על החונכים. את שלב התכנון ואת הפעלת 12 התכניות בבתי ספר יסודיים עשיתי בירושלים בהדרכתו הברוכה של פרופ' זאב קליין. מלאכת ניתוח הנתונים והכתיבה נמשכה שנים אחדות והסתיימה בחיפה.

במקביל לכתיבת הדוקטורט התחלתי ללמוד במכון הישראלי לפסיכואנליזה ואט אט התהוותה לי פרקטיקה פרטית בפסיכותרפיה ובפסיכואנליזה למבוגרים.

עם השנים גיליתי את עולם המוסיקה, שממש שבה את לבי והביא אותי ללימודים שיטתיים הן אצל מורות פרטיות והן בשעורים ובסמינרים במסגרת החוג למוסיקה באוניברסיטה. פרשתי מהאוניברסיטה פרישה מוקדמת לגמלאות. הסיבות לכך היו מורכבות: מצד אחד, רציתי לפנות לי זמן לעסוק במוסיקה, מצד אחר, הרגשתי די משועממת מעבודת ההוראה בחוג. ובנוסף, יחסי עם הסטודנטים באותם מחזורים היו לא פעם קשים גם להם וגם לי.

לאחרונה אנו עומדים בפני מעבר דירה לתל-אביב. עבורי זו חזרה לעיר ילדותי.

ראיון עם מיכה לשם 13/6/2017 הראיון התקיים במסעדת "נירוונה" על חוף הים

1. היכן סיימת דוקטוראט? באיזו שנה? מה היה הנושא ומי היו המנחים?

ביולי 1977 סיימתי דוקטורט עם עשרה פרסומים, באוניברסיטת לידס, בריטניה. הנחה אותי John Blundell.

(https://medhealth.leeds.ac.uk/profile/1300/948/john_edward__blundell).

הדוקטורט היה על מנגנונים מוחיים של התנהגות אכילה.

באוגוסט 1977 הגעתי לחיפה, עם אשתי ושני תינוקות, ולחוג.

2. מדוע בחרת בחוג לפסיכולוגיה, אוניברסיטת חיפה, כיעד המועדף עלייך?

ברי ברגר, ראש החוג, הכיר אותי כשהצגתי את מחקר הדוקטורט שלי בכנס בינלאומי בארץ, והזמין אותי לבוא לחוג. הוא הקצה לי חצי משרה, ומשרה חלקית נוספת במכללה בחדרה, שהייתה אז מסונפת לאוניברסיטה.

את הייתה בשבילי הזדמנות לחזור לארץ, ושמח וטוב לב התכוננתי לשיבה לישראל. ביום שהגעתי ארצה, ניגשתי למעבדה של ברי, והתברר לי שברי עומד לצאת לשבתון באותו השבוע. יוחנן הופמן התמנה לראש חוג במקומו, והגיע אלי למעבדות על מנת להודיע לי (בעמידה), כי עליו לפטר אותי מאחר והוחלט על קיצוץ של 15% בתקני החוג. עוד לא התחלתי, וכבר פוטרתי! את ברי הצלחתי להזעיק מהבנק (שם החליף כסף לנסיעתו), והוא ויואל נורמן תפסו את יוחנן בכניסה לרב תכליתי (שם היו החוג והמעבדות), ושכנעו את הופמן לרדת מזה. עד היום אני חש פרפורי לב כשאני נזכר בזה.

התחלתי ללמד, וכמו שהיה נהוג באנגליה באותה התקופה, עם זלזול במוסכמות הלבוש. לימדתי בווסט ובמכנסי ג'ינס (שלא היו מוכרים עדיין בארץ).

אחרי לידס, אוניברסיטת חיפה נראתה לי שונה מאד. כולם, לבנים, בורגנים, הרגשתי כאילו כולם מהגרעין שלי. הרגשה לא נוחה אחרי המולטי-אתניות וערוב המעמדות של לידס, (גם היום אתר אוני' לידס מתגאה במולטי-אתניות, וגם היום, באתר אוני' חיפה לא רואים חיגי'ב). בלידס, הורי שותפי לדירת הסטודנטים, היו אנאלפביתים, האב כורה פחם כפרי מובטל (תאצ'ר כיסחה את איגודי הכורים וסגרה את המכרות), והבן דוד דוקטורנט בכימיה תעשייתית. היו גם סטודנטים אריסטוקרטים. הביטלס הופיעו באוני' והקליטו את התקליט הלבן. גם האבנים המתגלגלות, להקת קצפת (Cream), המי (Who), ועוד, הופיעו באוני'. עמדנו בחוץ בלילות מושלגים כדי להשיג מקום באולם. היו חיי קמפוס תוססים, הרבה קבוצות, אגודות, דיונים, הפגנות, מעורבות קהילתית, שכונתית, תרבותית, שבעה ברים, איגוד הסטודנטים היהודיים, בית הלל, ואיגוד הסטודנטים הישראליים. סטודנטים שהכרנו הפכו להיות ממנהיגי בריטניה.

חיפה בבדידותה הזוהרת על פסגת ההר, עם כיבוי אורות בשש בערב, הייתה לי מאד שונה ומשונה, אוניברסיטה דוממת מחוץ לכתה.

במכללת חדרה נכנסתי להלם נוסף מרמת הסטודנטים. היו שם פחות מעשרה סטודנטים ומורים בהשתלמות. מנהל בית הספר, שרק ידע גאוגרפיה, לא ידע מדע. נהגתי להקליט את עצמי, ולמדתי מזה למשל, כמה זמן בזבזתי בניסיון לשכנע את הסטודנטים לבוא לקדמת הכיתה. ממליץ לצפות בהקלטת השיעורים שלנו. ההוראה במכללה לא הייתה פיקניק, הנסיעות הארוכות במונית

בלילות לא עזרו למשפחתיות, אם כי חברויות בין העמיתים כן נרקמו בנסיעות אלו (לא היו אז כבישים מהירים). לימדתי פסיכולוגיה פיזיולוגית בחדרה, וברי סדר לי עוד משרה, מבוא לפסיכולוגיה בב"ס לאחיות בעפולה. הרגשתי שאני תומך בקהילה שם. אהבתי ללמד שם, אהבו את ההרצאות, והתענינו. עם הגעת העלייה הסובייטית, רמת הסטודנטים עלתה משמעותית.

3. תיאור תהליך הקבלה לחוג

מלבד עזרתו של ברי שסידר לי את החלטורות, לא היה שום תהליך קבלה או התייחסות מהחוג או מהאוניברסיטה. מכתבים ששלחתי עוד מחו"ל לבקשות עזרה או הבהרת זכויותי, לא נענו. האוניברסיטה לא תרמה במאום לקליטה שלי. לא הייתה קבלת-פנים, ולא "סל קליטה". שלושה חדשים לא קיבלתי משכורת בגלל ביורוקרטיה, וללא משכורת אפילו לא יכולנו להתקבל לקופת חולים, משפחה עם שני תינוקות ללא ביטוח בריאות. המצוקה הכלכלית נמשכה כמה שנים. בלי תמיכה כספית מההורים לא היה ניתן להיות אז מרצה באוניברסיטה. ההורים עזרו בשכר דירה, במטפלת, ובסוסיטא סטיישן.

4. נקודות קושי (אם היו) במהלך הקריירה תקופות קשות.

נשארתי בחצי משרה ללא קביעות. ברוך, כראש חוג, הזהיר אותי שאין לי מספיק פרסומים חדשים. אבל למי היה זמן לכתיבה? הייתי עסוק בהשרדות, בחצי משרה, נסיעות להוראה ב 2-4 מכללות, 30-40 ימי מילואים (סיני, נסיגה), גדה (אינתיפאדה, אבטחת ילדי מתנחלים בדרכם לגן ובית ספר, שמירה על התנחלויות, ותפיסת ילדים זורקי אבנים בדהיישא), לבנון (מלחמת גרילה, מטעני צד).

הגעתי עם עשרה פרסומים מהדוקטורט. פרסמתי עוד שמונה מאמרים, בחלקם די זוטרים, והיו לי כמה גרנטים. הדרישות לקידום בחצי משרה, היו כשל הדרישות במשרה מלאה, ללא קביעות. 'Catch 22', וב1986 פיטרו אותי. (שהיום כמדומני אין יותר העסקה בחצי משרה).

5. נקודות אור (אם היו) בקריירה.

החבר'ה בחוג הפכו אותי ל"עמית מחקר" לשמר את הקשר עם האוניברסיטה. יואל עזר לי לחפש בית חם לשבתון (לא היה אינטרנט, הכל בדאר מכתבים), וקבלתי כמה הצעות, חלקן מאד מפתות, אבל כשהגיעה הזמנה מ-PENN, לא הססתי. מפתות, אבל כשהגיעה הזמנה מ-

6. האם זכורות לך "דמויות מפתח" מהקריירה שלך באוניברסיטה? כאלו שהשפיעו על עבודתך?

Alan N Epstein³, מאבות הפסיכוביולוגיה. כמובן שהסכמתי בחפץ לב, למרות שזו לא הייתה ההצעה הטובה ביותר מבחינה כספית. באוניברסיטת פנסילבניה מעבדתו הייתה מעולה ("אמריקה"), ובתנאים האלו שגשגתי. חקרתי, כתבתי, זכיתי בגרנט, ופרסמתי. בעכבות שנת העבודה ב-PENN פרסמתי שמונה מאמרים, חמישה עם אלן, אחד עם חנן פרנק מת"א שהיה אז בשבתון בריצ'מונד, ושני מחקרים שלא הצלחתי לסיים בחיפה אבל ב-PENN הושלמו במהרה. אני חב לאלן הרבה מהקריירה שלי. הוא היה עמית מדהים, פרסמנו יחד יותר מאמרים מאשר הוא פרסם עם כל עמית אחר, בכל הקריירה המהוללת שלו.

³ <http://onlinelibrary.wiley.com/wol1/doi/10.1002/dev.420250502/abstract>

חזרתי מ-PENN ב-1987. דוד נבון היה ראש החוג ויחד עם סאם, נלחמו למעני, להגדיל את משרתי לשלמה, ותוך שנה קבלתי את הבכיר, עם קביעות. קיבלתי BSF עם אלן, ויחד עם עוד גרנטים שזכיתי, הרצתי מחקרים. ב-1991 אלן נהרג בתאונת דרכים במקסיקו סיטי. וזו הייתה מכה נוראה. את ה-BSF המשכתי עם עמיתינו מ-PENN, Eliot Stellar⁴ (שהיה אחד מאבות הפסיכוביולוגיה גם הוא, ומנחו של אלן עשרות שנים קודם). אצל המחקר שלי עסק בעיקרו במנגוני התנהגות אכילה והתפתחותה, ועם אפשטיין התמקד בתאבון למלח והתפתחותו. עבדתי עם החולדות מהבוקר עד הלילה. בתנאי המעבדה שהיו אז, לנו ולחיות המעבדה, מחפירים (לדוגמא: כיוור המעבדה נשפך הישר לחצר ברב-תכליתי). באוניברסיטאות באנגליה, דוקטורנט לומד לעשות הכל, משטיפת הכלובים ועד בניית הציוד המחקרי. לא הייתה קיימת השיטה האמריקאית של קבלת תקציבי מחקר, ולא נרכש ציוד מסחרי. הרוב נבנה בבית. זו הייתה הכשרה טובה למצב הדומה שהיה כאן אז באוניברסיטה, עם פאפו ויחאל.

בין יתר התלמידים השותפים בעבודה, היו אירית עקירב בסמינר מחקר, ומונא מארון במ"א, שתיהן את הדוקטורט עם גל, וההמשך ידוע, הן התפתחו להיות חוקרות דגולות, ומשתפות פעולה ביניהן עד היום.

לימדתי ייסודות פיזיולוגיים, עם ברי, ואח"כ עם גל. העברנו מעבדות סטודנטים לנוירואנטומיה, בעזרת מוח טלה וחולדה. בשנה א' היו כשמונים סטודנטים (ההשתתפות לא הייתה חובה, אבל כמעט כולם השתתפו), והדבר היה אפשרי. רמת ההשכלה הזו כנראה לא תשוב.

עם פתיחת המעבדות בבניין רבין מצב המחקר השתפר מאד. הקמתי שתי מעבדות (מחקרים בבני אדם ובחולדות בהתאמה), לחקר התיאבון למלח והעברה **בין-דורית**. במחקרי ההתפתחותיים חיפשתי את ההשפעות המוקדמת ביותר וכך הגעתי לחקור העברה בין-דורית של התנהגות. המעבדה הייתה בין הראשונות בתחום, שהתפתח מאד לאחרונה. במחקר לתאבון למלח אני היחידי בארץ, שלא הקל על שיתופי פעולה, גרנטים, וועדות מקצועיות. את היחבר' קבלתי אחרי פרוצדורה ממושכת, בחוג הזניחו את בקשתי שמונה חודשים עד לוועדה (שאשרה בלי בקשות נוספות), ובאוניברסיטה הוסיפו עוד עשרים חודשים (בלי בקשות נוספות). את המניין קבלתי עם ששה חודשי רטרו על פחות או יותר אותו תיק שעמו פתחתי כשנתיים וחצי קודם לכן. הפרוצדורה אז הייתה משפילה ומזלזלת. זכור לי שעם מנויה של וועדה מקצועית אחת שבה הייתי חבר, היו"ר יצא לשבתון (לא היה לסגל אקדמי זכות לטלפן לחו"ל, מייל היה בעיתי מחו"ל, וסקייפ עוד לא הומצא). דומני שהיה זה הרקטור גדי גילבר שהצליח לשפר את הפרוצדורה לאחר מכן.

7. **תחומי עניין מדעיים לקראת השנים האחרונות (?) בקריירה.**

כיום אני ממשיך במחקרים אמפיריים, בבני אדם, בתאבון למלח, ובהשפעות בין-דוריות של מלחמה. המעבדה שלי הינה היחידה בעולם שחוקרת את התיאבון למלח בבני אדם. בכל העולם מוציאים מיליונים על מחקרים ענקיים על תוצאות התיאבון למלח, וכיצד להפחית את צריכתו, אבל אין שואלים מהן הסיבות מלכתחילה לצריכתו - תחום מחקרי. ישנן מספר מעבדות בעולם החוקרות זאת בחיות.

8. **במבט לאחור: האם יש לך חרטה/ חרטות לגבי המסלול שהלכת בו? אם יכולת לשנות, - מה היית משנה?**

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Eliot_Stellar

מעולם לא הייתי ראש חוג, לא רציתי בכך מתוך הבנה שלא אוכל להועיל, וגם חברי החוג הבינו זאת, ולא לחצו עלי (ואני לא מתחרט). כמו כולם השתתפתי בוועדות החוג והאוניברסיטה, ואף במועצה לאומית במשרד הבריאות, ובפעילות בכנסת להגן על מחקרים בחיות. עמיתי במאבק הגנו על מחקר ביורפואי, שהיה יותר מובן בכנסת, בעוד ההגנה על מחקרי חיות בפסיכולוגיה נפל עלי, משימה לא פשוטה אל מול התפיסות הרווחות על מה היא הפסיכולוגיה.

לאחר עבודתו החלוצית של שימשון רובין בהחלת מודעות לאתיקה במחקר באוניברסיטה, הגיע טורי כיו"ר הוועדה האוניברסיטאית למחקרי אדם, והקמנו מערך ועדות, ונסכנו את הפרוטוקולים שבשימוש היום.

תרומתי הצנועה בחוג הייתה ארגון מפגשים חברתיים בארוחות ערב במסעדות ייחודיות, אלו היו המפגשים היחידים החברתיים שלנו בחוג שהיה די מנוכר מחוץ לקליקות. גם היום אני ממשיך לנסות ליזום מפגשים כאלה מדי פעם.

אין לי חרטות מלבד הדברים שגם אחרים סובלים מהם, עולם אקדמי ומחקרי מצומצם. ישנם מספר תחומים בהם עמיתים רבים בהם שיתופי פעולה פוריים, אבל ישנם תחומים רבים אחרים עם חוקרים בודדים, שמרוחקים מהצלחת, ולכן גם לא מתפתחים, וזה חבל.

האם כפורש קיבלת יחס חוג מהחוג לפסיכולוגיה?

כן.

9. כיצד נראה לך כיוון ההתפתחות של החוג לפסיכולוגיה בשנים האחרונות?

התפתחות החוג היא מדהימה. מלבד כמה כוכבים, חלק מעמיתינו (ואולי גם אני), לא היו מתקבלים לחוג היום, וחלקינו לא היינו זוכים גם לקידום. הרמה של הצעירים שגייסנו היא מעולה ללא עוררין, יצירתיות, התגייסות, מעורבות, אכפתיות, התלהבות, חוכמה, מקצועיות, ופוטנציאל ענק. לראייה, שהחוג שומר על מעמדו הייחודי באוניברסיטה, ובין המחלקות האחרות בארץ. אני מאמין שעמיתים אלו גם יקדמו את האוניברסיטה שלנו.

לגבי תכנון לטווח ארוך, תמיד הייתי סקפטי. הדיסציפלינה שלנו כ"כ דינמית שכל תכנון על סמך נתוני היום היא בלתי סבירה. מלבד הדאגה לתגבר מגמות קטנות, אני סבור שבפועל התפתחות החוג באה מגיוס אינדיבידואלים על סמך הצטיינותם, זמינותם, והגעתם אלינו במקום לאוניברסיטה אחרת, ולא על פי תכנית או פרוגנוזה של כוון המקצוע.

10. מה העיקר עליך?

משך ארבעה עשורים היו שני עמיתים שהתנכלו לי, האחד כשהפך לראש חוג התנצל קבל עם ועדה ונהיינו חברים טובים מאד עד היום. האחר שהיינו חברים טובים מאד, פתאום הכליל אותי בקרב החרמות שלו עד היום. אבל זה חלק מהחיים החל מגן הילדים.

מלבד מקרים יוצאי דופן אלה, היחסים בחוג היו לגמרי סבירים, אם כי החוג ככלל אינו חברותי. יש לי חברויות טובות יותר עם עמיתים מחוגים אחרים.

כאשר אני מסתכל אחורנית על הקריירה האקדמית שלי מאז שהגעתי לחוג, אני שבע רצון. היו קשיים לא מעטים בדרך, וחבל לי שמחקרי לא עינינו את עמיתי בחוג כל עוד המטריקות סופקו (בכל הקריירה עם עשרות קולוקיומים בכל העולם, רק אחד אצלנו). אך אין לי תלונות לאף אחד. הגעתי לקצה סולם הדרגות, ויש לי הישגים ושם בינלאומי בתחום התמחותי. אני ממשיך לחקור ולכתוב, עם פחות לחץ, וסיפוק רב מעבודה עם הסטודנטים במעבדה.

וכאן אני מציין בסיפוק והערכה רבה - שהסטודנטים שלנו הם מלח הארץ (מי כמוני מוקיר את ערכו...). אין סיפוק גדול מהוראת סטודנטים סקרניים ומאתגרים כאלו. הם משרים אופטימיות

בעתיד דיסציפלינה שלנו, פסיכולוגיה כפרויקט מחקרי, וכתורם לקהילה, פרויקט ערכי בעידן של
FAKE ערכים.

לתפיסתי, האקדמיה מהווה דרך חיים נעלה.
ולבסוף, מתנה גדולה של האוני, שהפגישה אותי עם דליה, אשתי, באחת המסיבות הפרועות עם
חברים מהאוניברסיטה בביתי, ומאז אנחנו חולקים את חיינו יחדיו באהבה.

ראיון עם עמנואל ברמן 21/5/2017

לאחר הרחבה בידי עמנואל

חלק א'

סיימתי מגמות קלינית וחברתית גם יחד במישיגן סטייט. סיימתי דוקטורט ב-1973. הנושא היה חקר מקרה של אישיות רבת פנים (multiple personality), על סמך ראיונות, תצפיות, ומבחנים פסיכולוגים רבים שהעברתי לשתי האישיות וכן לבני משפחתה של המטופלת. המנחים היו Robert Zucker, Bertram Karon, Harry Fiss.

מאיסט לנסינג שבמישיגן עברתי לחיות בניו-יורק. התלבטתי מאוד- ארה"ב או ישראל. בינתיים- עד שאחליט- עבדתי בניו-יורק כפסיכולוג קליני, כולל בבית חולים לחולי נפש המסונף לביה"ס לרפואה על שם אינשטיין, שם סיימתי תחילה התמחות והמשכתי כחבר צוות. ב-1975 קיבלו אותי כמרצה ל"ישיבה יוניברסיטי" ולימדתי שם פסיכולוגיה קלינית.

כך שאחרי התקופה בניו-יורק הייתה לי התחלה של קריירה אמריקאית, אבל בסוף בחרתי בישראל. בניו יורק הרגשתי "בורג קטן" ורציתי לחזור לישראל כדי לתרום ולהשפיע. קיבלתי מישראל שתי הצעות. מחיפה ומבאר שבע.

העדפתי את חיפה, בין השאר, כי היה לי סנטימנט אישי לחיפה. בילדותי אבי תמיד לקח אותנו, כמשפחה, לטייל בחיפה. בנוסף, ההצעה מאוניברסיטת בן גוריון הייתה מהפקולטה לרפואה, והקדימות הראשונה שלי הייתה להכשיר פסיכולוגים קליניים.

המגמה הקלינית באוניברסיטת חיפה הייתה מאוד צעירה וביהביוריסטית באופיה. (מייק מרבאום עמד אז בראשה). ידעתי זאת מראש, אבל לקחתי "הימור" שאצליח להשפיע ולפתח גם את הכיוון הדינמי. המו"מ האישי שלי היה עם ברי שהיה אז ראש החוג. הרגשתי שאני מתקבל בזרועות פתוחות.

התחלתי ללמד באוקטובר 1976. בדיוק הייתה אז שביתה גדולה של הסגל האקדמי. זה הקל על ההסתגלות...

גרתי בחיפה עד 1985 (נסעתי כל שבוע להוריי שחיו בת"א). לקחתי על עצמי גם עבודה חלקית בת"א, בתכנית לפסיכותרפיה שמסונפת שם לפקולטה לרפואה. מאוחר יותר גרתי בתל אביב אך המשכתי להשקיע הרבה בעבודתי בחיפה.

עוד לפני שהתחילה התמודדות של ממש על האוריינטציה הבסיסית של המגמה הקלינית- מייק מרבאום, אמריקאי במקור, ביהביוריסט, ראש המגמה, גוייס לצה"ל. הוא חזר אחרי כמה שבועות מהטירונות הצהלית לעולים חדשים, והוא חזר שבּוּר: הוא סבל שם מאוד, בין היתר כי לא שלט בעברית. הפרק הזה גרם לו להיעלם מישראל. פשוט נסע עם מרתה אשתו הישראלית לארה"ב ולא חזר. גם מיכאל רוזנבאום עזב כי קיבל תקן באוניברסיטת ת"א, כך שהמגמה הקלינית קצת התרוקנה. באפריל 1977 הציעו לי להיות ראש המגמה (הייתי בדרגת "מרצה" בלבד), הופתעתי, לא ציפיתי. אבל כנראה ממש לא הייתה ברירה. ראיתי בכך גם הבעת אמון מצד החוג.

הכנתי "מתווה פעולה" כתוב שכלל הכל. הצעתי תכנית שתמשיך ללמד את כל הגישות הקיימות במקצוע – דינמית, התנהגותית, מערכתית – אך תדגיש את ההבנה הדינמית ואת ההתפתחות האישית של התלמידים כתשתית לעבודת הפסיכולוג בכל גישה שהיא. היה פה שינוי די דרסטי לעומת הקיים. כתבתי מראש מה אני מתכוון לעשות (היה לי חשוב שלא יהיה "חתול בשק"), ובמבט לאחור אני רואה שרוב הכיוונים שהצעתי אכן מומשו.

הייתה אז תקופת צמיחה. היו תקנים פנויים באוניברסיטה, אז גייסתי את יעל לירון (במסלול ג'), את צפי דגני, את שמשון רובין שהגיע מארה"ב, ועמיתים נוספים. לאט לאט בנינו סגל, וכמעט כל השנים היחסים בתוך סגל המגמה היו קולגיאליים וענייניים מאוד, גם כשהיו לנו ויכוחים. הפכנו עם השנים למגמה מוערכת מאוד – לדעת רבים במקצוע, המגמה המובילה בארץ.

בתוך החוג היינו יותר קונטרוברסליים. רבים מראשי החוג ומאחוריהם "החבורה הירושלמית" (שילד, ברזניץ, רפפורט, שהיו מרכזיים באוניברסיטה בשנים הראשונות) שמו במרכז מטרותיהם את הדגש המדעי-מחקרי, וחששו שהמגמה הקלינית תהיה פרופסיונלית מדי ולא מספיק מדעית. טענו נגדנו שאנו יוצרים מגמה קלינית "בדלנית". היה כעס על כך שלא הסכמנו להוסיף שיעורי בחירה בתחומים אחרים של הפסיכולוגיה לסטודנטים במגמה (אנחנו חשנו שהשנתיים במ.א. הן "מיטת סדום", ובקושי מספיקים ללמד מה שחיוני בפסיכולוגיה קלינית). ההדרכה בקבוצות קטנות נתפסה כיקרה מדי מבחינת משאבי החוג. היו גם טענות בקשר לשיטת הקבלה למגמה. נתננו משקל נכבד לראיונות אישיים וגם לכתיבת "תיאור עצמי" כחלק מהליך הקבלה, מה שנתפס

כסובייקטיבי מדי. ובניתיים, בשנים הראשונות שלי בחוג, לא פירסמתי כמעט כלום. הקדשתי כל זמני לבניית המגמה הקלינית.

מהשיחה איתך (אז היית ראש החוג) למדתי כי אני בסיכון גבוה של הדחה מהאוניברסיטה. לקחתי שנה של הפסקה מכל הפעילויות למעט הוראה והפכתי ל"מכונת כתיבה אנושית". קבעתי לעצמי יעד של 12 מאמרים בשנה. בסוף כתבתי באותה שנה 7-8 מאמרים ורובם התקבלו וזה הציל אותי. והנה, למרות שהיו לי מאמרים, אמרו לי הבכירים בחוג: "אלה לא מאמרים מספיק מדעיים", והעבירו אותי למסלול ג'. נשארתי במסלול זה עד צאתי לגימלאות.. מסלול גימל מיועד ל"מומחים" שעיקר כוחם הוא בעבודה המעשית. זה איננו מסלול אשר תאם את אישיותי ונטיותי. אבל החלטתי להשלים עם המהלך, מתוך הרגשה שהסיפוק בעבודת ההוראה חשוב לי יותר מהמעמד הפורמלי שלי ומתנאי ההעסקה (במסלול ג' נדרשות 12 שעות הוראה, ומקבלים חצי מהשבתונים), ומעולם לא התחרטתי על כך. עם הזמן קיבלתי אישור מהרשות ללימודים מתקדמים להנחות עבודות מ.א., והייתי קו-מנחה של עבודות דוקטורט, חלקן בשיתוף עמיתים מחוגים אחרים.

באותה עת הציעו לי תקן בביה"ס לרפואה של אוניברסיטת ת"א, אבל נשארתי בחיפה. ידעתי שמבחינת הסטודנטים לרפואה לימודי פסיכולוגיה הם שוליים, בעוד שבחוג לפסיכולוגיה ובפרט במגמה הקלינית מה שאני מלמד עומד בראש מעייניהם של התלמידים. עברו כעשר שנים עד שהועליתי לדרגת פרופ' חבר (מסלול ג'), ועוד כעשר שנים - לדרגת פרופסור מן המניין. הדחיפה שקיבלתי בשעתו להתחיל לפרסם השתלמה ובסופו של דבר פרסמתי עשרות מאמרים ופרקים בספרים בשפות רבות.

בנוסף למגמה הקלינית למ.א., שבשתי תקופות עמדתי בראשה, הייתי מעורב גם בלימודי הב.א. (בהעברת סדנה בתהליכים קבוצתיים ובניהול ההתנסות בשדה), וב-1990 יזמתי עם עוד עמיתים הקמת תכנית לאנשי מקצוע מטעם החוג, לימודי תעודה בפסיכותרפיה פסיכואנליטית, שפעילה בהצלחה רבה עד היום.

בשנים הראשונות של המגמה היו שתי סטודנטיות ש"מרדו" במגמה ולא הסכימו לטפל בפרקטיקום בשיטה הדינמית, הן דרשו ליישם רק טיפול ביהיוריסטי. ויתרנו להן. הן עשו רק טיפול התנהגותי (אז עדיין לא נוסף לו המרכיב הקוגניטיבי). צחוק הגורל הוא שכיום שתיהן פסיכואנליטיקאיות.

סיימתי לעבוד באוניברסיטה בגיל 68, בשנת 2014, ויצאתי לגמלאות. פעילותי מתרכזת כיום בתל-אביב, שם גם אני מתגורר, בטיפול, בהדרכה ובהוראת פסיכואנליזה ופסיכותרפיה. כפי שפירטתי ברשימה שהתפרסמה ב"שיחות" נשארתי עם הרבה סיפוק משנות עבודתי באוניברסיטת חיפה. עם כל הויכוחים והסיבוכים שהיו, אני מרגיש שעשינו עבודה מצוינת, ועיצבנו דורות של אנשי מקצוע מעמיקים ומתוחכמים.

באשר להתפתחות החוג בשנים האחרונות, אני מתרשם שיש התקדמות מרשימה בתחומי מחקר רבים, בפרט באלה הגובלים במדעי המוח, אולם כמה מתחומי הפסיכולוגיה האקדמית המסורתית נחלשו, והצטמצמה גם התרומה להכשרת פסיכולוגים פרופסיונליים בכל ההתמחויות. בתחום הקליני, הדגש – הן בקבלה והן במהלך הלימודים – הוא על מחקר ועל טיפול התנהגותי-קוגניטיבי, ופחתה ההשקעה בהתפתחות האישית של הסטודנטים כמטפלים ובהבנה הדינמית של עצמם ושל המטופלים. ייתכן שזו תנועת מטוטלת טבעית בין הדגשים השונים. ימים יגידו מה יהיו פני הפסיכולוגיה – ופני החוג – בדור הבא.

חלק ב': טקסט של עמנואל ברמן (נכתב בשנת 2014, עם הפרישה לגמלאות).

זווית חדה ("שיחות" כ"ט, דצמבר 2014, עמ' 87-88)

שלום לך, חיפה

לפני 38 שנה, בשנת 1976, חזרתי ארצה לאחר שבע שנות לימודים ועבודה בארצות הברית, והצטרפתי לסגל החוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה. עם יציאתי לפנסיה עולות בי מחשבות רבות על השנים הארוכות שלי שם.

שנה לאחר שהגעתי, החליט מי שהיה אז ראש המגמה הקלינית, מייק מרבאום, לחזור הביתה לארצות הברית. חברי סגל בכירים בחוג פנו אלי והציעו שאקח על עצמי את התפקיד. הייתי מרצה צעיר, וההצעה עוררה בי חששות אך גם התלהבות. כדי להבהיר לחברים בחוג לאן אחתור אם אקבל את התפקיד הכנתי נייר עבודה, שמונח עתה לפני, מודפס בסטנסיל (טכניקת שכפול של המילניום הקודם, למי שלא הכיר) על נייר שהצהיב מעט.

כשאני קורא אותו שוב אני מוצא בו לא מעט רעיונות שהם עדיין אקטואליים: העדפה שלימודי הפסיכולוגיה הקלינית יהיו במתכונת של דוקטורט (מודל שלמרות כמה ניסיונות לא מומש עד היום, בעיקר בשל קשיי תקציב); רצון להכשיר "פסיכולוגים קליניים עם בסיס תיאורטי רציני, עם יכולת לתרום לפיתוח נוסף של המקצוע"; הכשרה שתאפשר להעריך את בעיותיהם של המטופלים מתוך פרספקטיבה רחבה, הכוללת הקשר סוציולוגי-תרבותי, רקע משפחתי, מבנה אישיות הכולל "אספקטים מודעים ובלתי מודעים, קוגניטיביים ואפקטיביים", והבנת המישור הגופני והניורולוגי; יכולת לשקול שיטות התערבות שונות, דינמיות והתנהגותיות, אינדיווידואליות, קבוצתיות ומשפחתיות, ופיתוח מיומנות בכמה מהן; הכשרה בשימוש במבחנים בצד חשיבה ביקורתית עליהם; קבלת סטודנטים בעקבות ראיונות אישיים מעמיקים שיעמדו על הפוטנציאל להתפתחותם; עידוד פסיכותרפיה אישית לסטודנטים; עבודות מ.א. רציניות, כמותניות, איכותניות ולעתים תיאורטיות.

רבות ממטרות אלה אכן מומשו בחיפה, ותרמו להצלחת המגמה. הצלחה זו גם נבעה מעבודת צוות הרמונית של עמיתים רבים – כולל ראשי המגמה שבאו אחרי, חברי סגל בתקן, מורים מן החוץ, מתרגלים, מדריכי פרקטיקום – שבשל קוצר היריעה לא אוכל לצערי לפרט כאן את שמותיהם, אך תרומתם היתה חיונית. עבדנו עם מספר קטן של סטודנטים (לרוב 10-12 בכל מחזור) תוך השקעה אישית בכל אחד מהם, ביחסים לא פורמליים (לא פעם נערכו מפגשים בבתי המורים) ובאווירה של אמון ועידוד. ההדרכה בקבוצות קטנות, גם אצל המרצים באוניברסיטה, השלימה היטב את ההדרכות במקומות הפרקטיקום. הדגש הדינמי לא היה אף פעם בלבדי, אך להרגשתי נתן תשתית מוצקה להבנה אישיותית עשירה של כל מטופל בכל גישה.

יחסו של החוג למגמה הקלינית היה תמיד מורכב. רבים מחברי הסגל בתחומי פסיכולוגיה אחרים שמחו על היוקרה ועל האטרקטיביות של המגמה, אך גם ראו אותה כבדלנית מדי. לא פעם הופעלו עלינו לחצים להפחית את היקף ההוראה הקלינית כדי לפנות מקום לתכנים לא-קליניים, או לשנות את שיטת הקבלה כך שמשקל הראיונות (ה"סובייקטיביים מדי") יפחת ומשקל הציונים ובחינות הקבלה ("מיכאל" ומאוחר יותר מתא"ם) יגדל. כמה מראשי החוג ראו בקבוצות הדרכה קטנות בזבוז משאבים. במשך רוב השנים עמדנו בלחצים אלה בהצלחה. רבים מאיתנו שילמו מחיר אישי על התעקשות זו (עיכובים בקידום, העברה ל"מסלול מומחים" עם תנאי העסקה פחות טובים כי מה שאנו מפרסמים הוא "לא באמת מחקר") אך לי ברור שהיא תרמה לשמירת איכות ההכשרה במגמה. בשנים האחרונות האוניברסיטה במשבר כספי רציני, והקטנת המשאבים

הובילה לקיצוצים מכאיבים ; וכן התפתחו מתחים פנימיים בתוך סגל המגמה, שלא היו אופייניים לה בעבר .

מראשית עבודתי באוניברסיטה הייתי מעורב גם בלימודי התואר הראשון, בין היתר בהנחיית סדנה בתהליכים קבוצתיים כל שנה, עם קו-מנחים שהתחלפו. קבוצות אלה, שהיו לא פעם מרגשות מאוד, אפשרו לי היכרות קרובה במיוחד עם תריסר הסטודנטים שהשתתפו בהן כל שנה. שנים מספר אחרי שהגעתי לאוניברסיטת חיפה לקחתי על עצמי משימה נוספת, של ניהול ההתנסות בשדה בתואר הראשון, שאותה מילאתי ברציפות עד לאחרונה. הסטודנטים, שנשלחו לכעשרים מסגרות טיפוליות שונות בקהילה, התנסו ביצירת קשר עם ילדים ומבוגרים הסובלים מקשיים רגשיים, גופניים או חברתיים ; ואף שהמשימה לא הוגדרה כטיפול הם רכשו לרוב ניסיון רב-ערך בהקשבה אמפתית, בחשיבה על הדינמיקה של יחסים מסייעים, בהבנת הדילמות והקונפליקטים שקשר כזה מעורר, ובשמירת גבולות וכללי אתיקה בד בבד עם מעורבות רגשית. גם כאן הושלמו ההדרכות במוסדות השונים על ידי קבוצות הדרכה באוניברסיטה שנוהלו על ידי פסיכולוגים קליניים צעירים ומוכשרים .

בשנות השבעים והשמונים הייתי שותף לניהול בית ספר לפסיכותרפיה בחיפה בחסות הג'וינט והמרכז הרפואי רמב"ם ; אך לנוכח קשיים שונים במסגרת זו, יזמתי ב-1990 יחד עם עמיתים נוספים הקמת תכנית ללימודי תעודה בפסיכותרפיה פסיכואנליטית בחסות החוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה. מסגרת זו, שפועלת בהצלחה רבה עד היום, היא בית הספר היחיד לפסיכותרפיה בארץ המסונף לחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטה. היא מאפשרת לימודי המשך מעמיקים לבוגרי המגמה הקלינית בחיפה, לבוגרי מגמות טיפוליות מכל האוניברסיטאות (כולל בתחום החינוכי, הרפואי, ההתפתחותי והשיקומי), לעובדים סוציאליים, לפסיכיאטרים (מעטים לצערנו) ולמטפלים באמנויות.

השילוב בין שלל התכניות יצר מצב ייחודי. יש לא מעט פסיכולוגים שהתאפשר לי ללוות במשך עשרים או שלושים שנה ויותר. את חלקם הכרתי לראשונה בסדנה בתהליכים קבוצתיים בב.א., אחר כך לימדתי או הדרכתני בלימודי המ.א. והפסיכותרפיה, ובהמשך עבדו אתי בצוות ההתנסות בשדה או כקו-מנחים של הסדנה הקבוצתית. את חלקם גם הנחיתי בעבודות מ.א. שהם יזמו (מכיוון שאינני חוקר אמפירי בעצמי, התזות שהנחיתי התבססו תמיד על רעיונות של הסטודנטים ואין ביניהן שתיים באותו נושא) ובכמה מקרים בעבודות דוקטורט (לרוב עבודות בין-תחומיות שהנחיתי יחד עם עמיתים מהחוגים לספרות, לפילוסופיה ולייעוץ באוניברסיטה). כמה

מסטודנטים לשעבר אלה גם פגשתי כתלמידים, כמודרכים וכעמיתים בהכשרה הפסיכואנליטית שאליה הגיעו ברבות השנים, וחלקם מנהלים היום את לימודי התעודה בפסיכותרפיה פסיכואנליטית באוניברסיטה .

אפשרות זו ללוות עמיתים מבטיחים בתהליכי גדילה ארוכי טווח היא מקור של סיפוק מיוחד עבורי, אך היא מבטאת גם את ההמשכיות יוצאת הדופן שהתפתחה בקהילת הפסיכולוגים הקליניים בחיפה, ששומרת בצורות שונות על קשר עם האוניברסיטה לאורך זמן. רבים מן המדריכים והפסיכולוגים הראשיים במוסדות הטיפוליים בחיפה ובצפון הם בוגרי החוג לפסיכולוגיה על רבדיו השונים, ומוסיפים לתרום לו.

בעשור האחרון נעשיתי מעורב גם בפקולטה לחינוך באוניברסיטה, בחוג לייעוץ ולהתפתחות האדם, ובמיוחד במגמה לביבליותרפיה שהיא חלק ממנו. כך נחשפתי לעוד קבוצה מקצועית ייחודית, וגיליתי שבין המורים, המדריכים והתלמידים בתחום זה יש מטפלים יצירתיים רבים. בשנים האחרונות, כאשר בקריטריונים לקבלה ללימודי פסיכולוגיה קלינית גובר משקלם של הבנת המחקר האמפירי ובחינת המתאיים, לא מעט סטודנטים השואפים לעסוק בטיפול פונים להכשרה בתחומי הטיפול ביצירה ובהבעה, כולל ביבליותרפיה. מגיל צעיר מאוד (עוד לפני שעלה בדעתי שאהיה אי פעם פסיכולוג) הייתי תולעת ספרים, כך שהאפשרות לשלב בין האהבה לספרות יפה לבין העיסוק הטיפולי התאימה לי במיוחד. הסדנה על חוויית הקורא במפגשו עם הטקסט הספרותי, שקיימתי בעבר בחוג לפסיכולוגיה ובעשור האחרון במגמה לביבליותרפיה, גם הפגישה אותי מדי פעם עם סיפורים ועם יוצרים שלא הכרתי עד אז, שסטודנטים בסדנה בחרו כנושא לדיון.

כפי שהזכרתי, היו להתנסות שלי באוניברסיטה גם צדדים קשים ומתסכלים; אך כף המאזניים נוטה חד-משמעית לצד החיוב. אני עוזב אם כן את אוניברסיטת חיפה עם הכרת תודה עמוקה על מכלול האתגרים והחוויות שסיפקה לי במשך השנים .

[הכתובת לא משתנית] emanuel@psy.haifa.ac.il

המשך עמנואל ברמן -

זווית חדה

עמנואל ברמן

הפסיכולוגיה בישראל: ימי משבר ואתגר

התקופה הנוכחית בפסיכולוגיה הישראלית (ולא רק הישראלית) היא תקופת משבר. למשבר זה יש שורשים רבים, וחלקם באים ממקורות שאינם קשורים ספציפית לפסיכולוגיה עצמה.

אזכיר כמה ממקורות אלה:

- א. מדינות רבות בעולם המערבי מתרחקות מערכי מדינת הרווחה. הדבר בולט, בין היתר, בארצות הברית שבשליטת הרפובליקאים, בבריטניה תחת שלטון השמרנים, וגם בישראל. השלטון מפחית את מחויבותו לפתרון בעיות חברתיות, ומפריט שירותים חברתיים רבים כדי לחסוך בהוצאות, גם אם איכות השירות נפגעת. אזכיר דוגמה מובהקת אחת: פעם היו בארץ אחיות קבועות בכל בית ספר. האחות הכירה את התלמידים, עקבה אחרי מצב בריאותם, היתה כתובת עבורם ועבור משפחותיהם. מאז הפרטת השירות חברה מסחרית שזוכה מדי פעם במכרז מעסיקה אחיות בשכר זעום, משגרת אותן מבית ספר אחד למשנהו כדי לבצע חיסונים בזריזות ולרוץ הלאה. לא עוד קשר אישי ארוך טווח.
- סכנות דומות אורבות לעבודת הפסיכולוגים בשירות הציבורי, בכל התחומים המקצועיים. ב"רפורמה בבריאות הנפש" יש אלמנטים דומים, למרות שהכותרות הרבה יותר חיוביות. העברת הטיפולים לקופות החולים היא סוג של הפרטה, שכן הקופות – אף שקמו לפני עשרות שנים כהתאגדויות חופשיות של אזרחים באקלים של עזרה הדדית – הפכו למעשה לחברות ביטוח. הן נאלצו להסתגל עם חילופי האקלים לכוחות השוק ולתקציבים הממלכתיים המצטמצמים. הן נמצאות לרוב בגירעון, ואין זה מקרה שהן מתקשחות, עד כדי מאבקים משפטיים עם חבריהן על מימון תרופות מצילות חיים שהן "מחוץ לסל".
- גם בתחום בריאות הנפש – למי מגיע טיפול, כמה טיפול, בידי מי – שיקולים כלכליים נעשים גורליים. בבריטניה, לדוגמה, במסגרת המאמץ של השמרנים להוזיל את שירות הבריאות הציבורי, טיפולים רבים הועברו בשנים האחרונות מידיהם של בעלי מקצוע מתוחכמים (שעלות הכשרתם גבוהה) לידי "יועצים לבריאות הנפש" שעברו הכשרה קצרצרה וזולה יותר. גם בישראל הכריז מנהלה של אחת הקופות שהוא מעדיף לא להעסיק פסיכולוגים, אלא אחיות שיעברו הכשרה מהירה בטיפול קוגניטיבי-התנהגותי.
- ב. האקלים בקרב הסגל באוניברסיטאות נעשה קשה ותחרותי יותר. מספר הפרסומים הנדרש לשם קבלת מינוי וקידום הולך וגדל. בשנים האחרונות גבר משקלו של ה-impact factor, המודד עד כמה מאמרים בכתב עת מסוים מצוטטים. כפי שכבר

העירו מבקרים חדי ראייה, שיטה סטטיסטית זו דוחפת חוקרים לבחור נושאים שהם אופנתיים באותה תקופה, ולפרסם רק בכתבי עת שהם בלב הקונצנזוס. מי שבחר נושא יצירתי ואישי שכרגע איננו "חם" (אפילו אם זה נושא שאולי בעתיד יתברר שפתח פתח לחידושים חשובים), מסתכן בכך שמאמרו יתקבל רק בכתב עת "שולי" יותר, שדירוגו נמוך יותר, וסיכויי הקידום שלו ייפגעו.

יש גם לחץ כבד של האוניברסיטאות (שבארץ המימון הממלכתי שלהן אף הוא מתכווץ) שחברי הסגל ישיגו מענקים מקרנות מחקר, וגם צורך זה דוחף לכיוון העיסוק במה שכרגע מקובל ונחשב. הלחץ הגובר לפרסומים ולהשגת מענקים הופך כל עיסוק אחר למכשול עבור חבר הסגל הצעיר. פסיכולוג באקדמיה שרוצה לעבוד חלק מהזמן בעבודה פסיכולוגית יישומית, או לעבור הכשרה טיפולית מתקדמת, עלול לזנוק מראש החוג שלו שהוא עושה טעות חמורה, שתאט או אפילו תגדע את התקדמותו בקריירה האקדמית שלו.

ג. התפתחות מחקרית חשובה ורבת ערך, המצאת ה-fMRI, תרמה להפיכת חקר המוח וה- neuroscience לנושא החשוב המבוקש, ועל רקע התהליכים שתיארת באקדמיה דחקה לשוליים תחומים אחרים. אינני מתכוון רק לתחומים יישומיים – פסיכולוגיה קלינית, חינוכית, תעסוקתית-ארגונית וכן הלאה (מגמות רבות שעסקו בהם התכווצו או פשוט נסגרו) – אלא גם לתחומים מובהקים של מחקר אמפירי, כמו הפסיכולוגיה הקוגניטיבית הקלאסית, חקר האישיות, הפסיכולוגיה החברתית והפוליטית, וכן הלאה. התפתחות זו טילטלה מאוד את המאזן – שתמיד היה עדין – בין ההשפעה ההומניסטית בפסיכולוגיה (תחומי החשיבה והידע המקרבים את הפסיכולוגיה לפילוסופיה, לחקר הספרות והאמנות, להיסטוריה, ללימודי פרשנות ותרבות) לבין ההשפעה של מדעי הטבע. לא פלא שבאוניברסיטאות מסוימות נדונה האפשרות להעביר את המחלקה לפסיכולוגיה לפקולטה למדעי הטבע. הסיכוי ללמוד את כתבי פרויד או ויניקוט, או את עקרונות הפסיכולוגיה האקזיסטנציאליסטית, באוניברסיטה ישראלית (וכך בעוד ארצות), הוא הרבה יותר גדול בפקולטות למדעי הרוח ולאמנויות, במסגרת לימודי מגדר, בלימודי פרשנות, במדעי הדתות או בחוגים לספרות ולקולנוע, מאשר בחוג לפסיכולוגיה כלשהו. התפתחויות אלה במשולב מעצימות היום את הקרע בין הפסיכולוגיה האקדמית (במיוחד באוניברסיטאות) לבין השקפות העולם של רוב הפסיכולוגים המקצועיים בארץ, שבדרך כלל קרובים יותר לקוטב ההומניסטי. אפשר ורצוי לעודד פסיכולוגים ומטפלים בכלל להתעניין יותר בתוצאותיהם של מחקרים אמפיריים (זלזול בהם עלול להעצים היצמדות לדפוסי עבודה מסורתיים, עם מעט מדי התמודדות עם שאלות כמו "מה באמת עובד בטיפול"). אבל אין ספק שפסיכולוגים העוסקים בעבודה טיפולית (כמו גם מטפלים עם בסיס מקצועי שונה) ימשיכו להישען הרבה גם על מקורות אחרים, כמו אינטואיציה, אינטרוספקציה, הקשבה אמפתית, המשגה תיאורטית, השראה מיצירות ספרות ואמנות, וניסיון טיפולי מצטבר.

גובר גם הפער בין משאלותיהם של רוב הסטודנטים הפונים ללימודי פסיכולוגיה, שבדרך כלל נושאים את עיניהם לעבודה טיפולית, ייעוצית וכדומה, לבין הדגש

המחקרי הדומיננטי של רוב המגמות למ.א. המוגדרות כיישומיות באוניברסיטאות. האוניברסיטאות שומרות על כותרת אטרקטיבית כמו "מגמה קלינית", שמקנה אפשרות להתמחות תואמת לאחר סיום הלימודים, אך הקריטריונים לקבלה נשענים כיום הרבה יותר על יכולות מחקריות, ולעתים מתקבלים גם תלמידים מבריקים עם ציונים מרשימים שכישוריהם הבין-אישיים וזמינותם הרגשית מרשימים פחות. במשך כמה שנים הם יתרמו הרבה לפרויקטים המחקריים של מוריהם (הם משתלבים כיום בדרך כלל בפרויקט ממומן של המרצה; מספר התיזות שמבוססות על רעיון מקורי של הסטודנט פוחת).

אולם בסופו של דבר, מכיוון שמספר מקומות העבודה לחוקרים בפסיכולוגיה הוא מטבע הדברים מוגבל, רבים מסטודנטים אלה ימצאו את עצמם בעתיד במרפאות ובמסגרות אחרות של עבודה טיפולית או ייעוצית עם אנשים במצוקה, שבהן יצטרכו להישען על יכולות שלא טופחו במידה מספקת במהלך לימודיהם, שבהם הדגש על התפתחות אישית ורגשית (באמצעות הדרכות, עבודה קבוצתית, עידוד לעבור טיפול בעצמם) קטן ממה שהיה בעבר.

במקביל, לא מעט מסיימי ב.א. בפסיכולוגיה, שמבינים מה אופיים של לימודי המ.א. בפסיכולוגיה כיום, וחלקם גם קיבלו ציונים חלשים בקורסים מחקרניים ובבחינת המתא"ם, עושים הסבה לעבודה סוציאלית או ללימודי טיפול בעזרת הבעה ויצירה. אלה בעיני מסלולים רבי ערך הראויים לעידוד; אך יהיה זה עגום אם מקצוע הפסיכולוגיה עצמו, שמזה כמה עשורים הוא המקצוע הדומיננטי שמוביל הכשרת פסיכותרפיסטים בישראל, יידחק לשוליים בעולם הטיפולי. תהליך כזה הרי עבר כבר על הפסיכיאטריה, שעם הפיכתה לאמפירית-ביולוגית יותר (ובעיקר פרמקולוגית יותר) איבדה את המעמד המוביל שהיה לה בעבר בתחום הטיפול הנפשי.

ואם לחזור לפסיכולוגים המתחילים (ובפרט פסיכולוגים קליניים, רפואיים, שיקומיים, התפתחותיים וחינוכיים), הרי אחרי שיסיימו לימודים אוניברסיטאיים שההשקעה במחקר היא הדומיננטית בהם, הם עלולים להגיע למסגרות התמחות מוחלשות, בעקבות הרפורמה וקיצוצי התקציבים. הלחץ במוסדות רבים הוא כיום על אספקת שירות מוגבל בזמן (ולעתים שטחי) למירב הפונים, ואפשרויות הלמידה והצמיחה פוחתות. אנו שומעים על לא מעט פסיכולוגים ותיקים שפורשים מן השירות הציבורי; השכר והתנאים היו עלובים תמיד – גם זה היבט של הנסיגה ממדינת הרווחה – אך בעבר פיצו על כך תחושת סיפוק וגאוות יחידה, שנשחקות בעידן החדש הנוכחי. אנו שומעים על מנהלי מרפאות ומחלקות שדורשים (בעקבות "לחץ מלמעלה") לצמצם את הזמן המוקדש להדרכות, לסמינרים ולדיונים בצוות, כדי לאפשר יותר "שעות מגע" שהן הבסיס הכלכלי להישרדות המסגרת. ייתכן באמת שהיו בעבר מסגרות שהתפנו מעט מדי למטופלים מרוב השקעה בלמידה – אך מאידך, ללא אקלים של למידה רצינית בהתמחות, הפסיכולוגים של מחרתיים עלולים להיות קומפוטנטיים פחות.

מה הכיוונים להתמודדות עם האתגר שמציב המשבר שתיארתי?
אין לי יומרה לפתרון כולל, אך אצביע על שתי התפתחויות חיוביות.

הראשונה היא התפתחות לימודי הפסיכולוגיה במכללות. אני שומע לא מעט פסיכולוגים הכמהים שייוצרו בארץ בתי ספר מקצועיים לפסיכולוגיה, כמו אלה (בעיקר בארצות הברית) המעניקים תואר "דוקטור לפסיכולוגיה" (Psy.D.), שחלקם שוכנים באוניברסיטאות (למשל ראטגרס וישיבה) וחלקם עצמאיים (בית הספר המקצועי בקליפורניה, שיש לו כמה קמפוסים, הוקם על ידי הסתדרות הפסיכולוגים של קליפורניה).

זהו רעיון מצוין אך לא ריאליסטי. מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל הרבה יותר ריכוזית מאשר זו האמריקאית. תואר שלישי כלשהו נתפס כאליטיסטי ודורש פיקוח מחמיר. אם תעלה הצעה לתכנית Psy.D. במל"ג, יש סיכוי רב שתוקם ועדה לבדיקתה, ואחרי כמה שנים ועדה כזו (שישתתפו בה בעיקר פרופסורים בכירים לפסיכולוגיה שנאמנותם היא לזהותה המדעית-מחקרית, ולא דווקא לאחריותה החברתית) תפסוק שאין מקום לחידוש כזה.

אולם באופן פרדוקסלי, מ.א. יישומי מהמכללות ממלא כעת בישראל תפקיד דומה לזה של ה- Psy.D. בארצות הברית. התואר השני היה ונשאר הבסיס האקדמי הנדרש מפסיכולוגים בישראל כתנאי לרישום בפנקס הפסיכולוגים ולהתמחות, והמכללות יכולות היום להעניק תואר כזה בלי להכפיף אותו להכשרה מחקרית מקיפה, ולאפשר עבודות גמר מגוונות, כולל מחקר איכותני, כתיבה תיאורטית וכולי (מה שלא קל להעביר בחוגים לפסיכולוגיה באוניברסיטאות). יותר ויותר סטודנטים מעדיפים כעת מסלול זה.

בה בעת, מספר הסטודנטים הרב במכללות (שאליהם מתווספים לאחרונה גם בוגרים רבים של תכניות לימודים באירופה, שנעשו מבוקשות בין ישראלים) תורם לקושי הגובר להתקבל להתמחות, ולזמן המתנה בלתי סביר, "תקופה מתה" שוחקת בין הלימודים וההתמחות. ניסיון של משרד הבריאות לקצר את המתנה על ידי חלוקת תקציב המלגות בין מתמחים רבים יותר, תוך קיצוץ ניכר של ההקצבה לכל מתמחה, יצר משבר קיומי בחלק ממסגרות ההתמחות; יש סכנה שחלק מההתמחויות המרפאתיות האיכותיות פשוט יבוטלו.

התפתחות נוספת חשובה היא הפריחה המרשימה של בתי הספר לפסיכותרפיה, חלקם בחסות האוניברסיטאות (אך במסגרת חוץ-תקציבית שמאפשרת אוטונומיה רבה יותר) וחלקם מטעם גופים מקצועיים אחרים. פריחה זו, ושגשוגם של בתי ספר רבים למרות התחרות ביניהם, בולטת על רקע העובדה שהם אינם מעניקים תארים אקדמיים, והלימודים בהם אינם נדרשים לשם הסמכה חוקית כלשהי. (בין העובדים הסוציאליים הם נתפסים לעתים כתחליף להתמחות, שאינה ממוסדת במקצוע זה. אצל פסיכולוגים הם תמיד נוספים להתמחות, וכיום הלימודים ברובם מתאפשרים לבעלי התמחויות טיפוליות מגוונות).

נראה לי שהדבר מעיד על כך שפסיכולוגים, ועמיתיהם ממקצועות טיפוליים נוספים, כמהים מאוד לפתח ידע ומיומנות, ומוכנים להשקיע לשם כך מזמנם ומכספם גם כשהבסיס הוא וולונטרי לחלוטין. במצב שתיארתי, של היחלשות ההכשרה הטיפולית המובהקת הן בהרבה מסגרות אקדמיות והן בחלק ממקומות ההתמחות, תפקידם של בתי הספר לפסיכותרפיה נעשה גורלי יותר, ויש מקום לעודד את הלימודים בהם בשלב מוקדם יותר מאשר בעבר. בתי ספר אלה,

המנוהלים על ידי מטפלים מנוסים לתועלתם של מטפלים צעירים, עשויים להיות מפתח לשמירה על איכות החשיבה והעבודה בתחום זה.

מבוסס על דברים בכנסים של התנועה למען הפסיכולוגיה הציבורית (פברואר 2017) והסתדרות הפסיכולוגים בישראל (מאי 2017). תודה לעמיתים שסייעו במשוב ובמידע.

Emanuel Berman

Sharp Angle

Psychology in Israel: Days of crisis and challenge

ראיון עם יעל לירון

(קיץ 2017, בית נבו)

התחלתי את לימודי הפסיכולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים בשנת 1959-60, במחזור השלישי של החוג. בין מורי היו דני כהנמן, יצחק שלזינגר, אברהם מינקוביץ, כהן-רוז, עוזר שילד, שלמה קוגלמס ואחרים. בלימודי המ.א. היו הרצאות באוריינטציה קלינית, אבל לא היתה עדיין מגמה קלינית מסודרת, וגם תהליך ההתמחות היה עדיין בחיתוליו. המורה שלי ויהי איתי הן בלימודים העיוניים והן בעבודה הקלינית היה יואל שגן. השתתפתי אצלו במחקר ועבדתי במרפאה הפסיכיאטרית בהדסה עין כרם, בה הוא היה פסיכולוג ראשי. לימודי התואר השני וההתמחות במרפאה בהדסה היו את ההתנסות המשמעותית שלי בכניסה לעולם החשיבה הדינמית בתאוריה ובמעשה.

השלב הבא של לימודי היה במכון הפסיכואנליטי בירושלים. האוריינטציה הדינמית דיברה אל ליבי, וזו היתה אז המסגרת היחידה להמשך לימודים במגמה זו. במקביל עבדתי בתחנה לטיפול בילדים ונוער.

בשנים 1972-4 שהיתי עם משפחתי בארה"ב, השתתפתי בסמינרים קליניים בבית חולים פסיכיאטרי וגידלתי את שלושת ילדינו. בשנת 1974, עם חזרתנו ארצה, העתקנו את מקום מגורינו לחיפה. כאן עבדתי כשנתיים בתחנה להתפתחות הילד של מרים בן אהרון, ושם גם השלמתי את הסמכתי להדרכה מטעם החטיבה הקלינית של הסתדרות הפסיכולוגים.

בשנת 1977, פנה אלי עמנואל ברמן בבקשה להיפגש עם קבוצת סטודנטים במגמה הקלינית בחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה, שביקשו לעבד את חוויותיהם כמטפלים. בשנה הראשונה ההדרכה היתה במסגרת פרטית, מחוץ לתוכנית הלימודים, ובהמשך שובצה במסגרת לימודי המ.א. במגמה הקלינית. התחלתי לעבוד בחצי משרה במגמה הקלינית באוניברסיטה לנסיון של שנה-שנתיים, ונשארתי שם למעלה מ-20 שנה.

המגמה הקלינית היתה יקרה מאד לליבי, השקעתי יחד עם חבריי במגמה מחשבה רבה על דרכים ללמד חשיבה דינמית תוך שילוב התיאוריה והמעשה הטיפולי. עסקנו בתכנית הלימודים, בתהליכי ההדרכה, ובתהליכי המיון והקבלה של סטודנטים למגמה. השאלה איך מכשירים את הסטודנטים להיות מטפלים היתה בראש מעינינו ולשם כך, מלבד הישיבות של המגמה הקלינית, קיימנו רותי שרבני, עמליה קוריאט ואני קבוצת חשיבה לליבון סוגיות קליניות ולשיתוף וחשיבה משותפים. כשם שהסטודנטים היו זקוקים לעיבוד חוויותיהם כמטפלים, אנחנו היינו זקוקים לעיבוד חוויותינו כמורים ומדריכים במגמה.

הקשר עם הסטודנטים היה מאוד משמעותי ומעשיר עבורי, למדתי הרבה משאלותיהם, נסיונם, ומחשיבתם הביקורתית. ליויתי הרבה מהסטודנטים מראשית צעדיהם במגמה, דרך תהליך ההתמחות ועד הפיכתם למומחים ומדריכים. אני נהנית לראות היום הרבה מתלמידי המגמה בתפקידים מרכזיים בעשייה הטיפולית, בישראל.

אסקור כעת את הפעילויות והתפקידים שמלאתי בלימודי התואר השני במגמה הקלינית.

● ריכוז הפרקטיקום בשנים א' וב'. יצרנו קשר עם תחנות קליניות של ילדים ומבוגרים, מרפאות ומחלקות פסיכיאטריות, וקיימנו פגישות פעמיים בשנה, הן עם הצוות בתחנות והן עם הסטודנטים, למשוב ולחשיבה משותפת על ההתנסות. הגישור בין צוות המדריכים בשדה לבין המדריכים באוניברסיטה "במגדל השן" היה מאד משמעותי לתהליך ההכשרה, וסייע לשיתוף פעולה פורה.

● הדרכה על העבודה הטיפולית בקבוצות קטנות, ובמקביל להן הדרכה אישית. חלק גדול מהלמידה נעשה בקבוצות ההדרכה, שם הסטודנטים התנסו בהצגת מקרים שלהם, ובהקשבה אקטיבית להצגות של חבריהם. הלמידה התבססה על התנסות, כשלאחריה רפלקציה על ההתנסות. הנושא של הקשבה היה מרכזי בהדרכה: הקשבה למטופל, לקומוניקציה המודעת והלא מודעת שלו, לשפה המדוברת והשפה הלא-מילולית והקשבה לתגובות של המטפל-הסטודנט עצמו. הדינמיקה שנוצרה בקבוצה סייעה פעמים רבות להבין את הדינמיקה שהיתה בקשר מטפל-מטופל. דגש חשוב היה על כך שהמטופל במרכז ההתענינות; רגשות המטפל והדינמיקה בקבוצה סייעו לפתיחות, להבנת המטופל וליכולת להיעזר בקבוצה. האוריינטציה היתה דינמית בעיקרה, כשגם באוריינטציה זו הכרנו זרמים תאורטיים וקליניים שונים. מתוך הכרה שיש גישות טיפוליות שונות, הדגש היה על כך שיש להתאים את גישת הטיפול לצרכי המטופל, ולא להתאים את המטופל לגישה תאורטית.

● במשך מספר שנים לימדתי את הקורס במבוא לפסיכותרפיה בשנים א' ו-ב'. הקורס התבסס על קריאת מאמרים בנושאים מרכזיים בפסיכותרפיה, ובעקבותיהם דיונים בכיתה שהתמקדו בשילוב בין תיאוריה למעשה. הסטודנטים סיכמו את הקורס בכתיבת עבודות סימנריוניות.

● דינמיקה קבוצתית. הרעיון לדינמיקה קבוצתית התפתח כהמשך למשאלתם של הסטודנטים לעבוד על חוויותיהם כמטפלים. בשנים הראשונות הסטודנטים כתבו עבודות קליניות תאורטיות על נושאים שעלו בקבוצה. בהמשך התרכזנו במפגשי דינמיקה קבוצתית. המטרה היתה לחדד את הרגישות הבינאישית ואת יכולת הרפלקציה, כך שהדינמיקה בקבוצה תשפוך אור על תהליכים המתרחשים בשדה הטיפולי.

● במסגרת המגמה הקלינית הושאלתי להדריך קבוצה במדור הקליני במרכז ברמן לייעוץ לסטודנט באוניברסיטת חיפה. התחלתי עם קבוצת מתמחים, שבהדרגה הפכה לקבוצת מומחים שעוברים תכנית הסמכה להדרכה. בתפקיד זה אני ממשיכה עד היום כבר למעלה מ-20 שנה.

● הייתי שותפה להקמת התוכנית ללימודי תעודה בפסיכותרפיה, העברתי הדרכה קבוצתית על פסיכותרפיה במשך שנים רבות, ובמשך שנתיים ניהלתי את התכנית.

פרשתי לגימלאות בשנת 2005. אני ממשיכה בעבודה בקליניקה פרטית, ובקבוצת הדרכה במדור לייעוץ של האוניברסיטה. במקביל לפעילותי באוניברסיטה סיימתי את הכשרתי כפסיכואנליטיקאית מנחה, ואני מדריכה אישית וקבוצתית במכון הפסיכואנליטי.

ראיון עם צפי דגני 18.7.2017

סיימתי את לימודי המ.א. במגמה הקלינית באוניברסיטה העברית בירושלים בשנת 1969. סיום כתיבת התיזה התעכב מאד. למעשה סיימתי לימודי שמיעה וכל החובות האחרים ב-1969. אבל נדרשו לי עוד 4-5 שנים להשלים את התיזה.

עשיתי פרקטיקום בבית חולים "הדסה" ונשארתי שם להתמחות, בהנהלתו של פרופ' יואל שן. סיימתי שם את חובות ההתמחות, קיבלתי הסמכה להדרכה וכו'. כלומר כל המסלול המקצועי עבר עלי בבי"ח הדסה.

התחלתי שם כממלאת מקום ואחרי כמה שנים קבלתי קביעות וחדר משלי. עבדתי במרפאה לבריאות הנפש של בית החולים, במחלקה לשיקום, בביה"ס לרפואה, ביחידה למיון ובביה"ס לאחיות בהנחית קבוצות. האוריינטציה בהדסה היתה דינמית, ופרופ' יואל שן הכניס גם את החלק המחקרי.

פרופ' א.א.וייס, פרופ' מוזס, ד"ר. אבני, ד"ר לרנר, פרופ' עטרה קפלן ועוד רבים אחרים היו מורי. ב-1976 נישאתי ובעקבות נישואי עברתי לחיפה. היה לי מאד קשה לעבור לחיפה, כי הרגשתי טוב מקצועית ובכלל בהדסה.

המעבר לחיפה מבחינה מקצועית היה מעין הלם של נפילה וחבל להרחיב על כך. למזלי קבלתי כמעט מיידית תפקידים בחוג לפסיכולוגיה, ובמרפאה הפסיכיאטרית בבי"ח רמב"ם. בחוג התחלתי להדריך כמתרגלת את הסטודנטים של המגמה הקלינית בדיאגנוסטיקה. נכנסתי כמטפלת למרכז לטיפול וייעוץ לסטודנט של האוניברסיטה במקום פרופ' מרילין ספר שיצאה לחופשה, ונשארתי שם שנים רבות.

התחלתי אם כך לעבוד בחוג לפסיכולוגיה בחיפה ב-1976-7.

בתחילה הייתי אסיסטנטית של פרופ' פייר סולימאן שלימד דיאגנוסטיקה. תפיסתו בפרוש והבנת מבחנים פסיכולוגיים הייתה שונה מאד מזו שגדלתי לפיה בהדסה בהדרכת פרופ' יואל שן. וזה לא היה פשוט.

אחרי שנה התחלתי ללמד את הקורס בדיאגנוסטיקה ולא רק לתרגל.

השקעתי רבות בתירגול ובהוראה בהכנת החומרים לסטודנטים ובבדיקת הרפרטים שלהם .

ב- 1978 ברוך נבו כראש החוג ניסה להעביר אותי למסלול תקני ב או ג אבל זה לא הלך , ורוב הקרירה שלי בחוג עברה עלי בתקן של מורה מן החוץ . זה לא כלכך הפריע לי כי היתה הרגשה שכולנו , כל חברי החוג חבורה אחת.

בשנות ה70 רוב חברי הסגל היו בדרגת "מרצה " וכל עניין הדרגות עדיין לא שיחק תפקיד מאד משמעותי. ומאוחר יותר כאשר השתנתה הרוח וזה התחיל להפריע , כבר נעשה מאוחר מידי להתחיל לימודי דוקטוראט.

בסוף שנות ה70 נכנסתי לתפקיד מרכזת הפרקטיקום של המגמה הקלינית במקום יעל לירון. זה היה המקום המיוחד שלי. הכרתי את כל הסטודנטים במגמה. את כל מקומות הפרקטיקום בחיפה וסביבתה . הייתי אשת הקשר בין האוניברסיטה לתחנות הקליניות השונות – תפקיד שראיתי בו חשיבות רבה ועד היום הוא נראה לי קריטי.

בנוסף לאוניברסיטה , עבדתי במשך השנים במרפאה הפסיכיאטרית בבי"ח רמב"ם , בביה"ס לרפואה של הטכניון, בתחנה ליעוץ וטיפול לסטודנטים , ובמרפאה לבריאות הנפש של קופת חולים. איכשהו, העבודה באוניברסיטה נשארה תמיד ה"מרכז" בחיי המקצועיים.

סגל המגמה הקלינית בשנים ההן היה בין היתר: פרופ עמנואל ברמן, יעל לירון, עדנה מור , פרופ מייק מירבאום, דר מרילין ספר, דר שמשון רובין, דר רות שרבני , דר יהודית הראל , דר גליק, דר לי גבר ועוד רבים אחרים.. אהבתי להדריך סטודנטים בדיאגנוסטיקה ועוד יותר אהבתי את ההדרכה על טיפולים שהסטודנטים עשו בתחנות השונות.

הרבה שנים נחשבתי למומחית בפרוש מבחן "השלמת משפטים" של י. שגן. ששימש כאחד המבחנים לקבלה לרפואנים ואחיות ומבחן קליני למטופלים במרפאות.

מה שזכור לי מהתקופה היא של שנות ה70 וה80 , זו ההשקעה העצומה בכל סטודנט וסטודנט במגמה הקלינית . הן בועדות הקבלה והן לגבי המתקבלים . היו דיונים רבים לגבי הסטודנטים, הצרכים שלהם , בעיות שהתעוררו , ותמיד היה משמעותי הקשר בין העבודה הקלינית בתחנות והלימודים התאורטיים.

סיום העבודה בחוג

במהלך התקופה עד כמעט שלוש השנים האחרונות, היו לי תפקידים רבים, בו זמנית במשך שנים רבות. רובם צינתי לעיל.

בשלוש השנים האחרונות. לאט לאט התחלתי לצמצם את התפקידים. הרגשתי עם זה בסדר, זה הריתמוס הטבעי של החיים. התפקידים האחרונים שנשארו לי היו קשורים בהדרכה בטיפול והאחריות על הפרקטיקום במגמה הקלינית.

לקראת הסוף חלק מהותיקים פרשו, הגיעו מרצים חדשים ותפיסות אחרות, כולל תפיסת תפקיד מרכז הפרקטיקום והקשר עם התחנות השונות.

בכל מקרה הכנתי עבור כל מקום פרקטיקום תיקי סיכום כדי שהבאים אחרי יכנסו באופן חלק לתפקיד. לאור השינוי בתפיסה לא ברור לי כמה היה בהם שימוש. בקשר לעזיבת הפרקטיקום, עברתי מתחנה לתחנה ונפרדתי אישית מאותם מנהלי תחנות והעובדים שאיתם נפגשתי כל השנים ושסייעו בידי רבות בדאגתם לסטודנטים. הייתה לי הרגשה טובה של "סגירת מעגל".

לא מעט מתלמידי "עשו חייל ועלו לגדולה" במרוצת השנים ואני פוגשת בהם בכנסים או סתם כך באופן מקרי בשמחה רבה. ביניהם שמואל גרזי, ד"ר דנה אמיר, נדב וינטראוב, פרופ' עפרה מייזלס, ד"ר קרין בן ארי סמירה, ועוד ועוד. אלה רק חלק מהם ויש עוד רבים רבים אחרים בחיפה וברחבי הארץ.

אני גאה בהם.

לסכום: זו היתה תקופה מעניינת, מגוונת, בה גם לימדתי וגם למדתי רבות ואני שמחה שנטלתי חלק בחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה שצמח להיות חוג מאד משמעותי ותרם לרבים מהפסיכולוגים הנמצאים היום בשטח.

עפרה נבו-אשכול

קורות ח"י במחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה: "מכל מלמדי השכלתי ומתלמידי יותר מכולם"

סיימתי את לימודי ה.מ.א בפסיכולוגיה קלינית באוניברסיטה העברית. לאחר התנסויות שונות בתחום הקליני, החלטתי לחפש תחום אחר בתוך הפסיכולוגיה שיהלום אותי יותר – וחשבתי על פסיכולוגיה של העבודה. בירושלים עבדתי במכון הדסה בייעוץ ובמיון. במקביל הייתי מתרגלת בתורת המבחנים (אצל גינה אורתור) באוניברסיטה העברית בירושלים ובבאר שבע. לאוניברסיטת חיפה הגעתי בעקבות בן זוגי, ברוך נבו. מאוד לא רציתי לעזוב את ירושלים. במבט לאחור, ניתן לומר שהלכתי אחרי בן-זוגי, כי היו לו שאיפות ומטרות ברורות. אני לא סימנתי מטרות והייתי מאוד בתוך הנושא של גידול ילדים. אין ספק שגם התפקידים המגדריים שלנו התוו את הדרך. המעבר לאוניברסיטת חיפה היה מאוד משמעותי בשבילי. תחילה עבדתי כעוזרת הוראה ועוזרת מחקר של פרופ' יוחנן הופמן בקורס "גישות ושיטות בפסיכולוגיה". אח"כ הציע לי א.ב. יהושע (בולוי), שהיה דיקאן הסטודנטים, להקים תחנה לייעוץ לסטודנט בבעיות קרירה ולימודים. התחלתי בכך בחדר וחצי שהיה משותף לנו ולעזרה ראשונה. בחדר הייעוץ היתה דרך קבע אלונקה וארון עזרה ראשונה...מהר התברר שהסטודנטים באים עם מגוון רב של בעיות שאינן דווקא בעיות של קריירה. אלי הצטרפו פסיכולוגים שונים ברובם קלינאים. תחילה פרופ' מרילין ספר, פרופ' פייר סולימן ואח"כ קיבלנו שטח גדול יותר בבנין הרב-תכליתי ופרופ' מייק מרבאום קיבל עליו את ניהול התחנה. כבר אז אפשר היה לחוש בקונפליקט בין הגישה הקוגניטיבית-התנהגותית לבין הגישה הדינמית. הייתה לי זכות גדולה ללמוד מאנשים רבים שהיו גם חברי סגל החוג בתחילת דרכו. המפגש עם פרופ' מתי לייקין לימד אותי רבות בתחום העבודה הקבוצתית. המפגש עם פרופ' מרבאום חיזק את נטייתי לגישה הקוגניטיבית.

המשכתי בהתמחות קלינית ובמקביל פיתחתי תוכניות שונות בתחום הייעוץ: הכשרת יועצים, מרכז מידע, חוברות הדרכה, עבודה קבוצתית, עבודה עם חיילים משוחררים, עבודה בבתי ספר תיכוניים. תוכניות לשיפור הרגלי - למידה .

השנים הראשונות של החוג אופיינו בלכידות חברתית. רובנו הגענו לחיפה מאוניברסיטאות אחרות (חלק נכבד מירושלים) חלק גם מארצות אחרות וניסינו להמשיך עם מסורות שהונחלו לנו עוד בתנועות הנוער ונמשכו בחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטה העברית: משחק ביום העצמאות, מסיבת פורים

היתולית, מפגש של קיטורים בערבי בחירות וטיולים משותפים. המשפחות הכירו זו את זו. נוצרה ערבות הדדית ומסורת.

בתוך כל זה התרחשה מלחמת יום כיפור, ברוך היה מגויס חמישה חודשים רצופים. אני שכבתי בשמירת הריון והחברות הותיקות מירושלים והחדשות מאוניברסיטת חיפה התגייסו לעזור. ב-1976 נסענו לשבתון במישיגן. זו היתה תקופה נהדרת של למידה וקריאה. ביקור בתחנות ייעוץ בקמפוסים והכרות עם עולם חדש. החלטתי להמשיך ללימודי הדוקטורט. הנושא שענין אותי היה יצירת הומור בחיי יום יום. ההומור היה נושא שעסקתי בו עוד מלימודי ה.ב.א. ובו אף כתבתי את התזה המחקרית במ.א. בסוף השבתון כתבתי הצעת דוקטורט. את הדוקטורט עשיתי באוניברסיטה העברית.

נושא הדוקטורט: "תגובות הומור כביטוי לתוקפנות אצל יהודים וערבים בישראל: הדגשת היבטים שונים של הומור - יצירה, הערכה ודווח". האוניברסיטה העברית, 1980.

מנחים: פרופ' עמיה ליבליך בשיתוף עם פרופ' יוחנן הופמן.

אין לי ספק, שהנושא שנבחר הושפע מההוויה של אוניברסיטת חיפה, מהנוכחות של סטודנטים ערבים ואופיה המיוחד של חיפה עם רקמת היחסים המיוחדת בין ערבים ויהודים. וכמובן ממחקריו של יוחנן הופמן.

מעט לאחר החזרה לחיפה הוקמה ב-1978 המגמה התעסוקתית - ארגונית. אני בניתי בה קורס שנתי מרכזי לשנה א' בתחום הייעוץ התעסוקתי וקורס שנתי מרכזי לשנה ב' שעסק בפרקטיקום בתחום הייעוץ התעסוקתי. מאוחר יותר יצרתי עם רענן ליפשיץ קורס שנקרא "פסיכולוגיה תעסוקתית-ארגונית בישראל" בו הציגו אנשים מן השטח את עבודתם. קבלתי אז דרגת "מדריך" ונעשיתי חברת סגל בתקן. בשנים הראשונות לימד במגמה פרופ' אלחנן מאיר את נושא הנטיות המקצועיות. למדתי ממנו רבות ואחרי מספר שנים התחלתי ללמד גם תחום זה. בנוסף נתתי סמינר לב.א בפסיכולוגיה של ההומור.

כאמור, ב- 1980 סיימתי את הדוקטורט באוניברסיטה העברית והתקבלתי כ"מרצה" בחצי/ שלשת רבעי משרה. התחלתי בכתיבה ובפרסום מחקרים.

מספר שנים אחר כך בדיון לגבי קידומי במסלול למסלול א' (מחקרי) לדרגת "מרצה בכיר" הוצע לי לעבור למסלול ג' "המומחים". מסלול שלא נחשב כ'כ מכובד באוניברסיטה. בחוג לפסיכולוגיה היו מספר רב יחסית של אנשים במסלול זה ולדעתי זה שיקף את העמדה שהדגישה פרופסיונליות והכשרת אנשי מקצוע בתחומים השונים של פסיכולוגיה כחלק מהמנדט של החוג. למרבית האנשים במסלול זה היה ענין במחקר אך הוא לא היה מרכזי בזהותם. הייתה לנו תחושת שליחות וראינו את תפקידנו בפיתוח מקצוע הפסיכולוגיה ובהכשרת אנשי מקצוע טובים. ואמנם תלמידינו השתלבו בצבא ובתעשייה, במכונים, ובאוניברסיטאות. כיום שיש דגש רב יותר על טיפולים מבוססים על עדות מחקרית, הדברים השתנו. הקשר בין מחקר והשדה קיבל פנים אחרות. יש פחות סגל במסלול ג'. אני זוכרת לטובה את המפגש הטעון בראשותו של עמוס הנדל על "שתי התרבויות בתוך הפסיכולוגיה". בין המחקר לשדה, בין הגישה האיכותנית לכמותנית.

במבט לאחור, מאוד אהבתי ללמד ועוד יותר להדריך. למדתי רבות מתלמידי. הן מהשעורים שלוו בקריאת עבודות ומאמרים ובדיונים רבים. והן מן ההדרכות של התזות. היו לי תלמידים רבים שלימדו אותי וחידדו את הבנתי. למשל: דר' יונתן קסלר פתח בפני את הנושא של אלפרד אדלר וממנו למדתי על חשיבותם של זכרונות מוקדמים. מדר' עינת גרינפלד למדתי על התהליך המורכב של הפשרה. מפרופ' ענת דרך זהבי למדתי על רכילות והקשר שלה להעדפות מקצועיות. הדרכתי כ- 40 עבודות מ'א ובתהליך זה העמקתי בנושאים שונים ביחד עם תלמידי. השפעה מיוחדת הייתה לפרופ' עמיה ליבליך שפתחה בפני את נושא הניתוח האיכותני ואישיותה המיוחדת עודדה את התפתחותי שלי.

במהלך השנים חוויתי הן סגירה של תחנת הייעוץ לסטודנט והן סגירה של המגמה התעסוקתית-ארגונית. בהחלט חוויה קשה של התמודדות עם פוליטיקה מוסדית והרגשה חזקה של אי צדק. את שני הדברים הצלחנו לחולל מחדש. את התחנה לייעוץ באמצעות גיוס תרומות, ודיקאן סטודנטים מבין. את הקמת המגמה מחדש עשינו באמצעות עזרתם של רענן ליפשיץ ומיכה פופר שגויסו על ידי ועל ידי ברוך.

אני גאה במיוחד במחקרי מעקב שעשיתי על בוגרי תואר ראשון באוניברסיטת חיפה בשיתוף עם עמיתי- תלמידי קרלוס פייזר. מחקר שהוליד תוכנת מחשב בו סטודנטים יכלו לצפות בהמשך הקריירה של בוגרים מחוגים שונים. במיוחד אהבתי לעסוק במחקר מעקב על מסיימי תואר שני במחלקה לפסיכולוגיה בחיפה. בעיני, איסוף החומר, הממצאים, ניתוחם וכתבתם היו מרתקים. עזרו בכך תלמידים רבים.

נושא מיוחד הוא היותנו זוג בתוך אותה מחלקה. מאחר ששנינו למדנו באותו מחזור בירושלים, פיתחנו עניין בתחומים משיקים בתוך הפסיכולוגיה, הדברים התגלגלו כך שמצאנו עצמנו באותו חוג, באותה מגמה. המחוייבות של שנינו למחלקה ולמגמה היתה חזקה מאוד וניזונה גם מן הקשר שבינינו. אבל, היום שאנחנו הרבה יותר רגישים לבעיות אתיות של עבודה משותפת של בני זוג באותה מחלקה לא הייתי ממליצה על העסקת בני זוג באותה מחלקה. עם כל היתור על התרומה ההדדית של זוג במקום עבודה, הקשיים הצפויים מעמידים את התרומה בספק.

בסכום אוכל לומר:

תחום המומחיות שלי הוא התפתחות קריירה. כשאני מתבוננת על ההתפתחות שלי עצמי, אני רואה בברור את האינטראקציה בין סביבה ואדם שעליה אנחנו מדברים בתחום התעסוקתי. גם שאתה בוחר מקצוע, נניח פסיכולוגיה, החיים מזמנים לך כל הזמן בחירות נוספות. לסביבה השפעה מכרעת על התפתחותך גם אם אתה לעיתים מעצב אותה. אפשרויות הלמידה וההתפתחות הן עצומות. אני בחרתי פסיכולוגיה. ובתוכה שני תחומים ספציפיים: פסיכולוגיה תעסוקתית ופסיכולוגיה של הומור. בחוג לפסיכולוגיה בירושלים בחרתי את ברוך נבו וקשרתי את חיי בחייו. אני ממש לא רציתי לעזוב את ירושלים וחשבתי שאני עושה ויתור גדול למען ברוך. בעיקר ביכיתי את הפרידה מחברי וחברותי הירושלמים..

בסופו של דבר, הגעתי לאוניברסיטת חיפה. מצד אחד, מימשתי את חלומותי ע"י הקמת תחנת ייעוץ – מרכז ברמן לייעוץ, ועל ידי העמקת הידע וההבנה בתחומי הייעוץ וההומור. ומצד שני, נקלעתי לקבוצה של אנשים חכמים, משכילים ומעניינים, קהילה לומדת וחוקרת, חברי המחלקה לפסיכולוגיה. המחלקה התפתחה וכך גם אני. אני לא יודעת איך הייתי מתפתחת בסביבה אחרת.

אין פה קבוצת בקורת ....

ריצ'רד שוסטר ז"ל

(נכתב על ידי ברוך נבו)

ריצ'רד נולד בארה"ב בשנת 1940. הוא נפטר ב- 21.1.2018.

הוא סיים את תואר הדוקטור בשנת 1968 באוניברסיטת הרווארד, כאשר וועדת הדוקטורט שלו כללה את סקינר שהיה כבר אז אחד מחוקרי הפסיכולוגיה הגדולים בעולם. בשנה בה ריצ'רד התקבל לתכנית הדוקטוראט בהרווארד, נבחרו 12 סטודנטים מתוך שש מאות מועמדים. ריצ'רד הצעיר פילס את דרכו מבוססותן לאפריקה, באמצעות מענקי מחקר, והפך בהדרגה לחוקר מוצהר בתחום ה-

ETHOLOGY) COMPARATIVE PSYCHOLOGY, תחום שענינו חקר התנהגויות של בעלי חיים בזיקה להתנהגות של בני אדם. ריצ'רד היה במשך מספר שנים חבר סגל באוניברסיטת זמביה. לאחר מספר שנים באפריקה שבהן צפה ביונקים למיניהם, הגיע ריצ'רד שוסטר לאוניברסיטת חיפה. איך נעשתה "קפיצת הדרך" – לא ידוע עד היום. נתלוותה לו רעייתו דאז – אֶלְזָה, חוקרת באנתרופולוגיה.

בתחילת דרכו בחיפה, לא נמצא תקן לריצ'רד והוא עבד וכתב על בסיס תקציבים "רכים". בין השאר היה צורך ל"הַנְדִיד" את ריצ'רד למכון לחקר האבולוציה (פרופ' אייבי נבו) לשנה-שנתיים שלאורכן נתגלעו חילוקי דעות בין האישים.

בסופו של דבר, לקראת סוף שנות ה-70 ריצ'רד קיבל תקן משרה מלאה בחוג לפסיכולוגיה. הקורס המרכזי שלימד ריצ'רד שוסטר היה "למידה". הוא אהב ללמד, נחשב למורה קפדן ו"קמצן בציונים".

בשנת 1991 נבחר ריצ'רד לתפקיד ראש החוג לפסיכולוגיה. שנים אחדות קודם לכן, הוא נפרד מאלזה אשתו, אשר חזרה לארה"ב לתמיד.

ריצ'רד כשותף לכתובה :

בשנת 1993 פנו אלי אנשי האוניברסיטה הפתוחה ובקשו שאכתוב ספר לימוד שעניינו "האינטליגנציה האנושית". נתתי את הסכמתי. לצורך הכתיבה פניתי למספר חוקרים בבקשה שיכתבו פרקים לספר (על פי תכנית כללית שחיברתי בהשראת רוברט סטרנברג מייל).

ריצ'רד כתב את הפרק הנועל את הספר, פרק 17 : "אינטליגנציה של בעלי חיים". המוצר המוגמר הוא ללא ספק אחד הפרקים היותר איכותיים בספר, אם לא הטוב שבהם. הדרך לשם הייתה רצופה סבל. לריצ'רד הייתה דרך כתיבה משלו וקצב עבודה משלו. הוא הקפיד עם עצמו בצורה בלתי רגילה. חזר וכתב טקסטים, חזר ומחק אותם, וחוזר חלילה. ריצ'רד כתב באנגלית, אני תרגמתי לעברית, ריצ'רד בדק ואישר.

הספר יצא לאור ב- 1998. עד היום הפרק על האינטליגנציה של בעלי חיים הוא רלוונטי לכל מי שמתעניין בחקר האינטליגנציה.

ריצ'רד שירת כראש החוג שלוש שנים רצופות (1991-1994). בניגוד למרבית קודמיו שרק חיכו לסיים הוא "חי את התפקיד" ואהב כל רגע ממנו.

כיצד הכירו ריצ'רד ואדריאן?

באחד מהכנסים של חבר הנאמנים של האוניברסיטה הגיעה משלחת מארצות הברית שכללה גם פעילים, גם תורמים וגם אנשי מינהל. באותה שנה התבקשנו עפרה ואנוכי, לארח קבוצה של אנשי החבר בדירתנו ולצרף כמה מחברי הסגל של החוג.

הגיעו לדירה 8-10 אנשי משלחת וכמספר הזה חברי סגל החוג. נוצר מעגל. אדריאן ישבה על אחד הפופים שהיו מפוזרים. ריצ'רד הגיע באיחור מסויים. הוא נעמד במרכז המעגל, סקר בלי בושה את היושבים סביב סביב. עיניו נתקבעו על אדריאן היפה. הוא התיישב על השטיח למרגלותיה. הם החלו לשוחח ולאט לאט התקרבו זה לזה עד שנגעו כתפיהם. מאותו רגע הם למעשה התנתקו מהנעשה בחדר ומהיושבים סביבם. היו ממוקדים זה בזה למשך שעות רצופות. והשאר הוא היסטוריה : אדריאן נשארה בארץ ובשלושים השנים הבאות הם היו משפחה.

ריצ'רד היה ג'ינג'י בשערו ובאופיו. לעיתים אמיץ, לעיתים גס-רוח, לעיתים מתפרץ ותקיף. לעיתים נבון ועדין. התחום המקצועי שריצ'רד בחר בו (פסיכולוגיה השוואתית) נחלש והצטמצם ברחבי העולם וגם בישראל. חוקרי חיות מצאו מקומם בתוך ענף הזיאוולוגיה. אולי זו הסיבה שלא קמו

לריצ'רד תלמידים רבים שהלכו בעקבותיו. בוודאי לא תלמידים שירצו לחקור ולעקוב אחרי חיות בטבע. ריצ'רד עצמו התפשר: הוא ויתר על האריות והסתפק בחקר החולד המצוי שחי במחילות האדמה בכרמל. בנוסף, ביחד עם ברי ברגר הוא העמיק בחקר הזוגיה (של חולדות) במעבדה. בנשמתו ריצ'רד רצה כל הזמן לחזור לאפריקה, מדי פעם גם עשה זאת.

בשנים האחרונות לחייו, ריצ'רד חלה בסרטן. בחדשי חייו האחרונים, חזר ביחד עם אדריאן להתגורר בארצות הברית מתוך תקווה להיעזר במערכת הבריאות המשוכללת שם, אך התקווה נכזבה.

חברו Arnold Newman כתב עליו:

“Richard did things his own way, created new paths, offered the field new methods and theories. He will be missed and remembered, and his work will not be lost.”

אז מה היה לנו בעשור הראשון?

חוג של מהגרי עבודה.

כאשר בודקים מניין הגיעו ה"מייסדים", ניתן להבחין בנקל במקורות הבאים –

- האוניברסיטה העברית

- ארצות הברית (עולים חדשים, ילידי ארצות הברית).

-ארצות הברית (ישראלים חוזרים).

-אירופה

החוג לפסיכולוגיה באוניברסיטה העברית (בראשותו של קוגלמס – "סאני") היה כבר בן 10 שנים וכבר היו לו דוקטורנטים ודוקטורים מוכנים ליצוא. אבל מירושלים הגיעו גם אנשי סגל שהתבססו שם, אך רצו באופקים חדשים.

גיוס הסגל לא נעשה על פי תכנית אסטרטגית. כפי הנראה לא נערך באותן שנים מעצבות דיון יסודי ומעמיק באשר לשאלה – איזו פסיכולוגיה נלמד ונחקר? אם בכלל התקיים דיון כזה, הוא הסתיים במהירות בהחלטה סתמית – "נגייס מרצים מוכשרים, יהיה אשר יהיה תחומם המדעי".

מעטים מאד מהמייסדים היו ילידי חיפה. יסורי הקליטה כללו אם כן, מעבר מגורים, שינוי התרבות האורבנית, שינויים בגנים ובתי הספר של הילדים, פרידה מחברים קרובים.

ה- FACILITIES אשר אוניברסיטת חיפה יכלה אז להציע לסגל החדש היו ברמה נמוכה:

מעט מידי משרדי סגל, ציוד מיושן (או אפס ציוד) במעבדות המחקר, צפיפות בחדרי הסמינרים, פיגור במיחשוב, וכו'. הרעיון שחבר סגל באוניברסיטת מחקר (כמו אוניברסיטת חיפה) זקוק לתנאים בסיסיים הנחוצים למחקר, לא היה מובן מאליו, כפי שהוא כיום.

עוזר שילד: שמו של עוזר חוזר ומופיע בראיונות האישיים שנערכו לקראת ה"מורשת". עוזר היה האיש האחראי מטעם האוניברסיטה העברית על תכנית הלימודים וגיוס הסגל לחוג לפסיכולוגיה במה שנקרא בחומש הראשון – "השלוחה החיפאית". בתור שכזה הוא גייס/אישר/המליץ על לא מעט חברי סגל (הח"מ הוא אחד מהם). יותר מאוחר, באמצע שנות ה-70, עוזר עצמו עבר מירושלים לחיפה. עד מהרה הוא נעשה ראש בית הספר לחינוך, אח"כ רקטור, ולבסוף נשיא

האוניברסיטה. בעצמו איש מדעי ההתנהגות, הוא סייע רבות לחוג בחיפה (עוזר נפטר בשנת _____).

מרבית העשור הראשון, ה"מייסדים" היו בעיוורון מבחינת הקידום האישי של כל אחד מהם.
רוצה לומר – הישרדות החוג, התקדמות החוג, ההוראה – כל אלה קדמו בחשיבותם לקידום החומש השני, חדרה ההכרה בדבר PUBLISH OR PERISH האישי. רק לקראת ההכרח לפרסם. המדיניות

צפה אל פני השטח באיחור. עבור מספר חברי סגל, האיחור היה קריטי.

בראשית קיומה של המגמה הקלינית (ל-מ.א) היא נשאה אופי ביהיוריסטי (מייק מרבאום, מרילין ספר, מיכאל רוזנבאום, ...). במובן מסויים היא הייתה מסונכרנת עם המגמה שהתפתחה אז בארצות הברית. עם גיוסו של עמנואל ברמן ובחירתו כראש המגמה, התהפכו (בהדרגה) היוצרות והטיפול הקליני נעשה יותר ויותר דינאמי. המגמה הקלינית "חזרה אחורה והשתמרנה" (במונחים של הפסיכולוגיה הקלינית האמריקאית).

לקראת סיום העשור הראשון ניתן היה כבר להבחין כי החוג צועד בשני מסלולים נפרדים עם מעט חפיפה: מצויינות במחקר ומצויינות בהכשרת פסיכולוגים מקצועיים. [בתום עשור או שניים נוספים, התברר שאמנם החוג השיג מצויינות לאומית בשני המסלולים].

ה"מייסדים" כקהילה: בנוסף לקשרים המקצועיים שנוצרו בין חברי סגל שהגיעו לחוג – זאת יש לזכור – כפרטים, התהוותה חברות. מספר ביטויים היו לכך – ראשית, אירועים חברתיים משותפים. שנית – "אימוץ": סיוע מעשי בקליטת חברי הסגל החדשים ומשפחותיהם על ידי חברי הסגל ה"ותיקים" (לעיתים הפרש הזמנים לגיוס היה שנה-שנתיים בלבד...). שלישית, עזרה הדדית בכתיבה מדעית. ולבסוף - כאשר הסתמן קושי עבור חבר סגל זה או אחר – לעבור את משוכת הקביעות, אולתרו אמצעים שונים במאמץ קבוצתי, לדחות את רוע הגזירה, עד שהעניין יסתדר.

ועדיין הם רוכבים: קבוצת ה"מייסדים" אשר רואיינה לצורך הפרוייקט (כ- 20 במספר), הם בטווח הגילים 75-85. מחציתם עדיין פעילים מבחינה אקדמית/מקצועית - אם בהוראה, אם במחקר, אם בטיפול.